JUKOLA

SUOMEN KIELI JA KIRJALLISUUS • KIELI, KULTTUURI JA IDENTITEETTI

Johanna Karhumäki • Elina Kouki • Lari Kotilainen • Anna-Mari Varjonen

Digiaineiston lisämateriaali
Elisa Kilponen

SANOMA PRO OY • HELSINKI

Tiedustelut
Sanoma Pro Oy, Helsinki
puh. 020 391 000
sähköposti: asiakaspalvelu@sanomapro.fi

www.sanomapro.fi

Kustantaja: Sanoma Pro Oy
Tämä aineisto on digitaalinen rinnakkaisversio tuotteesta Jukola 2 ISBN 978-952-63-0686-5

6 kk lisenssi 978-952-63-3711-1
48 kk lisenssi 978-952-63-3712-8

Toimitus: Pirita Lepistö, Anni-Elina Karvonen
Ulkoasu ja taitto: Anne-Marie Paakkari
Kuvitus: Ilmari Hakala, Janne Harju, Emilie Uggla
Kuvatoimitus: Kati Koivikko
Kannen kuva: Jukka Pylväs
© Johanna Karhumäki, Elina Kouki, Lari Kotilainen, Anna-Mari Varjonen, Elisa Kilponen
ja Sanoma Pro Oy

Kopiointiehdot
Tämä teos on digitaalinen oppikirja, joka on suojattu tekijänoikeuslailla (404/61).

Sisällys

KURSSIN ALUKSI 5

Kurssin tavoitteet ja sisällöt 7

Kurssityöt 8

Lukuvinkkejä 9

KIRJOITTAMISEN PERUSASIOIDEN KERTAUSTA ... 13

Aiheen valinta ja tehtävänannon analyysi 15

Tekstin suunnittelu ja kirjoittaminen 18

Tekstin sisällön ideointitekniikoita 18

Tekstin rakenteen suunnittelu ja kappalejako 19

Tekstin muokkaaminen ja viimeistely 24

KIELI JA IDENTITEETTI 25

Yksilön ja yhteisön kieli 27

Monikielisen elämää 31

Suomi ja muut kielet 35

Suomen kielen muuttuvat muodot 41

Suomen kielen tulevaisuus 46

TEKSTIN KIELELLISET VALINNAT 51

Kieliopin käsitteet ja teksti 53

Kielen kuvallisuus 57

Kielen keinoja tekstin eri tasoilla 62

KUVA TEKSTINÄ 69

Kuvan lukeminen 71

Kuva-analyysin kirjoittaminen 78

KURSSIN KOKOAVIA TEHTÄVIÄ 83

HAKEMISTO 95

KURSSIN

ALUKSI

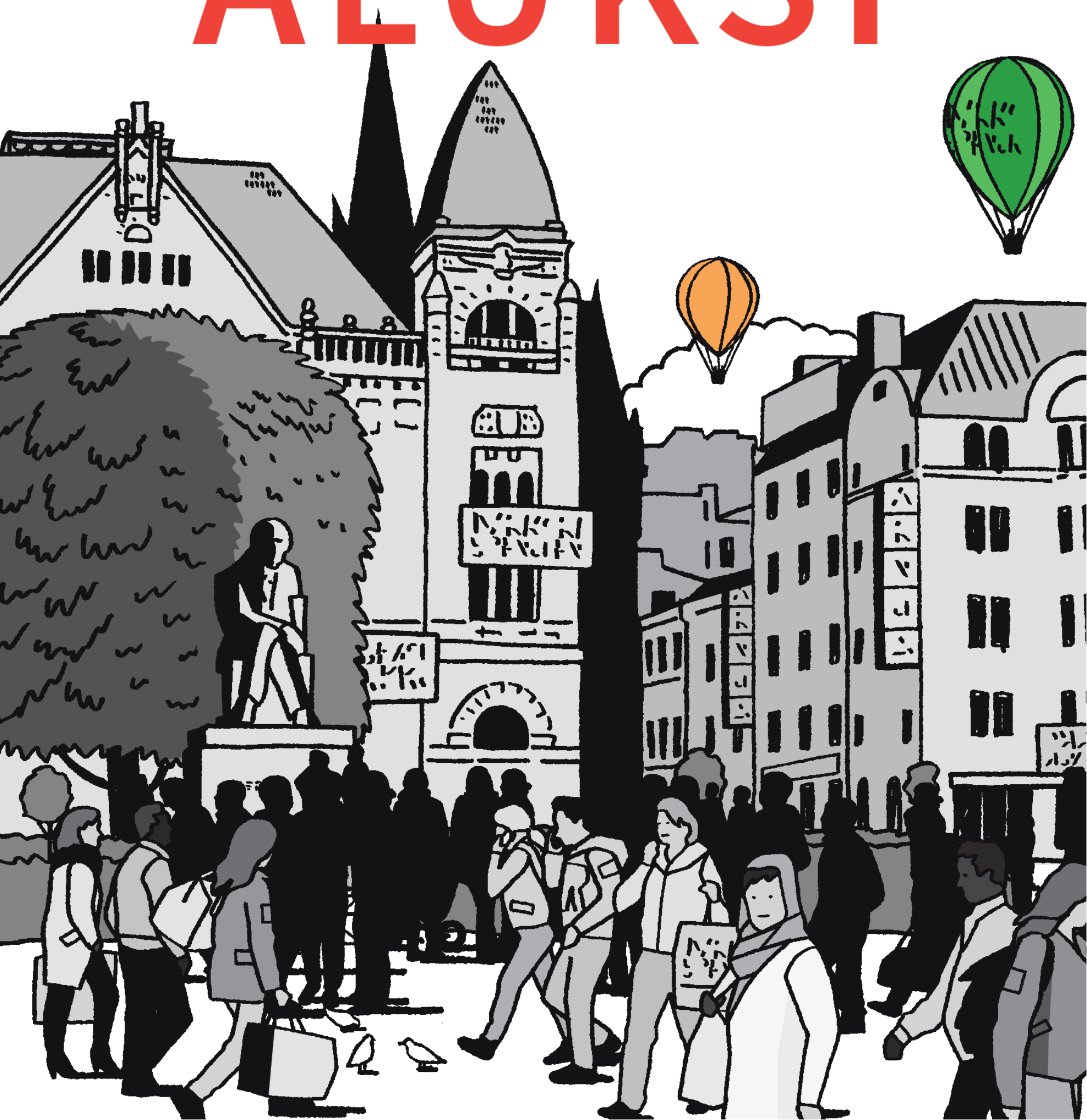

LUKION SUOMEN KIELI JA KIRJALLISUUS

ÄI1 TEKSTIT JA VUOROVAIKUTUS

ÄI4 TEKSTIT JA VAIKUTTAMINEN

ÄI6 NYKYKULTTUURI JA KERTOMUKSET

ÄI2
KIELI, KULTTUURI JA IDENTITEETTI

Kielen merkitykseen kulttuurin ja identiteetin rakentajana perehdytään tutkimalla nyky-Suomen kielellistä moninaisuutta, suomen kielen ominaispiirteitä ja kaunokirjallisuutta. Lisäksi tekstejä tarkastellaan monitasoisina kielellisinä kokonaisuuksina paneutumalla muun muassa kielen kuvallisuuteen. Kurssin aikana kerrataan myös kirjoitusprosessin vaiheet, laaditaan informatiivinen puheenvuoro ja opitaan antamaan sekä vastaanottamaan palautetta.

ÄI7 PUHE-JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN SYVENTÄMINEN

ÄI5 TEKSTI JA KONTEKSTI

ÄI8 KIRJOITTAMISTAITOJEN SYVENTÄMINEN

ÄI3 KIRJALLISUUDEN KEINOJA JA TULKINTAA

ÄI9 LUKUTAITOJEN SYVENTÄMINEN

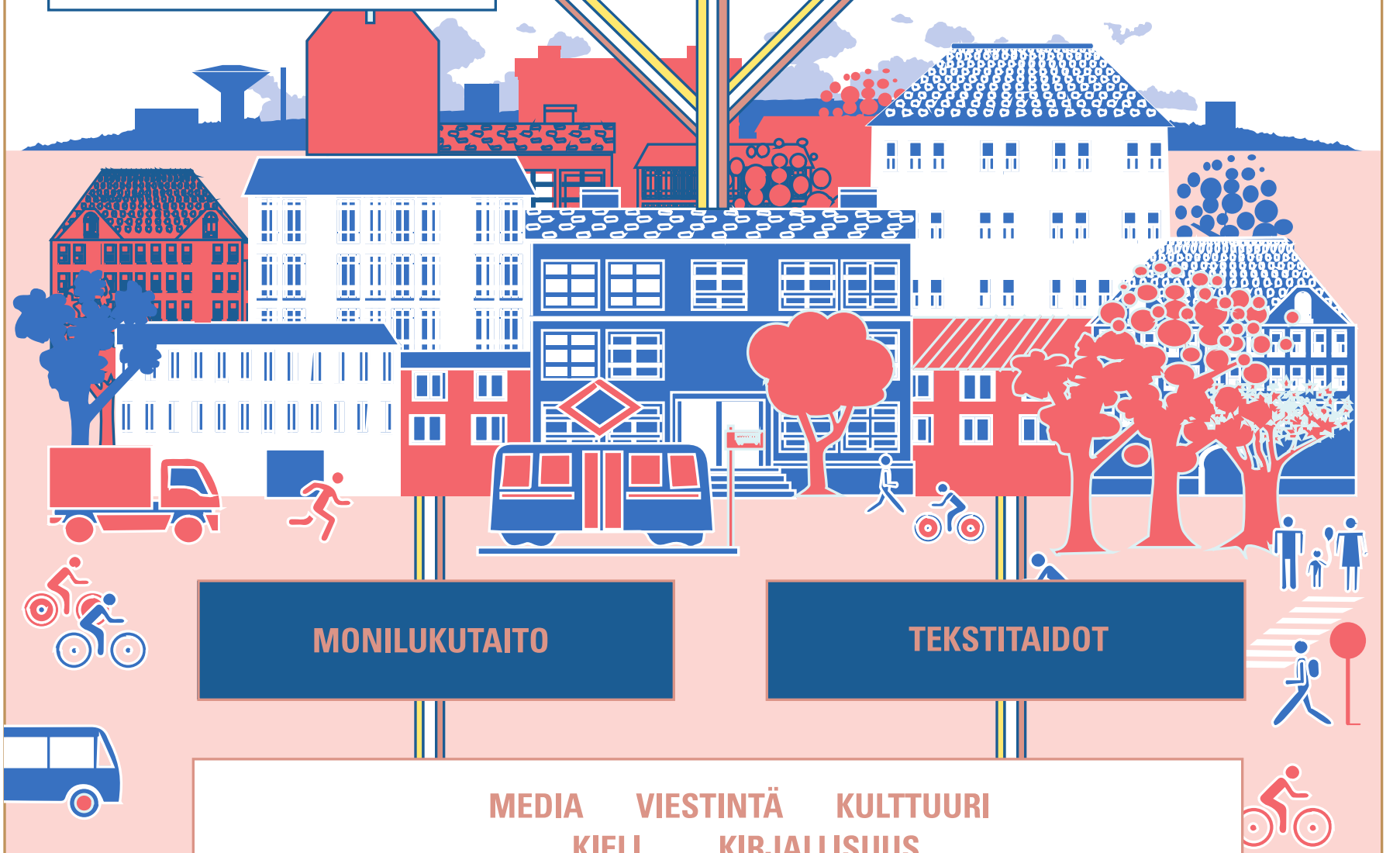

MONILUKUTAITO

TEKSTITAIDOT

MEDIA VIESTINTÄ KULTTUURI
KIELI KIRJALLISUUS

Kurssin tavoitteet ja sisällöt

ÄIDINKIELEN JA KIRJALLISUUDEN kurssilla 2, joka on nimeltään *Kieli, kulttuuri ja identiteetti,* perehdytään kielen ja kirjallisuuden merkitykseen yksilön identiteetin ja yhteiskunnallisen tietoisuuden rakentumisessa. Samalla tarkastellaan suomen kielen asemaa muiden kielten joukossa, nyky-Suomen kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta sekä kielen vaihtelua.

Tekstitaitoja syvennetään erittelemällä erilaisia asia- ja mediatekstejä. Tekstien tarkastelussa hyödynnetään kielen analyysissa tarvittavaa käsitteistöä. Kurssilla kerrataan myös kirjoittamisprosessin eri vaiheita, tuotetaan monimuotoisia tekstejä, opitaan antamaan ja vastaanottamaan palautetta sekä kehitetään suullista esiintymistaitoa.

TEHTÄVIÄ

1. **Pohtikaa, minkälaisten puhuttujen tai kirjoitettujen tekstien laatimisen taitoa tarvitaan opiskelu- ja työelämässä. Entä vapaa-aikana? Minkälaiset tekstitaidot ovat välttämättömiä nyky-yhteiskunnassa?**

2. **Kartoittakaa yhdessä opetusryhmänne kielitaitoa.**

a. Mitä eri kieliä osaatte?

b. Mitä eri äidinkieliä opetusryhmässä hallitaan?

c. Pohtikaa, millaista kielen hallintaa vaaditaan, jotta voidaan puhua äidinkielen tasoisesta kielen hallinnasta.

Kurssityöt

Kurssitöiksi on tarjolla vaihtoehtoisesti suullisia tehtäviä tai kirjoitustehtäviä. Lukuvinkkejä-listaa (s. 9–12) voi käyttää apuna kurssin aikana luettavaa kokonaisteosta valittaessa.

1. Puheenvuoroja kielestä ja identiteetistä. Valitse joko A tai B.

TEKSTIOPPI: Puhe, s. 178.

A. Kirjoittakaa pareittain oman murteenne puolustuspuhe. Esittäkää valmiit puheet valitsemallenne yleisölle.

B. Kirjoittakaa pareittain tai pienryhmissä koulun itsenäisyyspäivän juhlaan tai johonkin muuhun tilaisuuteen puhe, jossa pohditte suomen kielen tulevaisuutta. Etsikää aineistoksi soveltuvia tekstejä ja hyödyntäkää niitä puheessanne.

2. Puheenvuoro tietokirjallisuudesta.

TEKSTIOPPI: Puheenvuoro, s. 180.

Tehtävässä harjoitellaan asiatekstin erittelyä ja arviointia sekä tietoa välittävän puheenvuoron laatimista luetusta tietokirjasta. Tehtävän voi tehdä myös pareittain.
Suunnittele noin viiden minuutin puheenvuoro, jossa esittelet lukemasi tietoteoksen napakasti.

a. Valitse luettavaksesi jokin sinua kiinnostava tietoteos. Voit käyttää apunasi Lukuvinkkejä-listan Tietokirjallisuutta eri aihepiireistä (s. 9–10) -otsikon alle koottuja teoksia.

b. Tee lukiessasi muistiinpanoja esimerkiksi seuraavista asioista:

- **Lähdetiedot**: teoksen kirjoittaja, teoksen nimi, mahdollinen suomentaja ja julkaisuvuosi.
- **Aihepiiri**: Mitä aihetta teos käsittelee? Miten aihetta on rajattu?
- **Teoksen rakenne**: Minkälaisiin osiin tai lukuihin teos on sisällysluettelon mukaan jaettu?
- **Tiedon havainnollistaminen**: Minkälaista kuvitusta ja/tai muita havainnollistamiskeinoja teoksessa on käytetty?
- **Esitystapa**: Kuinka selkeää ja havainnollista teksti on? Sisältääkö se jonkin alan erikoissanastoa? Ottaako teos mahdollisesti kantaa johonkin asiaan tai ilmiöön? Mistä se on nähtävissä?
- **Teoksessa käytetyt lähteet**: Minkälaisiin tiedonlähteisiin teos perustuu? Miten niihin on viitattu? Minkälainen on teoksen lähdeluettelo?
- **Ajankohtaisuus ja luotettavuus**: Onko teos ajankohtainen? Miten luotettaviksi teoksen tietoja voi arvioida? Millä perusteella?
- **Lukijakunta**: Kenelle teos on suunnattu? Mistä sen voi huomata?
- **Tavoite**: Mihin teos pyrkii? Mistä sen voi havaita?
- **Lukukokemus**: Millaista uutta tietoa tai uusia näkemyksiä teos tarjoaa? Arvioi teosta kokonaisuutena. Perustele näkemyksesi.

c. Laadi puheenvuorosi ja valmistaudu esittämään se.

TEKSTIOPPI: Rakentava palaute, s. 187.

d. Esittäkää puheenvuoronne ja antakaa niistä toisillenne kannustavaa palautetta.

3. **Arvostelun kirjoittaminen luetusta teoksesta.**

Valitse luettavaksesi jokin tietoteos tai kaunokirjallinen teos ja laadi siitä kirja-arvostelu. Voit käyttää apunasi Lukuvinkkejä-listaa (s. 9–12).

TEKSTIOPPI: Kirja-arvostelu, s. 120.

Lukuvinkkejä

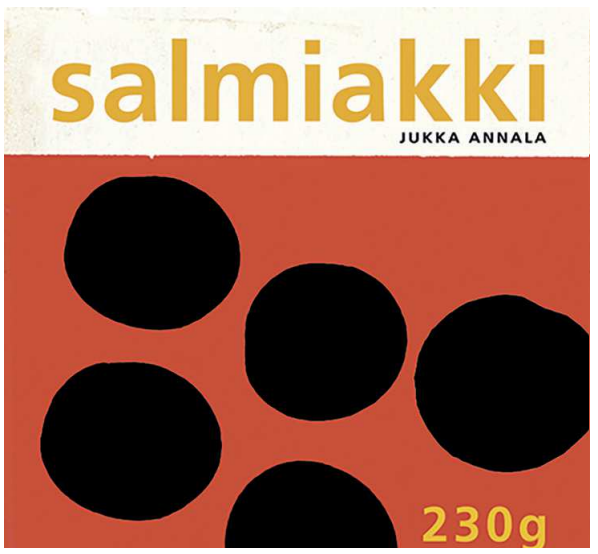

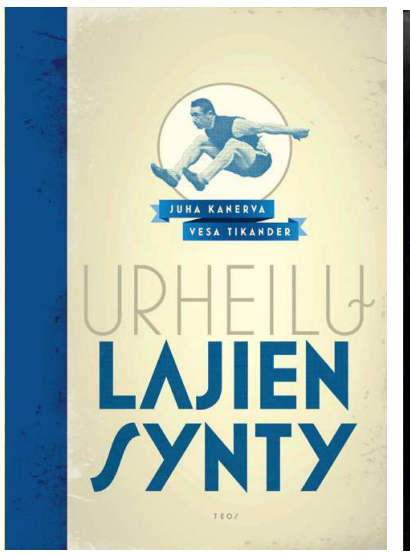

Tietokirjallisuutta eri aihepiireistä

- **Annala** Jukka, *Salmiakki.* 2009.
- **Astikainen** Tomi, *Miten elää ilman rahaa*. 2015.
- **Bryson** Bill, *Lyhyt historia lähes kaikesta.* 2007.
- **Caioli** Luca, *Lionel Messi, poika, josta tuli jalkapallolegenda.* 2013.
- **Gladwell** Malcolm, *Kuka menestyy ja miksi?* 2010.
- **Häyry** Matti, *Ihminen 2.0. Geneettisen valikoinnin ja parantelun eettiset kysymykset.* 2012.
- **Fairley** Josephine ja **McKay** Lorna, *Parfyymien salat. Historia, valmistusmenetelmät ja 100 tärkeintä tuoksua.* 2015.
- **Hawking** Stephen, *Minun lyhyt historiani.* 2015.
- **Hetemäki** Ilari, **Raento** Pauliina, **Sariola** Hannu ja **Seppä** Tuomas (toim.), *Kaikkea sattuu*. 2015.
- **Hintsa** Aki, *Voittamisen anatomia*. 2015.
- **Isaacson** Walter, *Steve Jobs.* 2011.
- **Ismail** Atik, *Ammattina jalkapallo. Suomalaisfutaajat maailmalla 1952–2014.* 2015.
- **Juvonen** Tuula, *Kaapista kaapin päälle*. 2015.
- **Kanerva** Jukka ja **Tikander** Vesa, *Urheilulajien synty.* 2012.
- **Laajarinne** Jukka, *Muumit ja olemisen arvoitus.* 2009.

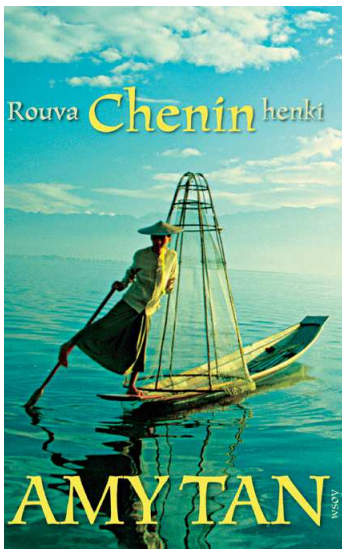

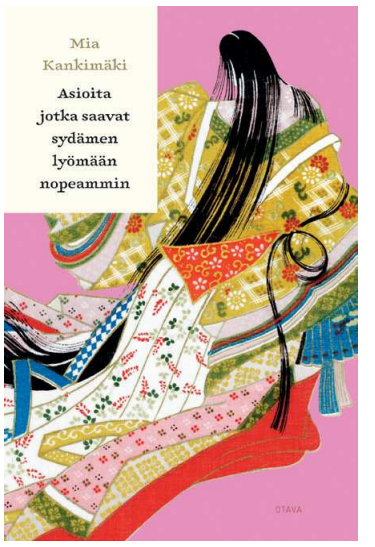

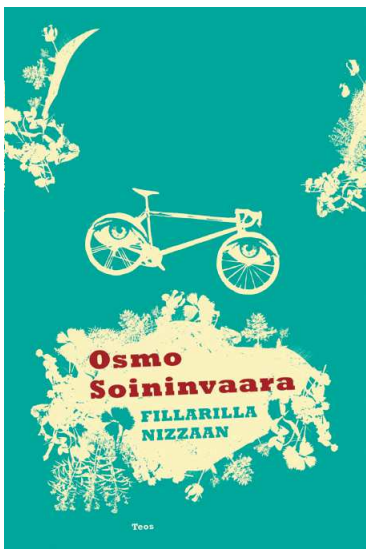

- **Lagercrantz** David, *Minä, Zlatan Ibrahimović*. 2013.
- **Loren** Sophia, *Eilen, tänään, huomenna*. 2015.
- **Mas** Sophie, *Pariisitar – missä ja milloin vain*. 2015.
- **Milonoff** Tuomas ja **Rantala** Riku, *Mad Manners: seikkailijan etiketti. Opas maailman tapoihin*. 2012.
- **Mubarak** Yusuf M., **Nilsson** Eva ja **Saxén** Niklas, *Suomen somalit*. 2015.
- **Munroe** Randall, *Entäs jos…* 2015.
- **Niemi** Seija A., *Koivu*. 2015.
- **Nordberg** Jenny, *Kabulin tyttöjen salaisuus – Vaietun vastarinnan jäljillä Afganistanissa*. 2015.
- **Nurminen** Marjo T., *Tiedon tyttäret*. 2008.
- **Oja** Heikki, *Riimut. Viestejä viikingeiltä*. 2015.
- **Oksanen** Kimmo, *Kasvonsa menettänyt mies*. 2015.
- **Pasternack** Iris, *Tautitehdas*. 2015.
- **Paukku** Timo, *Teknologiat, jotka muuttavat maailmaa*. 2013.
- **Sinkkonen** Jari, *Nerouden lähteillä. Suurten säveltäjien hauras elämä*. 2015.
- **Sturm** Karin, *Sebastian Vettel. Henkilökuva*. 2015.
- **Suchet** David, *Hercule Poirot ja minä*. 2015.
- **Valtaoja** Esko, *Kaiken käsikirja*. 2012.

Matkakirjallisuutta

- **Chatwin** Bruce, *Patagonia, Patagonia*. 1977.
- **Hämeen-Anttila** Virpi, *Minun Intiani*. 2014.
- **Kankimäki** Mia, *Asioita jotka saavat sydämen lyömään nopeammin*. 2013.
- **Kapuściński** Ryszard, *Eebenpuu*.1998.
- **Liksom** Rosa, *Hytti nro 6*. 2011.
- **Lundberg** Ulla-Lena, *Linnunsiivin Siperiaan*. 1994.
- **Paavolainen** Olavi, *Nykyaikaa etsimässä*. 1929.
- **Rämö** Matti, *Polkupyörällä Thaimaasta Vietnamiin – Hymyn voimaa ja sodan jälkiä*. 2011.

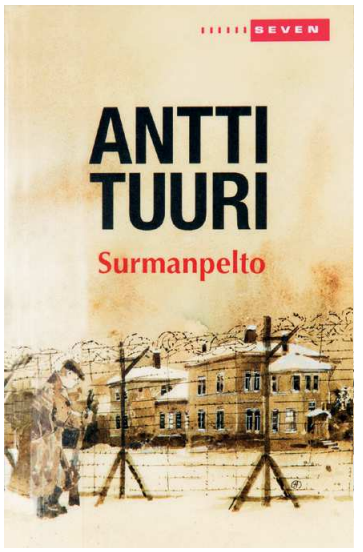

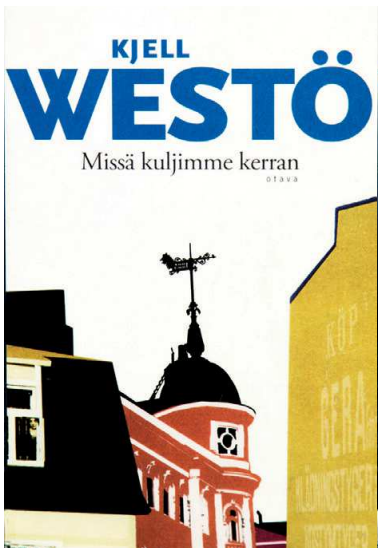

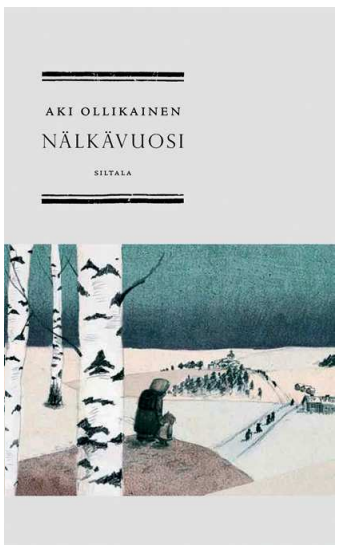

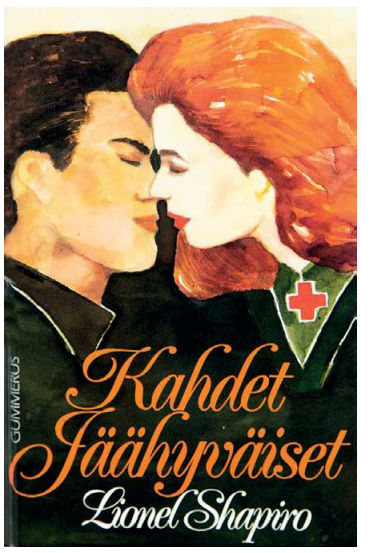

- **Soininvaara** Osmo, *Fillarilla Nizzaan.* 2008.
- **Tan** Amy, *Rouva Chenin henki.* 2007.
- **Theroux** Paul, *Rautakukon kyydissä: Junalla halki Kiinan. 1988.*
- **Waltari** Mika, *Lähdin Istanbuliin.* 1948.

Kaunokirjallisuutta eri aihepiireistä

Kansalaissota

- **Lander** Leena, *Käsky.* 2003.
- **Linna** Väinö, *Täällä Pohjantähden alla II osa.* 1960.
- **Mustonen** Enni, *Verenpisara ikkunalla.* 1998.
- **Sahlberg** Asko, *Tammilehto.* 2004.
- **Schildt** Runar, *Kotiinpaluu.* 1922.
- **Sillanpää** F. E., *Hurskas kurjuus.* 1919.
- **Tuuri** Antti, *Surmanpelto.* 2008.
- **Westö** Kjell, *Missä kuljimme kerran.* 2006.

Nälkä, nälänhätä

- **Adichie** Chimamanda Ngozi, *Puolikas keltaista aurinkoa.* 2009.
- **Hamsun** Knut, *Nälkä.* 1890.
- **Ollikainen** Aki, *Nälkävuosi.* 2012.

Normandian maihinnousu

- **Ala-Harja** Riikka, *Maihinnousu.* 2012.
- **Shapiro** Lionel, *Kahdet jäähyväiset.* 1956.

Keskiaika

- **Eco** Umberto, *Ruusun nimi.* 1980.
- **Kaunisto** Milja, *Synnintekijä.* 2013.

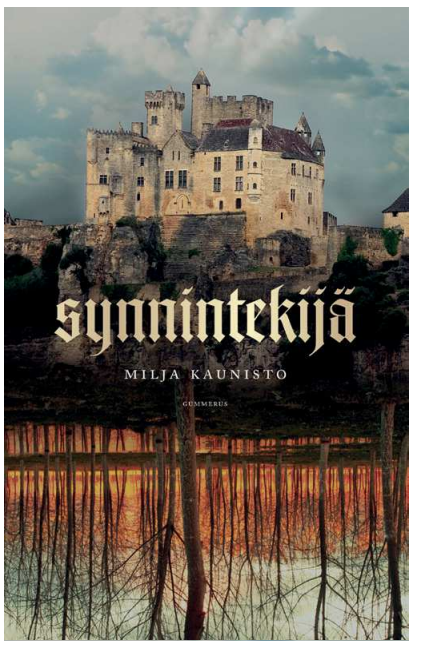

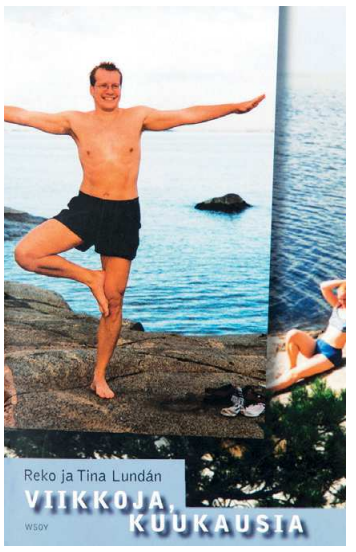

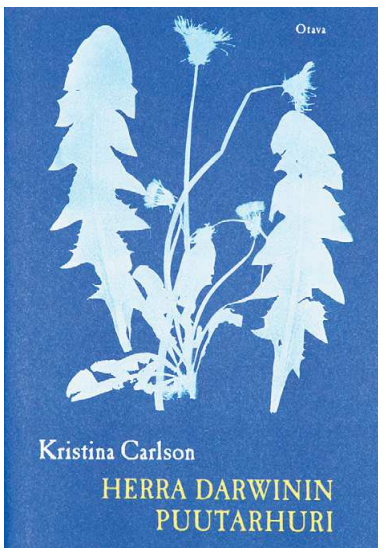

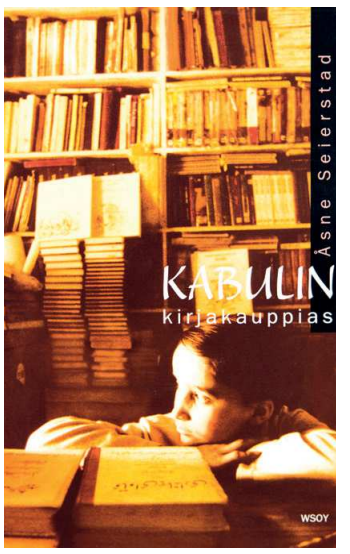

Eri tieteenalat

- **Ala-Harja** Riikka, *Maihinnousu.* 2012.
- **Carlson** Kristina, *Herra Darwinin puutarhuri.* 2010.
- **Carrière** Jean-Claude, *Einsteinin luona.* 2006.
- **Genova** Lisa, *Edelleen Alice. 2011.*
- **Hämeen-Anttila** Virpi, *Suden vuosi.* 2003.
- **Lightman** Alan, *Einsteinin unet.* 1993.
- **Lundán** Reko ja Tiina, *Viikkoja, kuukausia.* 2011.
- **Poutanen** Kira, *Ihana meri.* 2011.
- **Vonnegut** Kurt, *Galápagos.* 1986.

Taliban-liike

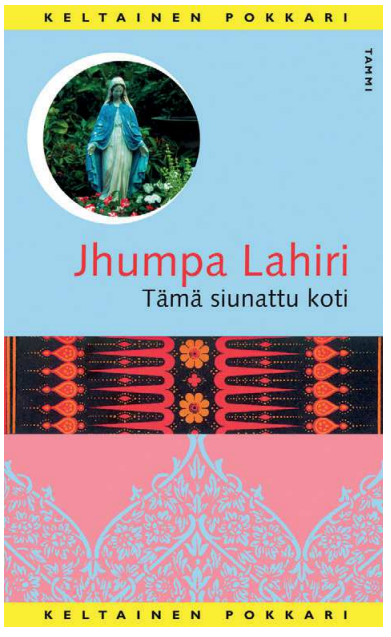

- **Hosseini** Khaled, *Leijapoika.* 2004.
- **Hosseini** Khaled, *Tuhat loistavaa aurinkoa.* 2008.
- **Seierstad** Åsne, *Kabulin kirjakauppias.* 2003.

Elintasokuilu, siirtolaisuus

- **Alasalmi** Päivi, *Valkoinen nainen.* 2008.
- **Bakhtiari** Marjaneh, *Mistään kotosin.* 2005.
- **Cleave** Chris, *Little Been tarina.* 2008.
- **Khemiri** Jonas Hassen, *Ajatussulttaani.* 2004.
- **Kyrö** Tuomas, *Kerjäläinen ja jänis.* 2011.
- **Köngäs** Heidi, *Jokin sinusta.* 2008.
- **Lahiri** Jhumpa, *Tämä siunattu koti.* 2001.
- **Lewycka** Marina, *Muu maa mansikka?* 2008.
- **Smith** Zadie, *Valkoiset hampaat.* 2004.

KIRJOITTAMISEN
PERUSASIOIDEN KERTAUSTA

ALOITUSTEHTÄVÄ

1. Tarkastelkaa alla olevaa kuvasarjaa kirjoitustyön vaiheista 3–4 hengen ryhmissä.

a. Mitkä kirjoitusprosessin vaiheista tuntuvat joskus hankalilta ja työläiltä, mitkä taas sujuvat yleensä helposti?

b. Keskustelkaa yhdessä siitä, mitä kirjoitusprosessin vaiheita olette harjoitelleet kouluaikananne paljon ja mikä on jäänyt vähemmälle.

c. Raportoikaa ryhmänne keskustelu muille.

1. Aiheen valinta

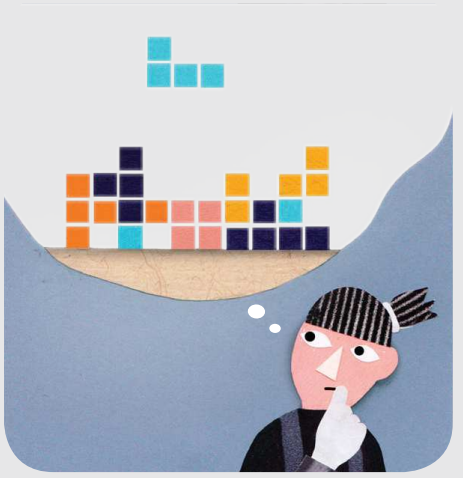

2. Tehtävänannon analyysi, sisällön ideointi ja rakenteen suunnittelu

3. Kirjoittaminen

4. Palaute

5. Tekstin muokkaaminen, otsikointi ja viimeistely

6. Julkistaminen

Aiheen valinta ja tehtävänannon analyysi

USEIMMITEN LUKIOLAINEN VALITSEE kirjoitustehtävän valmiiksi annetuista aiheista. Mikäli ylivoimaisesti parhaalta tuntuvaa vaihtoehtoa ei löydy, valinta kannattaa tehdä sen perusteella, mistä aiheesta on eniten tietoa, omakohtaisia kokemuksia tai perusteltuja mielipiteitä. Yleensä tehtävään on myös tarjolla aineistoja, jotka tarjoavat hyvän lähtökohdan kirjoittamiseen.

Kun sopiva aihe on löytynyt, tehtävänantoa kannattaa keskittyä erittelemään tarkemmin. Yleensä tehtävänannosta on määriteltävissä jokin pääkäsite, tehtävänannon ydin. Usein tehtävänanto myös rajaa tiukasti näkökulman, tarjoaa erilaisia vaihtoehtoja tai antaa kirjoittajalle mahdollisuuden rajata näkökulmansa itse. Lisäksi tehtävänanto voi määritellä kirjoitettavan tekstin sävyn, tekstilajin ja julkaisupaikan.

Tehtävänannot voivat olla monenlaisia: joskus annetaan pelkkä aihe, joskus otsikon ja aiheeseen johdattavan tehtävänannon muodostama kokonaisuus. Toisinaan tarjotaan pelkästään johdattava tehtävänanto ja annetaan lupa otsikoida teksti itse.

TEKSTIOPPI:
Tehtävänannon analyysi, s. 131.

Tehtävänanto ohjaa pohtimaan perheiden muuttumista.

Johdattava tehtävänanto, jossa on kaksi kysymystä.

TEHTÄVÄNANTO:
Käsitykset siitä, mikä on perhe ja keitä siihen kuuluu, ovat muuttuneet aikojen kuluessa. Millaisia ovat suomalaiset nykyperheet, ja miten itse määrittelisit perheen. Otsikoi itse.

Keskeiset käsitteet.

Lupa otsikoida itse.

▶▶ *Tehtävänanto ja sen eri osat on syytä lukea tarkkaan.*

Tehtävänanto on aina eriteltävä välimerkkejä myöten, koska esimerkiksi valmiin otsikon loppuvälimerkki voi jo rajata kirjoitettavan tekstin näkökulman: *Demokratia – paras hallintomuoto?/ Demokratia – paras hallintomuoto.*

TEHTÄVIÄ

1. **Pohtikaa pareittain tehtävänantojen näkökulmaa ja niiden asettamia vaatimuksia tekstin sisällölle. Kuinka tarkasti tehtävänanto määrää näkökulman ja mitä tehtävänannot edellyttävät kirjoittajalta? Mitä ongelmia voi ilmetä?**

TEKSTIOPPI:
Tehtävänannon analyysi, s. 131.

1. Kirjoita kansainväliseen luontolehteen artikkeli Suomen luonnosta (suomeksi, lehden toimitus huolehtii käännöstyöstä). Otsikoi itse.
2. Puhutaan luonnonrauhasta, mutta silloin luontoa tarkastellaan ihmisen näkökulmasta. Itse asiassa eläimet ja kasvit käyvät jatkuvaa kamppailua olemassaolostaan: pöllö iskee hiiren, hauki nielaisee särjen, kärpänen takertuu hämähäkinseittiin, heinikko tukehduttaa männyntaimen. Kirjoita luonnossa ilmenevästä eloonjäämistaistelusta. Otsikoi itse tai ota otsikoksi ***Luonnon rauha – onko sitä?***
3. Rakennettuun ympäristöön vaikutetaan purkamalla, rakentamalla ja säilyttämällä. Käytetäänkö näitä vaihtoehtoja tasapainoisesti esimerkiksi kotipaikkakunnallasi?
4. Design-tuotteita on käytössämme kännyköistä kukkavaasiin. Kirjoita muotoilun merkityksestä arjessa.
5. ***Mies ja virkkuukoukku – uskomatonta!*** Kirjoita sukupuoliroolien ylityksistä pakinoiden tai vakavasti pohtien.

2. **Laatikaa pareittain viisi erilaista tehtävänantoa ajankohtaisista ja itseänne kiinnostavista aiheista.**

a. Keksikää hyviä tehtävänantoja seuraavien ohjeiden mukaan.

1. Pelkästään aiheen esittelevä tehtävänanto.
2. Tehtävänanto, jossa on johdatus aiheeseen ja jollakin tavalla rajattu näkökulma.
3. Johdattava tehtävänanto, jossa tarjotaan valmis näkökulma ja lisäksi ainakin kaksi erilaista otsikkoehdotusta.
4. Tehtävänanto, jossa on määrätty kirjoitettavan tekstin tekstilaji.
5. Tehtävänanto, jossa on määritelty julkaisupaikka.

b. Tarkastelkaa laatimianne tehtävänantoja: millaista tietoa tai kokemusta kirjoittajalla pitäisi tehtävän valitessaan olla?

c. Kootkaa yhdessä lista parhaista tehtävänannoista kaikkien nähtäväksi ja kommentoitavaksi. Hyödyntäkää laatimianne tehtävänantoja mahdollisuuksien mukaan kurssin aikana.

TEHTÄVIÄ

3. **Mitkä ovat seuraavien otsikoiden pääkäsitteet, miten näkökulma on rajattu, ja mitä kirjoittajan tulisi tietää aiheesta?**

TEKSTIOPPI:
Tehtävänannon analyysi, s. 131.

1. *Jos saisin itse valita asuinpaikkani*
2. *Perinteinen kirja vai e-kirja?*
3. *Miksi pitäisi syödä luomuruokaa?*
4. *Mikä tekee hyvästä scifiromaanista hyvän?*
5. *Vastoinkäymisistä oppii? / Vastoinkäymisistä oppii*
6. *Kehittyvä tekniikka urheilijan apuna*
7. *Mielipaikkani*
8. *Hyvää ja pahaa narsismia*

Huomenna hän otsikoi

Otsikoinnin sietämätön keveys

Ihanat otsikkoihmiset rannalla

Otsikkorintamalta ei mitään uutta

Otsikoita lainaamassa

Kun isoisä otsikon osti

Otsikoinnista itään

Lähde: Heikki Aittokoski, blogiteksti *Hei me otsikoidaan,* 4.6. 2013.

▶▶ *Tunnistatko, mikä kaunokirjallisen teoksen nimi piileskelee kunkin otsikon taustalla?*

Tekstin suunnittelu ja kirjoittaminen

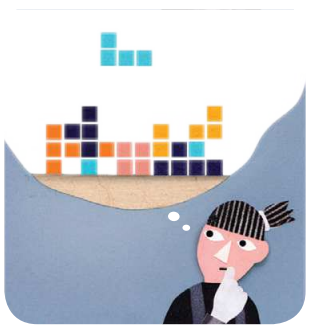

TEHTÄVÄNANNON ERITTELYN JÄLKEEN kirjoitelman sisältöä ideoidaan ja suunnitellaan tekstin rakenne. Harva kirjoittaja pystyy parhaaseensa suunnittelematta tekstin sisältöä ja etenemisjärjestystä etukäteen. Tieto tekstin ideointitekniikoista ja rakennemalleista auttaa tekstin suunnittelemisessa.

Tekstin sisällön ideointitekniikoita

TEKSTIOPPI: Ideointi, s. 132.

Sisällön ainesten kokoamista helpottavat tekstin ideointitekniikat, joista kirjoittaja voi valita aiheeseen ja käsittelytapaansa sopivimmat. Ideointitapoja kannattaa siis vaihdella, ja samaan aiheeseen kannattaa kokeilla erilaisia tekniikoita.

Antoisia tekstin ideoinnin tapoja ovat myös valitusta aiheesta keskusteleminen esimerkiksi opiskelijatoverien kanssa, aiheeseen liittyvän kirjallisuuden lueskelu tai vaikkapa erilaisten aihepiiriin liittyvien vapaamuotoisten luonnostekstien kirjoittaminen.

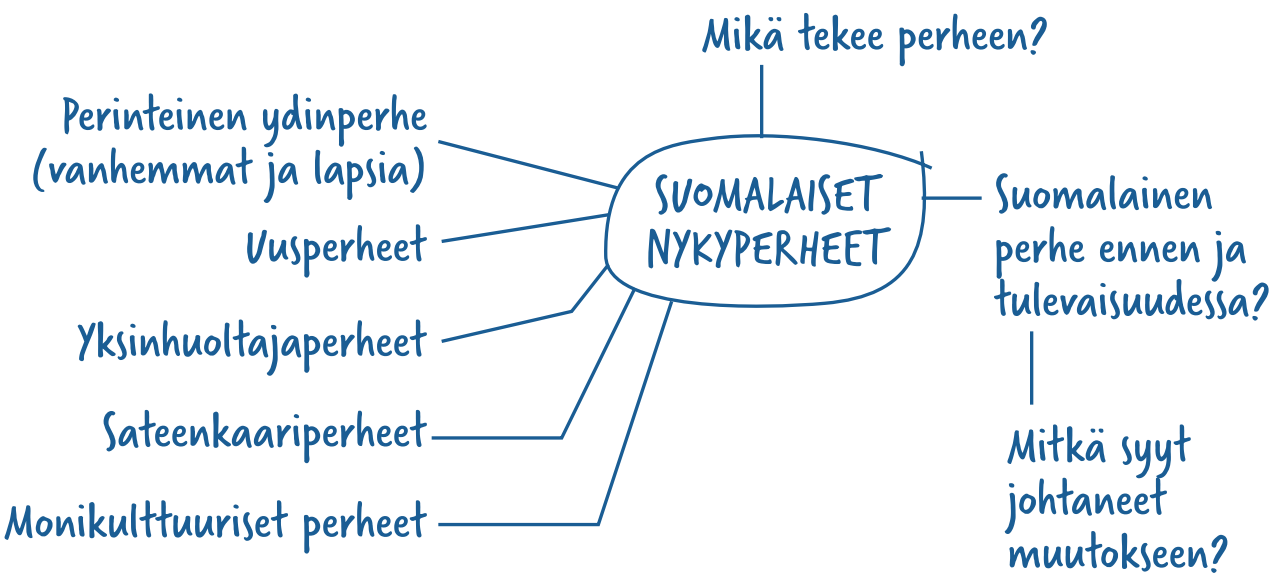

▶▶ *Käsitekartta-ideointia sivun 15 tehtävänannosta "Käsitykset siitä, mitä on perhe ja keitä siihen kuuluu, ovat muuttuneet aikojen kuluessa. Millaisia ovat suomalaiset nykyperheet, ja miten itse määrittelisit perheen? Otsikoi itse."*

Tekstin rakenteen suunnittelu ja kappalejako

Tekstin sisällön ideoinnin ja ainesten kokoamisen jälkeen kirjoittajan on suunniteltava tekstin rakenne eli asioiden esittämisjärjestys. Hyvässä tekstissä asioita ei esitetä sattumanvaraisessa järjestyksessä vaan johdonmukaisesti, jotta lukijan on helppo seurata tekstin ajatuksenjuoksua.

Usein tekstin etenemisjärjestys hahmottuu jo ideointivaiheessa. Tekstin perinteisiä jäsentelytapoja ovat **aika**-, **luokittelu**-, **vertailu**-, **ongelmanratkaisu**- ja **argumentointijärjestys**. Joskus jäsentelytavasta saa vihjeen jo tehtävänannosta. Esimerkiksi kehotus vertailla eri tekstien näkemyksiä jostain asiasta tarkoittaa sitä, että aineistona olevien tekstien esittämistä ajatuksista etsitään samankaltaisuuksia ja eroja, joita kirjoittaja esittelee ja vertailee omassa tekstissään.

TEKSTIOPPI: Tekstin jäsentely, s. 140.

Jäsentely helpottaa **kappalejaon** eli tekstin jaksotuksen suunnittelua. Teksti rakentuu aloituksesta, käsittelykappaleista ja lopetuksesta. **Aloituskappale** johdattelee lukijan käsiteltävään aiheeseen, osoittaa aiheen rajauksen ja houkuttelee lukijan tutustumaan tekstiin. **Lopetuskappale** on puolestaan tekstin päätäntä, joka kiteyttää kirjoittajan näkemykset.

TEKSTIOPPI: Kappalejako, s. 142.

Kun tekstin etenemisjärjestys on suunniteltu loogiseksi ja jaksotus on harkittu, tekstistä tulee sidosteista. Tekstin sidosteisuutta eli **koheesiota** lisäävät myös esimerkiksi ymmärtämistä helpottava asioiden esittämisjärjestys, yhtenäinen sanasto ja erilaisten tekstin kytkentäilmausten käyttö.

TEKSTIOPPI: Koheesio, s. 145.

TEHTÄVIÄ

1. Harjoitelkaa ryhmissä erilaisten ideointitekniikoiden käyttöä seuraaviin tehtävänantoihin. Keskustelkaa lopuksi tekniikoiden toimivuudesta.

TEKSTIOPPI: Ideointi, s. 132.

- ***Vegaaniruokavalio kasvattaa suosiotaan – miksi?***
- Ennen lasten kasvattamiseen osallistuivat vanhempien ja koulun lisäksi naapuruston aikuiset, jotka pitivät silmällä lapsia ja nuoria. He myös puuttuivat tarpeen vaatiessa muidenkin kuin omien lastensa tekemisiin. Kuka lasta nykyään kasvattaa?
- ***Mitä sähkö on?***
- Pitäisikö verkossa kirjoittavan esiintyä omalla nimellään?
- ***Miksi jotkut tupakoivat?***

TEHTÄVIÄ

2. **Harjoitelkaa tekstin sisällön ideointia 4–6 hengen ryhmissä joko listaus- tai kysymystekniikalla.**

TEKSTIOPPI: Ideointi, s. 132.

a. Valitkaa jompikumpi seuraavista aiheista:

- ***Vaatteet kertovat kantajastaan***
- ***Miksi Lähi-itään ei saada rauhaa?***

b. Varatkaa jokaiselle ryhmän jäsenelle yksi A4-kokoinen paperiarkki ja kirjoittakaa valitsemanne aihe paperin yläosaan. Käyttäkää sen jälkeen ideointitekniikkananne joko listausta (kohta A) tai kysymystekniikkaa (kohta B).

A. LISTAUS: Kukin ryhmän jäsen listaa paperille aiheeseen liittyviä, mieleensä tulevia asioita keskustelematta niistä vielä tässä vaiheessa muiden kanssa. Kierrättäkää papereita ryhmässä, niin että kukin ryhmän jäsen kirjoittaa jokaiseen ryhmässä kiertäneeseen paperiin jotain. Kun paperit saapuvat alkuperäisille omistajilleen, lukekaa syntyneet listat vuorotellen ääneen ja pohtikaa yhdessä, mitä listoihin pitäisi vielä lisätä sisällön monipuolistamiseksi.

B. KYSYMYSTEKNIIKKA: Kukin ryhmän jäsen kirjoittaa kahden minuutin ajan aiheeseen liittyviä kysymyksiä keskustelematta niistä vielä tässä vaiheessa muiden kanssa. Kierrättäkää papereita ryhmässä, niin että kukin ryhmän jäsen kirjoittaa jokaiseen ryhmässä kiertäneeseen paperiin lisää kysymyksiä. Kun paperit saapuvat lopulta alkuperäisille omistajilleen, lukekaa syntyneet kysymyssarjat vuorotellen ääneen ja keskustelkaa yhdessä, miten hyvin ne auttavat ideoimaan tekstin sisältöä ja mitä pitäisi vielä lisätä.

3. **Tarkastelkaa pareittain sivulla 18 olevaa käsitekarttaa aiheesta *Suomalaiset nykyperheet*. Käsitekartan pohjana oleva tehtävänanto on eriteltynä sivulla 15.**

TEKSTIOPPI: Tekstin jäsentely, s. 140.

a. Laatikaa käsitekartan pohjalta oma jäsennyksenne (eli tekstin etenemisjärjestys) samasta aiheesta. Voitte täydentää käsitekarttaa.

b. Vertailkaa jäsennyksiänne: Mitä yhteistä ja mitä erilaista niissä on? Miten jäsennyksiä pitäisi vielä kehitellä, jotta ne toimisivat hyvin kirjoittamisen apuvälineenä?

4. **Tarkastelkaa *Tekstiopin* sivulla 86 olevaa *Surulliset suomalaiset pahassa maassaan* -elokuva-analyysia.**

TEKSTIOPPI: Esimerkki elokuva-analyysistä, s. 86.

a. Alleviivatkaa jokaisesta kappaleesta virke, joka tiivistää kappaleen keskeisen sisällön.

b. Tarkastelkaa alleviivauksianne ja päätelkää, millä periaatteella teksti on jäsennetty.

c. Miten hyvin otsikko vastaa tekstin sisältöä ja tehtävänantoa?

d. Nimetkää tekstin aloitus- ja lopetustapa. Arvioikaa samalla niiden onnistuneisuutta.

TEHTÄVIÄ

5. Tarkastelkaa kirjoitelmien aloituksia.

TEKSTIOPPI:
Kappalejako, s. 142–143.

a. Nimetkää esimerkkien A–F aloitustavat.

b. Arvioikaa aloitusten kiinnostavuutta.

A. Karate on vanha itämainen taistelulaji. Nimi tulee kiinan kielestä, jossa ”kara” tarkoittaa tyhjää ja ”te” kättä. Sananmukaisesti käännettynä karate siis tarkoittaa tyhjää kättä. Se kuvaa lajin luonnetta erinomaisesti. Karate on itsepuolustuslaji, jossa ei käytetä aseita. (Otsikko: ***Karate on monipuolinen urheilulaji***)

B. Ryntään huoneeseeni hengästyneenä, kaivan tv:n kaukosäätimen esille ja räpellän vielä kaihtimet kiinni, jotta tunnelma olisi täydellinen. Avaan tv:n ja huomaan edellisen ohjelman lopputekstien pyörivän vielä ruudussa. Olen helpottunut, sillä en halua menettää hetkeäkään viikon kohokohdasta, *True Blood* -vampyyrisarjasta. (Otsikko: ***Vampyyrit kiehtovat***)

C. Ei ole mikään ihme, että ihminen on kiinnostunut avaruudesta. Se on suuri ja tuntematon, mahdoton valloittaa. Sen äärettömyys pelottaa ihmistä, ja ihminen yrittää vaistomaisesti valloittaa kaiken, mitä pelkää. Koska avaruus on valloittamaton, se on ikuinen kiinnostuksen kohde. (Otsikko: ***Miksi avaruus kiehtoo ihmistä?***)

D. ”Kannan kaiken omani itsessäni”, sanoi aikanaan runoilija Simonides. Hänen kerrotaan pelastuneen myrskyssä uponneesta laivasta, koska ei muiden matkustajien tavoin ryhtynyt kokoilemaan tavaroitaan vaan keskittyi omaan pelastumiseensa. Myös itse ajattelen, että kaikkein tärkein omaisuuteni on omassa päässäni. Sen rinnalla materia on vain materiaa – joskus ehkä ihanaa muttei kuitenkaan kovin tärkeää. (Otsikko: ***Henkinen omaisuus on materiaa tärkeämpää***)

E. Rakkaus. Mitä se on? Rakkautta on miltei mahdotonta yleispätevästi määritellä. Rakkaus voi olla romanttista tai arkista. Se voi olla eroottista tai platonista. Se voi kohdistua rakastettuun, aviopuolisoon, omaan lapseen tai sisaruksiin. Myös ystävien välillä voi olla rakkautta. Monet rakastavat myös lemmikkieläintään. Mutta mitä rakkaus oikein on? (Otsikko: ***Mitä rakkaus on?***)

F. Isoisoisäni puolusti työläisten oikeuksia kiväärillä veren peittämällä hangella vuonna 1918. Isoisäni sen sijaan valitsi toisen tien ja näki pelastuksensa kapitalismin kovissa arvoissa. Omalla isälläänikin, vaikkei hän mikään aatteen mies olekaan, on omat koulutetulle liberaalille sopivat arvonsa, jotka hän jakaa äitini kanssa. Oliko kohtaloni sitten seurata heidän esimerkkiään ja periä heidän arvonsa? Vai muokkasivatko minut nykyajan uudet mediat, vai onko kenties työläisen ahdingon pohtiminen syvällä omissa geeneissäni? En kuitenkaan näe itseäni taipumassa kenenkään esivanhempani valamaan muottiin, vaan olen valinnut oman polkuni. (Otsikko: ***Mistä minun arvoni ovat peräisin?)***

TEHTÄVIÄ

6. **Otsikosta *Miksi ilmaisen itseäni valokuvin?* kirjoitetun tekstin kappaleiden järjestys A–G on sekoitettu. Lukekaa teksti ja pankaa kappaleet mielekkääseen järjestykseen.**

TEKSTIOPPI: Kappalejako, s. 142.

a. Päätelkää ensin, mikä on aloitus- ja mikä on lopetuskappale. Mistä sisällöllisistä seikoista sen voi päätellä?

b. Pankaa loput kappaleet järjestykseen, niin että teksti etenee loogisesti eli johdonmukaisesti.

c. Tarkastelkaa, mitä koheesion keinoja tekstissä käytetään yksittäisissä kappaleissa ja kappaleista toiseen siirryttäessä.

TEKSTIOPPI: Koheesio, s. 145.

d. Vertailkaa kappaleiden etenemisjärjestyksestä tekemiänne ratkaisuja ja perustelkaa ehdotustanne myös tekstin koheesiosta tekemillänne havainnoilla.

LUKIOLAISEN TEKSTI

Miksi ilmaisen itseäni valokuvin?

A Prosessi ei kuitenkaan rajoitu havaintojen tekemiseen ympäristöstä, vaan edessä onkin seuraava, ehkä kaikkein merkityksellisin haaste – näkö-havaintojen ikuistaminen kameran kennolle tai filmille. Moni asia tekee tästä vaiheesta niin palkitsevan kuin se on. Valokuvat ovat aina muistoja jostakin. On mukavaa katsoa vanhoja valokuvia ja muistaa, miten vaikkapa yksittäinen metsäretki on edennyt – jopa siltä osin, mitä ei kameralla ole tallentanut. Silloin on onnistunut ikuistamaan jotain muutakin kuin vain kuvauskohteen, muiston.

B Sosiaalisessa mielessä hienointa valokuvauksessa lienee se, että jokainen ihminen kuvaa samaa kohdetta hieman eri tavoin. On hienoa onnistua ikuistamaan asioita, joita toiset ihmiset eivät välttämättä huomaisi, tai saada ihmiset näkemään tuttu asia uudesta perspektiivistä, tuottaa heille elämyksiä, antaa uusia näkökulmia jokapäiväiseen elämään. Joka kerta, kun painaa kameran laukaisinnappia, tulee luoneeksi jotain uutta. Sitähän ihmiset juuri haluavat tehdä; oli kyse sitten tieteestä tai taiteesta, merkkihenkilöt muistetaan siitä, että he ovat tehneet jotakin uutta ja erilaista, eivät kopiota edeltäjänsä työstä.

C Ihmiselle on luontaista kokea tarvetta ilmaista itseään jollakin tavalla. Se tuo merkitystä elämään ja siihen, mitä tekee. Toisille itseilmaisu voi olla konkreettista esiintymistä kuten tanssia, musiikkia ja näyttelemistä, toisille taas vaikkapa jotakin kuvataiteellista luovaa toimintaa aina maalaamisesta valokuvaamiseen tai videomuotoiseen ilmaisuun asti. Itselleni merkitykselliseksi itseilmaisukeinoksi on muodostunut valokuvaus, mukaan lukien siihen liittyvät prosessit kuvankäsittelyä myöten.

D Valokuvaus on avannut minulle uusia näkökulmia maailmaan ja maailman yksityiskohtiin ja ilmiöihin. Siitä löytyy aina jotain, mikä antaa mahdollisuuden kokeilla jotain uutta ja kehittää itseään, löytää haasteita. Haasteet tuovat elä-

mään merkitystä, opettavat uusia asioita ja tekevät elämästä mielenkiintoisempaa. Itselleni valokuvaaminen on avannut maailman, jossa voin ylittää itseni kerta toisensa jälkeen – maailman, jossa epäonnistuminen auttaa eteenpäin.

E Valokuvaukseenkin kuitenkin pätee tuttu viisaus: kukaan ei ole mestarivalokuvaaja syntyessään. Aloittelijalla on kova haaste vastassaan miettiessään, kuinka onnistuisi ottamaan niin upeita kuvia kuin muualla näkee. Kehittyä voi vain harjoittelemalla. Erityisen palkitsevaa onkin huomata oma kehityksensä. Kun itse katson pari kolme vuotta sitten ottamiani valokuvia ja sitten nykyisiä, huomaan suuren eron – positiivisen. Muistan iloinneeni aikanaan ottamistani otoksista ja iloitsen vieläkin uusista onnistumisistani. Väittäisin, ettei ihminen selviä ilman näitä onnistumisen kokemuksia. Valokuvaamisessa näiden kokemusten saaminen ei riipu muista, ainoastaan omasta itsestä. Kaiken lisäksi valokuvaamisessa voi kehittyä melkeinpä rajatta. Kun yhden kuvauskohteen osalta ei löydä enää mitään uutta, voi siirtyä uuteen ja aloittaa opettelun ja itsensä kehittämisen ikään kuin alusta.

F Valokuvaus on helppo tapa ilmaista itseään, sillä sitä voi toteuttaa melkeinpä missä tahansa. Ennen pitkää tämä harrastus kuitenkin pakottaa lähtemään liikkeelle – pois kodin tarjoamien mukavuuksien äärestä – etsimään jotakin uutta silmänruokaa kameran tallennettavaksi. Valokuvatessa oppii näkemään ympäristönsä uudella tavalla. Kameran kanssa liikkuessaan kiinnittää entistä tarkemmin huomiota ympäristön yksityiskohtiin ja kuvauksellisiksi havaitsemiinsa asioihin kuten kauniiseen valoon, asioiden taustaan tai vaikkapa oksilla oleviin vesipisaroihin, jotka tarjoavat kauniin taustan valokuvan sumealla taka-alalla. Valokuvauksessa onkin kyse siitä, että erottaa ympäristöstä asioita, jotka voivat olla huomaamattoman kauniita ja jotka on tottunut näkemään vaikka joka päivä ajattelematta yhtään sitä, mitä onkaan todella nähnyt

G Itse viihdyn hyvin yksin omassa rauhassani ja kaipaan järjestelmällisiä haasteita. Niitä valokuvaus on minulle tarjonnut. Oman kameran toiminnot ovat aina rajalliset, mikä luo aina erilaisen haasteen jokikiseen kuvaustilanteeseen. Millä säädöillä saan vangittua kuvauskohteen haluamallani tavalla? Harjoittelemalla oppii valotusajan, aukon, valkotasapainon ja ISO-herkkyyden merkityksen valokuvatessa, mutta niiden sovittaminen manuaalisessa kuvaustilassa on järkeen perustuvaa aivotyötä, jollaista kaipaan. Jos haastetta kaipaa lisää, voi opetella raakakuvien jälkikäsittelyä sekä tavallisten kuvatiedostojen parantelua ja luovaa kuvankäsittelyä. Lopulta mahdollisuudet oppia ja kehittyä ovat lähes rajattomat.

Tekstin muokkaaminen ja viimeistely

TEKSTIOPPI: Palaute ja tekstin muokkaaminen, s. 147.

YLEENSÄ TEKSTI VAATII vielä useita muokkausvaiheita ensimmäisen kirjoitusversion jälkeen. Muokattaessa on hyvä tarkastella tekstin sisältöä, rakennetta ja kieliasua. Teksti voi muuttua vielä paljonkin muokkausvaiheessa, jolloin se saa myös lopullisen otsikkonsa.

Muokkaustyössä palautteesta on kirjoittajalle aina hyötyä, minkä vuoksi teksti kannattaa luettaa jollakulla. Palautteen antajan on hyvä kertoa rehellisesti sekä tekstin ansiot että puutteet. Pelkkä puutteiden osoittaminen ei vielä vie tekstiä eteenpäin, kuten ei myöskään ympäripyöreä kehuminen. Konkreettiset tekstin kehitysehdotukset auttavat kirjoittajaa tekstinsä hiomisessa. Tarkasti palautteen antamiseen syventyvä lukija oppii samalla itse jotain uutta kirjoittamisesta.

TEKSTIOPPI: Otsikointi, s. 146.

Tehtävänannoista käy yleensä ilmi, onko tekstille lupa laatia oma otsikko vai onko käytettävä valmiiksi laadittua otsikkoa. Mikäli otsikon saa laatia itse, kannattaa jo tekstin suunnitteluvaiheessa miettiä jonkinlainen työotsikko, jota tarpeen mukaan voi tarkentaa myöhemmin.

Viimeistelyvaiheessa teksti luetaan vielä kerran huolellisesti ja varmistutaan siitä, että teksti on vaivatonta lukea ja otsikointi vastaa sisältöä. Teksti on sujuvaa, kun sisältö, rakenne ja kieli ovat kunnossa. Myös tekstin ulkoasu on syytä viimeistellä, koska ensi vaikutelma tekstistä syntyy aina ulkoasun perusteella.

TEHTÄVIÄ

1. Arvioikaa pareittain seuraavia lukiolaisten laatimia esseiden otsikoita aiheesta *Mikä vampyyreissa kiehtoo?* Mikä otsikoista on onnistunein? Miksi?

1. *Vampyyribuumi*
2. *Veren seuraajat – vampyyrit kulttuurissamme*
3. *Vampyyrien saavuttamaton täydellisyys*
4. *Vampyyrit, satuja aikuisille*
5. *Seksikkäät ja vaaralliset vampyyrit*
6. *Vampyyreita ja ihmissusia – mitä seuraavaksi?*
7. *Vampyyrin anatomia*

2. Pohtikaa palautteen antamista ja saamista.

a. Millaista on mielestänne kirjoitelmasta annettu hyvä palaute? Entä huono?

b. Minkälaisia kokemuksia teillä on palautteen antamisesta opiskelijatoverille? Miten suhtaudutte tai suhtautuisitte opiskelijatoverin antamaan palautteeseen?

KIELI
JA IDENTITEETTI

Joan Miró, *El Gallo*. 1940
© Successió Miró / ADAGP / Kuvasto 2016

ALOITUSTEHTÄVÄ

1. Pohtikaa kielen merkitystä ja tehtäviä englantilaisen koomikon Stephen Fryn kuvauksen pohjalta. Mitä Fry mielestänne tarkoittaa erilaisilla ilmauksilla, joilla hän määrittelee kielen olemusta?

> Kieli on huora, rakastaja, vaimo, kirjeystävä, hotellin virkailija, ilmainen sitruunalla hajustettu puhdistuslappu tai virkistävä kosteuspyyhe. Kieli on Jumalan henkäys ja kastepisara tuoreen omenan pinnalla. Se on pehmeä pölykerros, joka leijuu aamuauringon säteissä, kun vedät vanhasta kirjahyllystä kauan sitten unohtuneen eroottisten päiväkirjojen niteen. Kieli on häivähdys virtsan hajua alushousuissa, lähes unohdettu lapsuuden syntymäpäiväjuhla, portaiden narahdus, jäätynyttä ikkunaa vasten painetun tulitikun sihahdus, vuotavan vaipan lämpimän märkä ja luottavainen tuntu, panssarivaunun hiiltynyt romu, valtavan graniittilohkareen alapinta, Välimeren tytön ylähuulen haivenet, vanhan kumisaappaan aikaa sitten tallaamat hämähäkinseitit.
>
> Stephen Fry, *A Bit of Fry and Laurie.* 1987.

Yksilön ja yhteisön kieli

IHMISEN JA ELÄIMEN erona nähdään usein kieli. Se on väline, jonka avulla olemme vuorovaikutuksessa ympäristömme kanssa: puhumme ja kuuntelemme, luemme ja kirjoitamme. Emme edes osaa oikein kuvitella, minkälaista elämä olisi ilman kieltä.

Myös yksilön **identiteetti** on sidoksissa kieleen. Oma **äidinkieli** on helpoin tapa ilmaista ajatuksia ja tunteita. Harva meistä pystyy ilmaisemaan itseään yhtä vaivattomasti vieraalla kielellä. Erityisen hyvin kielen ja identiteetin suhteen huomaa, jos asuu pitkään muunkielisessä ympäristössä, koska kieli on myös kulttuuriin sidoksissa oleva asia. Moni maahanmuuttaja vaaliikin tietoisesti omaa äidinkieltään, vaikka uudessa kotimaassaan ei sitä usein pystyisi käyttämäänkään.

Kieli on myös osa yhteiskuntaa. Suomen **kansalliskieliä** eli virallisia kieliä ovat suomi ja ruotsi, joilla on mahdollista saada opetusta ja viranomaispalveluita. Myös saamelaisilla on lainmukaisesti oikeus asioida viranomaisten kanssa saamen kielellä. Suomen ja ruotsin lisäksi Suomessa puhutaan muitakin äidinkieliä. Kotimaisia **vähemmistökieliä** ovat romanikieli, karjala, inarinsaame, koltansaame ja pohjoissaame sekä suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli. Näiden lisäksi Suomessa puhutaan äidinkielenä lähes 150 muuta kieltä, esimerkiksi englantia, viroa, venäjää ja somalia. Suomen kielen yhteiskunnallinen rooli ulottuu myös maamme rajojen ulkopuolelle, sillä suomi on yksi Euroopan unionin 24 **virallisesta kielestä**.

TEHTÄVIÄ

1. Keskustelkaa Annamari Sipilän kolumnin *Kielestä kiinni* pohjalta äidinkielellä ja vieraalla kielellä kommunikoimisen eroista.

a. Lukekaa kolumni.

b. Muodostakaa 3-4 hengen ryhmiä.

c. Keskustelkaa kolumnin herättämistä ajatuksista ja siitä, oletteko kirjoittajan kanssa samaa mieltä.

d. Millä tavoin ja miksi kommunikointi muuttuu, kun käytetään vierasta kieltä? Kootkaa konkreettisia esimerkkejä kommunikaation muutoksista.

e. Sipilä väittää kolumnissaan, että ihminen, ”– – joka saa käyttää äidinkieltään, on aina etulyöntiasemassa”. Miten tämä tulisi ottaa huomioon koulutusta, terveydenhoitoa, sosiaalipalveluja ja muita julkisia palveluja suunniteltaessa?

Annamari Sipilä
annamari.sipila@sanoma.fi
On turha etsiä vikaa itsestään, kun se on ilmiselvästi muissa. Tällä palstalla kolumnisti yrittää sietää ympäristöään.

Kielestä kiinni

Olen joko masokisti tai erittäin nöyrä ihminen, ehkä kumpaakin. Mikään muu ei selitä sitä, että olen koskaan hakeutunut vapaaehtoisesti ulkomaille.

Ulkomailla nöyristää suomen kielen menettäminen. Mikään ei kutista egoa yhtä tehokkaasti kuin se, ettei voi käyttää omaa äidinkieltään.

Ilman äidinkieltä persoonallisuudesta häviää puolet – se parempi puolisko. Vieras kieli muuttaa puhujansa hitaaksi ja yksinkertaiseksi tosikoksi.

Taantuminen ei tapahdu aina saman kaavan mukaan. On huonoja ja vielä huonompia päiviä.

On päiviä, jolloin luulee melkein pärjäävänsä. On päiviä, jolloin tietää, ettei pärjää. Sitten on päiviä, jolloin vanha sanonta ”suu kiinni ja ole kaunis” ei tunnu yhtään hullummalta. Niinä päivinä kuluu paljon huulipunaa ja suupielet ovat kipeät hymyilemisestä.

Mutta on myös päiviä, jolloin ei halua edes yrittää. Silloin sitä tuijottaa vain umpimielisesti eteenpäin ja urahtelee.

On luojan lykky, että ulkomaalaisten mielestä tällainen käytös voi olla omituisen kiehtovaa. *Silent ugri chic* saattaa olla kansainvälisessä seurueessa sangen tehokasta.

Jotkut väittävät olevansa täysin samanlaisia persoonallisuuksia sekä suomeksi että vieraalla kielellä. Suurin osa heistä valehtelee. Loput ovat niin tyhmiä, etteivät edes itse tajua, miten äidinkielen menettäminen heitä rampauttaa. Tai sitten heidän persoonansa on jo lähtökohtaisesti niin vaatimaton, ettei sen supistuminen puoleen muuta asioita olennaisesti.

Tietysti on myös kaksikielisiä ja lähes kaksikielisiä, joiden ei ole koskaan tarvinnut rakentaa persoonallisuuttaan yhden kielen varaan. Mutta he ovat etuoikeutettu poikkeus, eikä heillä ole näissä asioissa – kerrankaan – sananvaltaa.

Oma kieli antaa vallan tunteen. Se, joka saa käyttää äidinkieltään, on aina etulyöntiasemassa.

En luota niihin suomalaisiin, jotka vaativat esimerkiksi EU:n toiminnan tehostamista yhteisön virallisia kieliä karsimalla. Mitä he oikein yrittävät? Ampua omaan nilkkaan? Suomen kielihän sieltä ensimmäisenä karsittaisiin.

Ei niin, että suomella olisi koskaan pärjännyt missään Suomen ulkopuolella. Kyse onkin periaatteesta.

Valtakieliä äidinkielinään puhuvilla on nyt ja aina valta-asema pienkielisiin nähden. On vähintäänkin kohtuullista, että englannin-, ranskan- ja saksankieliset edes teeskentelevät kunnioittavansa meitä muita.

Kieliasiat ovat vähän niin kuin maanpuolustus. Olisi tyhmää, jos Suomi lähtisi oma-aloitteisesti ja ensimmäisenä heikentämään jo valmiiksi heikkoa asemaansa.

Vierailin kerran Walesissa muutaman muun eurooppalaisen toimittajan kanssa. Seurueen ranskalaisjäsen ihmetteli, miksi walesilaiset vaivautuvat pitämään walesin eli kymrin kieltä hengissä. Eikö olisi järkevämpää opiskella ranskaa tai vaikkapa kiinaa, hän ihmetteli.

Uteluun reagoitiin kahdella tapaa. Osa porukasta oli vilpittömästi samaa mieltä. Osa oli tyrmistynyt. Voin vakuuttaa, että puolta ei ollut vaikea valita.

Pienen kielen puhujina olemme nöyryyttävien ja kipeiden tilanteiden asiantuntijoita. Meillä on suuri etuoikeus jakaa tätä kokemusta muillekin.

Parhaiten se käy johdattamalla valtakielten puhujia tilanteisiin, joissa he eivät selviä äidinkielellään. On nautinnollista nähdä, kuinka hillityn ja hallitun britin tai ranskalaisen ego saa särön tällaisessa tilanteessa.

Kielellisestä masokismista on siis vain lyhyt matka kielelliseen sadismiin. Ja roolien vaihtaminen, se tekee kaikille vain hyvää.

Helsingin Sanomat 15.4.2007.

TEHTÄVIÄ

2. Lukekaa Turkka Hautalan novelli *ÄND. Ö. BIÖ.* ja tarkastelkaa dialogissa käytettyä kieltä.

a. Keitä henkilöitä novellissa on? Missä he ovat? Mitä tapahtuu? Perustelkaa päätelmänne tekstin avulla.

b. Minkälainen kuva henkilöhahmoista syntyy heidän käyttämänsä kielen perusteella?

c. Miten hyvin arvelette tekstin tulevan ymmärretyksi jossain muussa kuin suomalaisessa kieli- ja kulttuurikontekstissa, jos se käännettäisiin jollekin toiselle kielelle?

d. Voiko novellin henkilöiden kuvitella edustavan jotain muuta kansallisuutta, kuin mitä he nyt edustavat?

ÄND. Ö. BIÖ.

Mitä se ny… Jauhelihhaako se nyt tuokin?
Is everything all right sir? Pasta bolognese?
Jees jees. Änd. Ö. Biö. Juu. Selvää jauhelihhaa.
No ekkö sinä poloneessia ottanu?
Eikä ku karpponaaraa karpponaaraa!
No vaiha!
Katoppa miten vähän jauhelihhaa on. Ja tuommoisia putkiloita nuo… Nonni. Hienua.
No vaiha!
No emminä ennää lähe… Kehtoo.
No mie kehtoon. Vaihettaan lautasta ja mie pyyän sen.
Ääikä jäähtyy sinun sillä aikkaa se.
Ei minnuu haittoo.
Minnuu haittoo. Syön nyt tämän sittön.
Tiiäkkö mikä haittoo? Kun murjotat koko illan sittön. Ekkä jaksa laulaa.
En murjota.
Ja laulat?
Laulettaan laulettaan.
Ja tuut laukkukauppaan?
No eipä oo hääppöstä kyllä. Minun mielestä ravintoloissa ei pittäis tarjota jauhelihhaa ollenkaan. Se ompi kotiruokkoo.
Ekkä ota sinne kaljapulloa mukkaan sitte. Et sie Suomessakaan ottas.
Siekit teet parempaa.

May I take them sir?
Jees jees.
Did you enjoy your food?
Jees, greit. Änd. Ö. Konjak.

Turkka Hautala, *Kansalliskirja*. 2012.

Monikielisen elämää

VIRALLISESTI JOKAISELLA SUOMALAISELLA on vain yksi äidinkieli. Suomessa noin 90 % puhuu äidinkielenään suomea, 5 % ruotsia ja loput 5 % jotain niistä noin 150 muusta Suomessa puhutusta kielestä.

Suomessa asuvien suomenkielisten äidinkielen määrittely on helppoa, sillä useimmat ovat melko **yksikielisiä**: suomi on ensimmäinen opittu kieli, se osataan parhaiten, sitä käytetään eniten ja siihen samaistutaan. Käytännössä moni suomalainenkin puhuu useaa kieltä, eli he ovat **monikielisiä**. Esimerkiksi suuri osa Suomen ruotsinkielisistä osaa myös suomea. Heitä kutsutaan usein myös **kaksikielisiksi**. Muita kieliä kuin suomea ja ruotsia äidinkielenään puhuvat ovat usein monikielisiä jo siksi, että he tarvitsevat koulussa tai työpaikalla muuta kuin äidinkieltään.

Yleisimmät Suomessa puhutut äidinkielet

suomi	4 868 751
ruotsi	290 747
venäjä	69 614
viro	46 195
somali	16 721
englanti	16 732
arabia	14 825
kurdi	10 731
kiina	10 110
albania	8 754
thai	8 038
persia	8 103
vietnam	7 532
turkki	6 766
espanja	6 583
saksa	6 059

Tilastokeskus 2014

▶▶ *Suomi ja ruotsi ovat Suomessa yleisimmät äidinkielet, mutta muita kieliä äidinkielenään puhuvien määrä on kasvussa.*

Monikielisten äidinkielen määrittely voi olla hankalaa. Äidinkieli on se kieli, johon yleensä samaistutaan. Samaistumisen kohde ei välttämättä kuitenkaan ole parhaiten osattu kieli. Moni samaistuu oman ryhmänsä vähemmistökieleen, vaikkei osaisikaan sitä yhtä hyvin kuin asuinympäristönsä virallista kieltä. Jos lapsen vanhemmilla on kummallakin eri äidinkieli, lapsi oppii usein molempien äidinkielen. Silloin on vaikea määritellä, kumpi kielistä on ensimmäinen. Myös useiden venäjän-, viron tai somalinkielisten suomalaisten on hankala sanoa, mitä kieltä he hallitsevat parhaiten tai käyttävät eniten. Monet ovat oppineet ensimmäiseksi vanhempiensa äidinkielen, mutta käyvät koulua suomeksi. Usein he myös oppivat kirjoittamaan suomea paremmin kuin omaa kotikieltään. Lisäksi koulussa opitaan paljon sanastoa, jota ei kotona käytetä ja päinvastoin. Koulukieli ja kotikieli ovat tällöin eri kielet.

Monikielisen päivä

Ketkä?

Anna opiskelee lukiossa Joensuussa. Hänellä on venäläinen äiti ja suomalainen isä. Hän osaa suomea, venäjää, englantia ja myös hieman ruotsia.

Abdiasis opiskelee helsinkiläisessä lukiossa. Hän on syntynyt ja kasvanut Suomessa, ja hän osaa suomea, somalia, englantia ja vähän ruotsia.

Kotona

Anna puhuu kotona venäjää ja suomea. Isä, äiti ja pikkuveli osaavat molempia kieliä, joten kaikkien kanssa puhutaan milloin mitäkin kieltä, pikkuveljen kanssa tosin enemmän suomea. Anna seuraa enemmän venäjänkielistä mediaa kuin suomenkielistä. Hän kuuntelee venäjän- ja englanninkielistä musiikkia ja lukee sekä venäjäksi että englanniksi.

Abdiasis puhuu kotona vanhempien kanssa aina pelkästään somalia, sisarusten kanssa myös suomea. Jos katsotaan yhdessä esimerkiksi englanninkielistä elokuvaa, sisaruksetkin saattavat puhua siitä englanniksi.

Koulussa

Anna puhuu koulussa lähinnä suomea. Samassa koulussa on muutama muukin venäjäntaitoinen, joiden kanssa käytetään välillä venäjää.

Koulussa tunneilla **Abdiasis** puhuu melkein pelkästään suomea. Kavereitten kanssa voidaan puhua myös somalia ja englantia.

Harrastuksissa

Annan harrastus on työ 4H-yhdistyksessä. Siellä puhutaan suomea, ellei sitten tule venäjänkielisiä asiakkaita. Heille Anna toimii välillä myös tulkkina. Annalla on myös muutama nettikaveri, joiden kanssa tulee jutusteltua englanniksi.

Abdiasis on pelannut paljon jalkapalloa. Sitä pelatessa puhutaan suomea.

Näin Anna kuvaa osaamiaan kieliään: *”Olen oppinut venäjää ja suomea samaan aikaan aivan vauvasta asti. Ensimmäinen sanani oli tosin ’papa’ eli isä venäjäksi.*

Käytän myös suomea ja venäjää aika lailla yhtä paljon. Arkena puhun enemmän suomea, sillä koulussa ja kaupungilla puhun pääosin suomea. Lomalla taas käytän enemmän venäjää.

Vahvempi kieleni taitaa olla suomi siksi, että opiskelen ja kirjoitan sitä jatkuvasti koulussa. Ala-asteella kävin koulussa venäjän kotikielen tunneilla, mutta nyt aion vain kirjoittaa A-venäjän. Sen sijaan identiteetin kieltä on tosi vaikeaa valita. Ehkä tällä hetkellä venäjä on kuitenkin tärkeämpi, sillä tunnen niin hyvin äidin puolen sukulaisia.”

Näin Abdiasis kuvaa osaamiaan kieliään: *”Ensimmäinen oppimani kieli oli somali, sillä isä ja äiti puhuivat minulle vain somalia. Opin myös englantia jo aivan pienenä lastenohjelmista. Suomen kielen opin päiväkodissa muiden lasten kanssa leikkimällä.*

Nykyään käytän eniten somalin kieltä, ehkä 65 prosenttia kaikesta puheesta. Suomea käytän erityisesti koulussa. Silti osaan mielestäni suomea ja englantia somalin kieltä paremmin, sillä olen opiskellut niitä paljon enemmän koulussa. Suomea luin alusta asti äidinkielisten kanssa samalla tunnilla, mutta lukiossa vaihdoin S2-ryhmään.

Minulla on vahva tunneside englannin kieleen. Se on kieli, josta olen aina pitänyt ja jota osaan hyvin. Tavoitteenani on lukion jälkeen opiskella kauppatieteitä, ehkä ulkomailla. Sillä alalla englanti on tärkeä kieli.”

TEHTÄVIÄ

1. Pohtikaa pareittain, miten monikielinen ihminen määrittelee äidinkielensä.

a. Tutustukaa tekstiin *Monikielisen päivä* (s. 32). Se kuvaa sitä, miten kaksi monikielistä lukiolaista, Anna ja Abdiasis, käyttävät eri kieliä yhden päivän aikana.

b. Mikä on kuvausten perusteella Annan äidinkieli? Entä Abdiasiksen?

c. Pitäisikö äidinkieleksi voida merkitä väestörekisteriin useampi kieli, vaikka viranomaisten mukaan ihmisellä on vain yksi äidinkieli? Listatkaa perusteluja sekä puolesta että vastaan.

d. Keskustelkaa lopuksi yhdessä siitä, voiko ihmisellä olla useampi kuin yksi äidinkieli. Perustelkaa kantanne.

2. Arvioikaa pienryhmässä omaa kielitaitoanne.

a. Pohtikaa, oletteko monikielisiä vai yksikielisiä. Perustelkaa kantaanne hyödyntämällä oheista lainausta.

> Monikielisellä ihmisellä voidaan tarkoittaa monenlaisia kielenkäyttäjiä:
> - henkilöä, joka hallitsee kahta tai useampaa kieltä yksikielisen äidinkielisen tavoin
> - puhuu kahta kieltä vapaasti/sujuvasti
> - osaa äidinkielensä lisäksi jonkin verran jotakin toista kieltä.
>
> Soveltavan kielentutkimuksen keskus

b. Kirjoittakaa kuvaus oman pienryhmänne ”monikielisten päivästä” (ks. *Monikielisen päivä* eli kuvaus Annan ja Abdiasiksen päivästä, s. 32). Kertokaa, mitä kieliä osaatte ja missä tilanteissa niitä käytätte. Ottakaa huomioon kaikki kielet, joita osaatte edes vähän.

c. Esitelkää kuvauksenne muille, vertailkaa niitä ja keskustelkaa niiden herättämistä ajatuksista.

TEHTÄVIÄ

3. Kirjoittakaa pareittain tai pienryhmissä lyhyt mielipideteksti vieraiden kielten opetuksen tarpeellisuudesta ja siitä, mitä kieliä Suomessa pitäisi mielestänne opettaa ja oppia.

a. Hankkikaa tietoa Suomessa opetettavista vieraista kielistä. Kiinnittäkää huomiota siihen, mitä kieliä ylipäätään opetetaan ja kuinka paljon, myös omassa koulussanne.

b. Verratkaa löytöjänne taulukkoon *Yleisimmät Suomessa puhutut äidinkielet* (s. 31). Mitä huomaatte?

c. Pohtikaa, miten Suomessa voisi lisätä eri kielten taitajien määrää.

d. Kirjoittakaa vieraiden kielten opetuksesta lyhyt mielipideteksti (noin 300 sanaa), jossa viittaatte hankkimiinne tietoihin ja esitätte näkemyksenne vieraiden kielten opiskelusta. Otsikoikaa teksti valitsemanne näkökulman mukaan.

TEKSTIOPPI:
Yleisönosastokirjoitus ja vastine, s. 59.

Suomi ja muut kielet

MAAILMASSA ON NOIN 6 000–8 000 kieltä. Tarkkaa määrää ei tiedetä, sillä kaikkia maailman kieliä ei todennäköisesti vieläkään tunneta. Lisäksi murteen ja kielen erottaminen voi olla vaikeaa. Esimerkiksi **meänkieli** lasketaan Suomessa yleensä yhdeksi suomen kielen murteeksi, mutta Ruotsissa se on poliittisista syistä laskettu itsenäiseksi kieleksi.

Globalisaatio ja kaupungistuminen ovat ajaneet monet pienet kielet ahtaalle. Pessimistisimpien arvioiden mukaan jopa 90 prosenttia maailmassa puhutuista kielistä kuolee seuraavan sadan vuoden aikana. Ennustukset ovat kuitenkin vain ennustuksia: viranomaiset, enemmistökielten puhujat ja pienten kielten puhujat itse voivat vaikuttaa uhanalaisten kielten tulevaisuuteen.

Kielet eivät ole tasa-arvoisia. Nykymaailmassa parhaassa asemassa on englanti, sillä se toimii tällä hetkellä tieteen, tekniikan ja populaarikulttuurin kielenä lähes joka puolella maapalloa. Erittäin hyvässä asemassa ovat myös valtioiden viralliset kielet, joihin suomikin lukeutuu. Vaarassa sen sijaan ovat monet vähemmistökielet. Kotimaisista vähemmistökielistä esimerkiksi inarinsaame, romanikieli ja karjalan kieli kuuluvat **uhanalaisiin kieliin**.

Suomalais-ugrilaisena kielenä suomi kuuluu uralilaiseen kielikuntaan. Se on siis sukua esimerkiksi virolle, saamen kielille ja unkarille. Sukulaisuus on metafora: kielistä puhutaan sukulaistermein, koska niillä on yhteinen historia eli yhteinen esimuoto, **kantakieli**. **Kielisukulaisuus** ei siis tarkoita sitä, että sukukielet olisivat erityisen samanlaisia. Suomen kieltä puhuva ymmärtää opiskelematta jonkin verran lähisukukieliä, kuten viroa tai karjalaa, mutta ei lainkaan etäsukukieliä, kuten udmurttia tai unkaria. Kielisukulaisuus ei myöskään tarkoita kieltä puhuvien ihmisten sukulaisuutta. Geneettisesti suomalaiset ovat lähempänä esimerkiksi ruotsalaisia kuin unkarilaisia.

Kielten yhtäläisyyksiä voi tarkastella muutenkin kuin sukulaisuuden kannalta. Esimerkiksi samalla alueella puhutut kielet saavat usein vaikutteita toisiltaan, vaikka ne eivät olisi sukua toisilleen. Tällaisia kieliä ovat muun muassa Itämeren alueen kielet.

▶▶ *Suomen kielen suhdetta muihin kieliin voi tarkastella monesta näkökulmasta.*

TEHTÄVIÄ

1. Kerätkää ryhmissä lista lainasanoista, joita käytätte puheessanne.

a. Mistä kielistä sanat ovat peräisin?

b. Poimikaa listaamistanne sanoista 2–3 tällä hetkellä eniten käyttämäänne ja verratkaa valintojanne muiden ryhmien tekemiin valintoihin.

2. Pohtikaa, minkälainen kieli suomen kieli on vieraana kielenä opiskeltavaksi.

a. Kääntäkää Jukka Vienon sanoitus *Ääliö älä lyö, ööliä läikkyy* jollekin muulle kielelle.

b. Esitelkää käännöksenne tulokset muille.

c. Keskustelkaa lopuksi yhdessä, kuinka hyvin pystytte välittämään käännöksessä saman idean kuin alkuperäisessä laulussa. Pohtikaa, minkälaisia vaikeuksia kääntämiseen liittyy.

Ääliö älä lyö, ööliä läikkyy
Kyösti vähän yötä höysti,
Kyösti vähän vyötä löysti,
Kyösti ryösti ööliä pöpilän kyökistä.
Yks yökkö, sen nimi on Vuokko.
Yökkö hyökkää kyökkiin, yössä möykkää,
Kyöstin köyttää, Kyösti älähtää:
Ääliö älä lyö, ööliä läikkyy.
Ääliö älä lyö, ööliä läikkyy.

Jukka Vieno, julkaistu levyllä *Pimpparauta*. 1985.

3. Lukekaa teksti *Arkisuomeen yrittää artikkeli* (s. 37–38) ja keskustelkaa sen pohjalta suomen kielessä paraikaa tapahtuvista muutoksista.

a. Millaisia syitä tekstissä esitetään suomen kielessä tapahtuviin muutoksiin? Mitkä seikat edistävät kielen muuttumista, mitkä hidastavat?

b. Miksi muutokset tekstin mukaan ilmenevät ensin puhutussa kielessä?

c. Poimikaa tekstistä esimerkkejä sellaisista kielen muutoksista, joita olette havainneet omassa tai lähipiirinne kielenkäytössä. Mitkä esimerkit tuntuvat (vielä) oudoilta?

d. Tarkistakaa, mikä on Kielitoimiston nykyinen suositus *tulla tekemään* -futuurin käytöstä.

Arkisuomeen yrittää artikkeli

– –

Muutos, myös kielen muutos, herättää närää. Yleisönosastoissa kuohuu, ja ammattilaisetkin esittävät synkeitä ennusteita: Suomen kielen taso laskee. Englanti tunkee suomeen. Ei ennen puhuttu näin. Kieli menee rappiolle. Uhkakuvat ovat toisaalta puppua ja toisaalta vähän totta. Ongelma on se, että kielen tilan kommentoijat tarkoittavat helposti eri asioita. Käy niin kuin sananparressa: yksi puhuu aidasta, toinen aidanseipäästä.

Kieli ei ole yksi systeemi vaan joukko toisiinsa kietoutuvia muotoja. On puhekieli ja kirjoitettu kieli. Puhekielessä on alueellisia ja sosiaalisia murteita, tapoja puhua. Puhujat käyttävät erilaisia tyylejä eri tilanteissa.

Mikä tahansa kieli muuttuu. Muuttumaton on vain kuollut kieli, jota kukaan ei enää puhu. Muutos ei siis ole vain kielen luonteenomainen vaan myös välttämätön ominaisuus. Ilman muutoksia kielen ilmaisuvoima vähenee. – –

Verbi tahtoo tarkentaa

Mikä sitten saa kielen muuttumaan? Syitä on tietysti monia, mutta yksi nousee ylitse muiden. Kehittyvässä maailmassa myös kielen täytyy kehittyä: uusia ilmaisutapoja tarvitaan! Hurjasti yleistyneet yhdysverbit sopivat esimerkiksi viime vuosien voittajamuodoista.

Hän sauvakävelee päivittäin. Hän vakioveikkaa. Yhdysverbejä syntyy, kun käytössä olevat yhdyssubstantiivit, kuten sauvakävely ja vakioveikkaus, muokataan predikaattikäyttöön.

Aika on ollut kypsä tämän verbityypin yleistymiselle. Yhdysverbejä tarvittiin tarkentamaan ilmaisua, ja nopeutuva viestintä nosti ilmaisuvoimaiset sanat sukkelasti kaikkien suuhun. – Viestinnän nopeutuminen on yksi tekijä, toteaa chattikieltäkin tutkinut lingvisti **Lari Kotilainen** Helsingin yliopistosta. – Mutta maailma on nyt nopeampi. Teknologia on kehittynyt hurjaa vauhtia, ja muutenkin kaikki on kiihtynyt. Tekstien paljous lisää kielen variantteja, ja teknologia luo uusia tekstilajeja. – Ihmiset vastaanottavat ja saavat tietoa entistä enemmän, mutta he myös tuottavat sitä itse enemmän, Kotilainen muistuttaa. – Nykyään jokainen voi olla netissä myös sisällön tuottaja. On selvää, että se vaikuttaa: kieli on uusissa käytöissä, uusia tarpeita varten.

”Siis” ilmaisee tunnetta

Suuret muutokset vievät yleensä satoja vuosia. Kehitys on niin hidasta, ettemme me puhujat voi sitä aina huomata. Joskus muutos kuitenkin käy nopeasti. Tästä tarjoaa esimerkin partikkeli *siis*.

Sataa, ei siis kannata mennä ulos. Siis mä en kestä! Vanhastaan siis on konklusiivinen adverbi, eli se merkitsee päätelmää. Nykykäyttöön on hiipinyt ihan uusi, tunteenomainen merkitys.

Emeritaprofessori **Auli Hakulinen** on perehtynyt siis-sanan käyttöön 1950-luvulta tähän päivään. – Muutos on parin vuosikymmenen juttu. 50-luvun aineistossa tätä ei ole ollenkaan, eikä 70-luvullakaan. 90-luvulla se on, ja 2000-luvun nauhoitteissa se yleistyy ihan hurjasti! – Siis-sanan toteava merkitys ei kuitenkaan ole kadonnut, Hakulinen täsmentää. – Partikkeli ei uudessakaan käytössään ole joko–tai, siihen on vain kertynyt affektista pääomaa. Kielen muutos on aina vähittäinen. Pohjalta voi löytää vanhan merkityksen, Hakulinen painottaa. Hakulisen mukaan juuri tällaiset pikkusanat ovat kaikkein eniten liikkeessä. – *Siis* ei ole yksin, merkityksen muutokset ovat ominaisia muillekin ”lauseen reunoilla” oleville sanoille. Pikkusanoja myös lainataan paljon. Hakulinen heittää haastavan kysymyksen: – Kauanko *wau* ja *okei* ovat olleet suomessa? Väitän muistavani waun 1980-luvun alkupuolelta. Voi olla, että muisti pettää. Kumpikin sana on niin kotoutunut, että niiden nuoruutta on vaikea tajuta. – –

Se ja yks hakevat paikkaansa

Professori **Ritva Laurylla** on ällikällä lyövä esimerkki siitä, kuinka puhe ja kirjoitus voivat kulkea eri teitä. Lauryn mukaan suomen puhekielessä on jo määräinen artikkeli eli pikkusana, joka merkkaa olion tunnetuksi ja jonka kanssa me suomalaiset painimme vieraissa kielissä. Se on *se*.

Sitten se mies osti sen lehden. Näin taas sen raidallisen kissan. Vanhastaan *se*, kuten *tuo* ja *tämä*, ovat demonstratiivisia tarkenteita, joilla täsmennetään, mihin olioon viitataan: tämä auto, tuo koira, se kissa. Nyt se on ilmaantunut kaikkiin paikkoihin, joissa artikkelia käytetään artikkelikielissä.

Määräisen ”artikkelimme” synnylle löytyy ennakkotapauksia. Muutamilla Euroopan kielillä on niin pit-

kä kirjallinen historia, että niiden artikkelien syntyä on mahdollista seurata vanhoista teksteistä. – Se kehittyy huomattavan samalla tapaa kuin artikkelit Euroopan kielissä, joissa kehitys johti siihen, että artikkelista tuli kieliopillisesti välttämätön, Laury sanoo. Entä onko suomessa epämääräistä artikkelia, kuten englannin *a* ja *an* tai ranskan *un* ja *une*? – Epämääräinen artikkeli ilmestyy kieleen aina määräistä myöhemmin, mutta kaksi ehdokasta on jo havaittavissa: *yks* ja *semmonen*.

Siellä oli yks koira. Siellä oli semmonen koira. Näissä lauseissa *yks* ja *semmonen* ovat epämääräiselle artikkelille tyypillisessä käytössä, uuden olion mainitsemista tukemassa.

Kauanko vielä odotellaan, että meillä on kirjakielessä artikkeli? Nopeuden kyseleminen ei innosta Helsingin yliopiston professoria. Laury kohauttaa olkapäitään: – Sata vuotta, satoja vuosia.

Tuleva tulee jäämään

Normitettu kirjakieli hidastaa kielenmuutosta, sillä kieli elää ja muuttuu ristipaineissa. Toisaalta jos jokin muoto on tullakseen tai kuollakseen, sitä eivät määräykset pysäytä, vaikka se herättäisi vastustusta.

Tulen voittamaan! Hän tulee vielä ymmärtämään sen. Tulla-futuuri hiertää monia. Kielenhuolto on perinnäisesti suhtautunut muotoon nihkeästi, koska se on ruotsinvoittoinen. Ruotsiksihan voi sanoa *Jag kommer att vinna* tai *Han kommer att förstå det*.

Suomen kielestä puuttuu selvästi tulevaisuuteen viittaava aikamuoto. Me käytämme yleisimmin preesensiä ja erilaisia ajan tarkenteita, kuten *vielä*, *kohta*, *huomenna*, *vuoden päästä*. Joskus tämä voi kuitenkin aiheuttaa epäselvyyttä siitä, tapahtuuko jokin nyt vai vasta myöhemmin. Tulla-futuuri täsmentäisi merkitystä.

Kun kysyin arvauksia tulla-futuurin kohtalosta uusilta suomenkielenopiskelijoilta, mielipiteet hajosivat. Osan mielestä muoto kuuluu jo kieleen, toiset taas vierastavat sitä. Aika ei siis ole niin kypsä, että tulevat kielen ammattilaiset muodon täysin hyväksyisivät, mutta muoto voi vielä voittaa paikan kieliopissamme – muistettakoon, että aikamuodoistamme myös uudehkot perfekti ja pluskvamperfekti ovat läntistä lainaa. – –

Tieteessä jyllää englanti

– Kielten elinvoimaisuutta tutkittaessa on käynyt selville, että kielikuoleman ensimmäinen askel otetaan silloin, kun kieltä ei enää käytetä arvostetuimmilla kielen käytön alueilla, esimerkiksi korkeimman opetuksen ja tutkimuksen kielenä, toteaa suomen kielen professori Ritva Laury. Kielentutkijat pelkäävät, että juuri näin meillä on käymässä: tiedettä ei tehdä suomeksi. – Ajatellaan, että kuulutaan kansainväliseen tiedeyhteisöön ja on kannattavampaa julkaista englanniksi, Laury puuskahtaa. – Kun kielen käyttötarkoitukset, ilmaukset ja termit vähenevät, kieli köyhtyy, sen arvo laskee ja vähitellen se alkaa hävitä muiltakin elämän alueilta, Laury ennustaa.

Eläkkeen täyttä elämää kirjakieli vaatii paitsi käyttöä myös kehittämistä. Kirjakielihän ei alkuaan itse asiassa ole luonnollinen kieli vaan murteista koottu ja omilla säännöillään varustettu kielen yleisesitys. Kansalliskielen uranuurtajat näkivät valtavasti vaivaa, kun he kehittivät kansan kielestä sivistyskielen. Sen rappeutuminen olisi vahinko, sillä se takaa, että meillä on yhteinen, kaikkien ymmärrettävissä oleva kielimuoto.

Anni Jääskeläinen
Tiede 10/2010. Lyhennetty.

Anni Jääskeläinen tutkii suomen kieltä Helsingin yliopistossa.

TEHTÄVIÄ

4. Järjestäkää väittely siitä, kuinka monta kieltä maailmassa tarvitaan.

TEKSTIOPPI:
Väittely, s. 184.

a. Muodostakaa opetusryhmästänne kaksi väittelyjoukkuetta. Päättäkää, kumpi puoli kannattaa maailman kielten moninaisuutta, kumpi yhtä tai muutamaa yhteistä valtakieltä.

b. Ideoikaa ja kirjatkaa muistiin väitteitä sekä niiden perusteluja. Miettikää myös vastapuolen mahdollisia vastaväitteitä ja sitä, miten mahdollisesti kumoaisitte ne.

c. Järjestäkää väittely.

d. Arvioikaa lopuksi väittelyn onnistuneisuutta.

5. Kirjoita kommentti blogitekstiin *Pienten kielten puhujat* (s. 40).

TEKSTIOPPI:
Kommentti, s. 62.

a. Poimi tekstistä kohdat, joista olet samaa ja eri mieltä.

b. Suunnittele kommenttisi sisältö ja rakenne.

c. Kirjoita teksti ja otsikoi näkökulmasi mukaisesti.

▶▶ *Saamelaisartisti Ailu Valle esiintyi saamelaisten kansallispäivän tapahtumassa Tavastialla Helsingissä 6.2.2015.*

Pienten kielten puhujat

Meillä suomalaisilla on trauma kielemme pienuudesta. Kuinka paljon helpommalla äidinkieleltään englanninkieliset pääsevätkään! He saavat loistaa, kun maailma yrittää sönkätä heidän kieltään. Myös saksalaisilla ja ranskalaisilla on varaa odottaa ulkomailla palvelua omalla kielellään. Jopa ruotsia puhuvia on sentään lähemmäs kymmenen miljoonaa.

Kyseessä on silmänlumetrauma. First world problem. Suomi on yksi maapallon suurista kielistä lähes millä vain mittarilla laskettuna. Puhujia on miljoonia, kielellä julkaistaan kaikenlaisia tekstejä niin perinteisesti painettuna kuin sähköisessäkin muodossa, kielemme elää maailman muutosten mukana ja koko yhteiskuntamme toimii suomeksi. Me voimme toteuttaa itseämme omalla kielellämme omassa maassamme rauhassa ja vapaasti. Tämä kirjoitus ei koske meitä. Olemme suuren kielen puhujia.

Maailmassa on kuudesta kahdeksaan tuhatta kieltä. Suurin osa niistä on huomattavasti suomea pienempiä. Neljällä viidesosalla kielistä on alle satatuhatta puhujaa. Niitä puhuu noin prosentti maailman väestöstä. Kieltä puhuvan ihmisen kannalta kyse ei edes ole absoluuttisesta koosta, vaan siitä, puhutaanko ympärillä omaa kieltä. Useimmat vähemmistökieletkin ovat tässä mielessä pieniä kieliä. Esimerkiksi somalin puhujia on yli 14 miljoonaa, mutta siitä ei välttämättä ole paljonkaan iloa suomalaisessa pikkukaupungissa.

Pienen kielen puhujalta puuttuu mahdollisuuksia, joita pidämme itsestään selvinä. Kouluttautuminen omalla kielellä on harvinainen etuoikeus. Mitä korkeammasta koulutuksesta on kyse, sitä harvinaisemmaksi se käy. Viranomaisten palveluita ei saa omalla kielellä. Jokainen ulkomailla lääkärissä käynyt tietää, millaisiin ongelmiin se helposti johtaa. Jos kielellä ei tapahdu tiedonvälitystä ja kulttuuritoimintaa, myös yksilön mahdollisuudet arkikeskustelun ylittävään itseilmaisuun ovat vähäiset. Usein myös enemmistökielinen yhteisö väheksyy pienen kielen käyttämistä. Pahimmassa tapauksessa vapaus toimia omalla kielellä viedään.

Voimmeko me ison kielen puhujat sitten vaikuttaa pienten kielten tulevaisuuteen? Isoveliasenne tuskin auttaa. Kielitieteilijän on turha lähteä saarnaamaan venäjää lapselleen puhuvalle marilaiselle oman kielen puhumisen tärkeydestä. Pikemminkin tarvitaan taloudellista apua, henkistä tukea ja innostamista.

Voimmeko me ison kielen puhujat sitten vaikuttaa pienten kielten tulevaisuuteen?

Olen itse Venäjän sukukielialueilla kierrellessä huomannut, että ihmisillä – varsinkin nuorilla – on ajatuksen paloa ja ideoita. Taloudellisia resursseja saattaa olla vähemmän. Käytännössä ideoiden toteuttaminenkin vaatisi usein uusia taitoja ja siksi koulutusmahdollisuuksia.

Sukukieltemme puhujat odottavat suomalaisilta myös jonkinlaista sielunkumppanuutta. On sydäntä särkevää joutua paljastamaan, miten vähän suomalais-ugrilaisuus oikeastaan nykysuomalaisille merkitsee.

Esimerkkinä enemmistökielen puhujien vähemmistöihin kohdistamasta paineesta otetaan usein esiin Venäjä, mutta kyllä suomalaisetkin voisivat katsoa peiliin. Saamelaiskielten sorrolla on pitkä historia. Asenteet jopa suomenruotsin puhujia kohtaan ovat viime aikoina koventuneet.

Asenne onkin se vähin, mihin jokainen voi vaikuttaa. Sitä varten ei tarvitse lähteä Komiin tai Udmurtiaan. Voimme ihan arjessa pyrkiä luomaan ympäristön, jossa useiden kielten käyttäminen on hyväksyttyä.

Lari Kotilainen. 2015.

Blogiteksti on julkaistu kirjailijoiden sananvapausjärjestö Penin verkkosivuilla.

Suomen kielen muuttuvat muodot

SUOMEN KIELTÄ PUHUTAAN monella tavalla, eli käytössämme on erilaisia **kielimuotoja**. Käyttämämme kielimuoto vaihtelee erityisesti tilanteen ja sen alueen mukaan, josta olemme kotoisin. Tilanteen mukainen vaihtelu näkyy esimerkiksi siinä, että kotona puhutaan eri tavalla kuin viranomaisten luona asioidessa. Asuinalueen taas paljastaa **murre** tai **slangi**: Oulusta kotoisin oleva puhuu eri tavalla kuin Helsingissä, Turussa tai Joensuussa kasvanut. Virallisissa kielenkäyttötilanteissa käytetty kielimuoto on puolestaan **yleiskieli**, jota opetellaan myös koulussa.

Murteet eli eri alueiden **puhekielen** muodot voivat Suomessa hyvin. Niiden puhuminen on sosiaalisesti hyväksyttyä lähes kaikissa tilanteissa, ja murteilla kirjoitettua kirjallisuuttakin julkaistaan melko paljon. Suomen murteet jaetaan karkeasti kahtia **länsimurteisiin** ja **itämurteisiin**, jotka taas jaetaan seitsemään murrealueeseen. Itämurteita ovat savolaismurteet ja kaakkoismurteet. Länsimurteisiin taas lasketaan hämäläismurteet, lounaismurteet, Etelä-Pohjanmaan murteet, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan murteet ja Peräpohjolan murteet. Murrealueet ja murteiden piirteet muuttuvat maailman mukana. Liikkuvuuden lisääntyminen ja monipuolinen media ovat johtaneet murteiden jonkinasteiseen sekoittumiseen ja tasoittumiseen.

Murteista on myös tullut eräänlaisia rooleja, tapoja korostaa omaa identiteettiä. Esimerkiksi oululaiset murrepiirteet leviävät vanhojen käyttöalueidensa ulkopuolelle. Oululainen *nää*-pronomini (’sinä’) on vahva pohjoissuomalaisen identiteetin ilmaisin. Siksi nuoret, jotka haluavat samaistua pohjoiseen identiteettiin, saattavat käyttää *nää*-pronominia, vaikkei se kuuluisi heidän kotimurteeseensa.

▶▶ *Israelilaistaiteilija Yael Bartanan elokuvassa* ***True Finn – Tosi suomalainen*** *pohditaan, onko aito monikulttuurisuus mahdollista.*

Vanhojen murteiden rinnalle syntyy myös uusia suomen kielen muotoja. Nuorison eri alueiden puhekieli on jossain määrin oma kielimuotonsa, samoin suomea vieraana kielenä puhuvien kielimuoto. Tällaista suomea kuulee entistä enemmän erityisesti kaupungeissa, sillä vieraskielisten osuus suomalaisista on kasvanut erittäin paljon muutamassa vuosikymmenessä.

Suomeen on tutkijoiden mukaan myös kehittymässä eräänlainen maahanmuuttajataustaisten nuorten oma suomen kielen muoto. Se on kielimuoto, jonka piirteitä ovat lainat esimerkiksi venäjästä, somalista ja arabiasta sekä leikittely suomea vieraana kielenä puhuvien suomen puheen piirteillä.

TEHTÄVIÄ

1. **Tutkikaa alla olevaa valikoimaa *Miten murteista puhutaan* -sivustolle kerätyistä sanoista, joilla suomalaiset kuvaavat murteita.**

rämäkkää	*retostelevaa*	*jankutusta*
pöhlöä	*rehellistä*	*pajatusta*
raakaa	*höttöistä*	*sekameteliä*
köyhää	*pliisua*	*pistävää*
rehevää	*kailotusta*	*pirteää*
saarnaavaa	*töksäyttelyä*	

a. Miksi monet sanoista ovat negatiivisia?

b. Ovatko jotkin murteet objektiivisesti ajatellen kauniimpia kuin toiset? Perustelkaa näkemyksenne.

c. Onko omaa puhekieltänne arvosteltu? Miltä arvostelu on tuntunut? Miksi?

TEHTÄVIÄ

2. **Lukekaa lehtiartikkeli *Suomemme ihanat murteet* ja pohtikaa murresanoihin liittyviä mielikuvia.**

a. Voisitteko itse käyttää artikkelissa mainittuja sanoja?

b. Minkälaisissa tilanteissa itse käytätte murresanoja? Antakaa esimerkkejä.

c. Miten murteen käyttö vaikuttaa ihmisestä syntyvään mielikuvaan? Perustelkaa näkemyksenne.

Suomemme ihanat murteet: Oulussa selfie on määtsie, muualla mietsie

Omakuvan eli selfien suomenkielinen vastine meitsie miellyttää kielen ammattilaista.

”Kommentoin jo Twitterissä, että tässä on vuoden sana”, sanoo kielentutkija ja yliopistonlehtori **Johanna Vaattovaara**.

”Se on loistava vastine selfielle, koska se muistuttaa tyylillisesti alkuperäistä sanaa ja koska nimenomaan nuoriso on se joukko, joka meitsi-sanaa käyttää. Meitsie on äänteellisesti osuva ja assosioituu heti nuorisotyyliin.”

Yksi ongelma meitsiessä kuitenkin on: se ei ota huomioon suomen kielen murrevaihtelua.

Pääpiirteittäin minä-pronominin variantit ovat suomen murteissa mä, mie, mää ja harvinainen mnää. Mitä mieltä Vaattovaara on näiden pohjalta väännetyistä meitsie-muunnoksista ja missäpäin Suomea niitä voisi käyttää?

Rovaniemeltä kotoisin oleva Antti Tuisku otti itsestään mietsien Facebook-sivuilleen.

Mätsie ”Se on vähän sellainen mätspotspläts”, Vaattovaara sanoo. Tämä esiintyisi juuri pääkaupunkiseudulla. Suomalaiset assosioi mä-pronominin heti pääkaupunkiseudulle, ja sen käyttäminen nakkikioskijonossa on varma tapa saada nenilleen.”

Mietsie ”Sitä käytettäisiin murrekartan mukaan läntisessä Lapissa, Pohjois-Karjalassa ja Kaakkois-Suomessa. Usein luullaan, että kaikki lappilaiset sanovat mie, mutta sitä käytetään lähinnä Länsi-Lapissa.”

Määtsie ”Sen avulla voisi paikantaa itsensä esimerkiksi oululaiseksi tai muualle Pohjois-Pohjanmaalle. Määtsiessä on se ongelma, että sen voi mieltää myös ’menetkö sinä’ -kysymykseksi. Ja sie-loppu saa sen kuulostamaan savolaiselta.”

Mnäätsie ”Tämä on aika vanhahtava. Jossain Rauman seudulla voisi ehkä vielä olla käytössä.”

Mikään varianteista ei kolahda yhtä hyvin kuin meitsie. Mutta sitten Vaattovaara saa oivalluksen:

”**Myötsie** olisi aivan loistava! Sehän olisi kuin itäsuomalainen ryhmä-meitsie: ’Myö ollaan tässä’”, Vaattovaara iloitsee.

Nyt sitten pitäisi enää keksiä sopiva sana kuvaamaan ryhmä-selfietä. Selkeä etumatka on itäsuomalaisilla.

Teemu Leminen, HS, Nyt-liite 20.1.2014.

TEHTÄVIÄ

3. **Pohtikaa 3–4 hengen ryhmissä, miten puhuttu kieli vaihtelee sen mukaan, kenen kanssa puhutaan ja missä tilanteessa. Käyttäkää hyväksenne aukeaman kuvien A–E puhetilanteita ja omia kokemuksianne.**

A

B

C

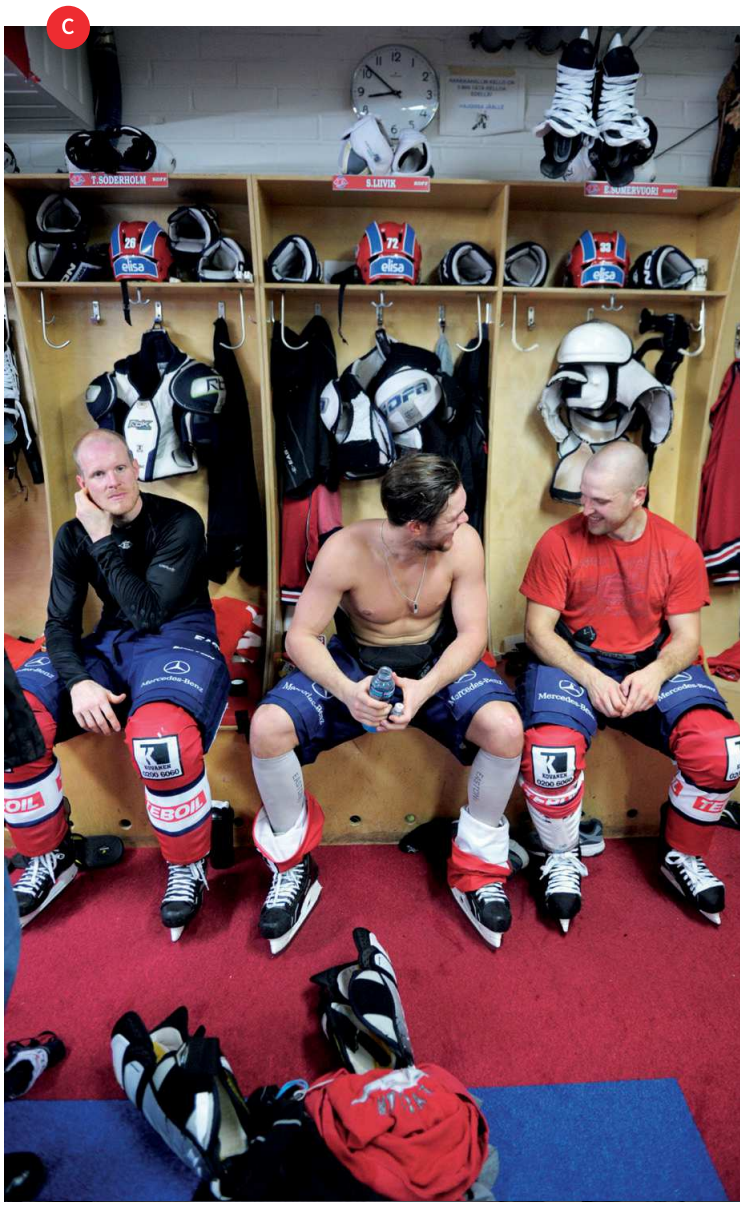
T.SÖDERHOLM
S.LIIVIK
elisa
elisa
elisa
Mercedes-Benz
Mercedes-Benz
Mercedes-Benz
TEBOIL
TEBOIL

D

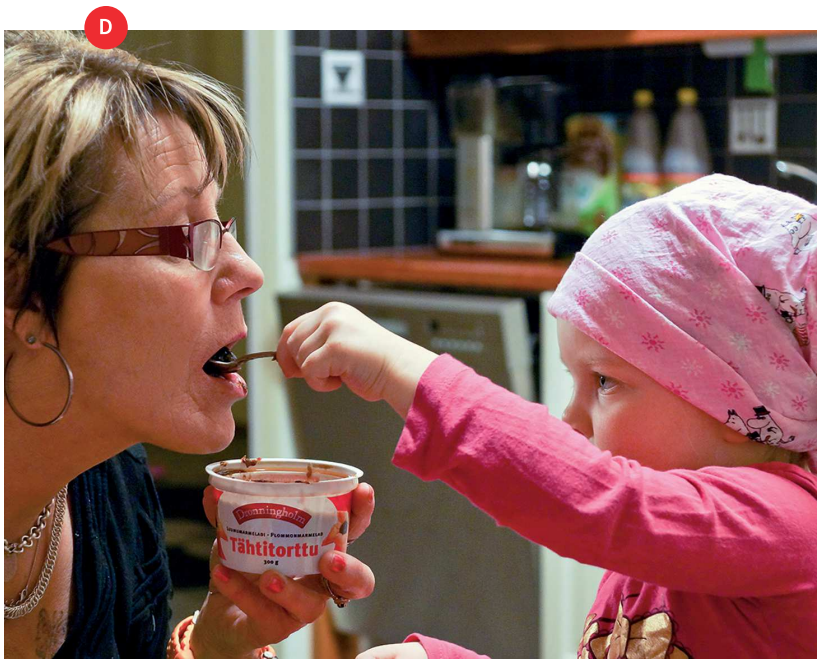
Tähtitorttu

E

FORUM

Suomen kielen tulevaisuus

Tuhannet kielet ovat uhanalaisia. Suomen kieli ei sellainen vielä ole. Suomen kielen tulevaisuus näyttää hyvältä niin kauan, kuin se täyttää seuraavat neljä kriteeriä.

TARKKAILTAVANA

Kriteeri 1

Suomen kieltä käytetään kaikilla elämänalueilla.

- Kieli voi hyvin, jos sitä käytetään. Pelkkä runsas puhuminen tai kirjoittaminen ei kuitenkaan riitä, vaan käytön pitää olla myös monipuolista. Kielen monipuolinen käyttö varmistaa, että siinä on riittävästi sanoja esimerkiksi ilmastonmuutoksesta, Itämeren tilasta tai vaikkapa popmusiikista puhumiseen.

- Suomen kieli oli lähes koko 1900-luvun kieli, jota pystyi käyttämään kaikilla elämänaloilla. 2000-luvun alussa tilanne on hivenen muuttunut. Tavallinen arki on edelleen vahvasti suomenkielistä, mutta monilla aloilla suomen kielen käyttö on vähentynyt. Englanti yleistyy esimerkiksi tieteen kielenä ja kansainvälisissä suuryrityksissä. Myös osa poliittisesta päätöksenteosta toimii Euroopan unionin myötä muulla kuin suomen kielellä.

HYVÄKSYTTY

Kriteeri 2

Suomen kieli muuttuu.

- Kielen muutos nähdään usein rappiona. Se on kuitenkin virheellinen käsitys. Pikemminkin muutos on kielen elinehto. Koska maailma muuttuu, myös kielen on muututtava. Muuten kielellä ei voisi puhua uusista asioista. Tällöin niistä puhuttaisiin jollain muulla kielellä ja häviäjäksi jäisi muuttumaton kieli.

- Suomen kieli elää ajan hermolla. Kieleen syntyy tuhansia uusia sanoja joka vuosi – eri puhekielen muotoihin vielä monin verroin enemmän. Esimerkkinä voi pitää vaikkapa tekniikan sanastoa. Vielä ennen vuosituhannen vaihdetta meillä ei ollut *sosiaalista mediaa* ja *somettamista*, *älypuhelimia* ja *appseja*, *meemejä* ja *twiittejä.*

TARKKAILTAVANA

Kriteeri 3

Puhujat osaavat suomea.

- Kieli elää puhujiensa kautta. Siksi on tärkeää, että puhujat osaavat kieltä kunnolla. Monien pienten vähemmistökielten ongelma on se, että niitä käytetään vähän.

- Suomen kieltä osataan puhua. Koska kieli on enemmistökieli, sitä voi käyttää jatkuvasti arjen tilanteissa.

- Toisaalta kielitaidon tärkeä osa on myös kirjoitustaito. Ilman riittävän hyvää kirjoitustaitoa ei voi osallistua täysivaltaisesti yhteiskunnan toimintaan.

- Suomalaisten kirjoitustaito on ollut perinteisesti hyvä. Jonkin verran on kuitenkin mustia pilviä taivaalla. Kirjoitustaidon heikkenemisestä on tutkimustietoa, ja hyvien ja huonojen kirjoittajien kuilu kasvaa.

TARKKAILTAVANA

Kriteeri 4

Puhujat arvostavat suomea.

- Kielen tulevaisuuden kannalta ratkaisevaa on, puhuvatko vanhemmat sitä lapsilleen. Vähemmistökielet kuolevat juuri tästä syystä: vanhemmilla ei riitä enää uskoa kielen elinvoimaan, ja he ajattelevat lapsensa hyötyvän enemmän enemmistökielen osaamisesta.

- On selvää, että Suomessa kannattaa osata suomea ja suomenkielisten vanhempien puhua sitä lapsilleen. Pitää myös huolehtia siitä, että suomen kieltä käytetään virastojen, koulutuksen ja tutkimuksen kielenä. Kieltä pitää myös jatkuvasti vaalia, kehittää ja ohjata. On kuitenkin havaittavissa, että monet näkevät suomen kielen haittaavan kansainvälistymistä. Todellisuudessa suomi ja englanti eivät sulje toisiaan pois: jo nyt monet asiat voi tehdä Suomessa sekä suomeksi, ruotsiksi että englanniksi. Tätä kutsutaan **rinnakkaiskielisyydeksi**.

TEHTÄVIÄ

1. **Keskustelkaa suomen kielen tulevaisuudesta sivuille 46–47 koottujen kriteerien perusteella.**

a. Mikä kriteereistä on mielestänne tärkein? Perustelkaa näkemyksenne.

b. Onko huoli suomen kielen tulevaisuudesta aiheellinen vai liioittelua? Perustelkaa näkemyksenne.

2. **Keksikää lauseita, joissa ilmaukset A–C ovat eri merkityksessä. Eniten eri merkityksiä keksinyt ryhmä voittaa. Esim. ”*lakkaa satamasta*”: *Hain veneeseeni lakkaa satamasta. | Jos ei pian lakkaa satamasta, hermostun*.**

A. ”vetää hauista” B. ”kuusi palaa” C. ”pitää väristä”

3. **Tekstiviesteissä ja sähköpostien kielessä on yleistynyt erilaisten emoji-symbolien käyttö. Ulkoministeriö on tuottanut emoji-symboleja, jotka kuvaavat Suomea ja suomalaisuutta. Tutustukaa 3–4 hengen ryhmissä näihin symboleihin verkossa.**

a. Millainen kuva Suomesta ja suomalaisuudesta syntyy tarkastelemienne emojien pohjalta?

b. Tuottakaa viestejä, joissa käytätte yhtä tai useampaa Suomi-emojia, ja tulkitkaa eri ryhmien tuottamia viestejä.

© Ulkoministeriö.

4. **Mikä suomen kielessä on parasta?**

a. Hankkikaa pareittain mahdollisimman paljon tietoa suomen kielen peruspiirteistä eli niin sanotuista ominaispiirteistä. Laatikaa oma lista niistä piirteistä, joista ei mielestänne saa ikinä luopua.

b. Laatikaa lista kymmenestä suomenkielisestä sanasta, jotka ehdottomasti pitää säilyttää suomen kielessä.

c. Vertailkaa laatimianne listoja ja tutkikaa, mitä samaa niissä on ja miten ne mahdollisesti poikkeavat toisistaan.

TEHTÄVIÄ

5. **Tutustukaa nimimerkin *Nen* sarjakuvaan *Eläinlajien sanasto*. Keksikää vastaavia sanaleikkejä esimerkiksi kasvien nimistä. Piirtäkää sarjakuva tai listatkaa sanaleikit selityksin.**

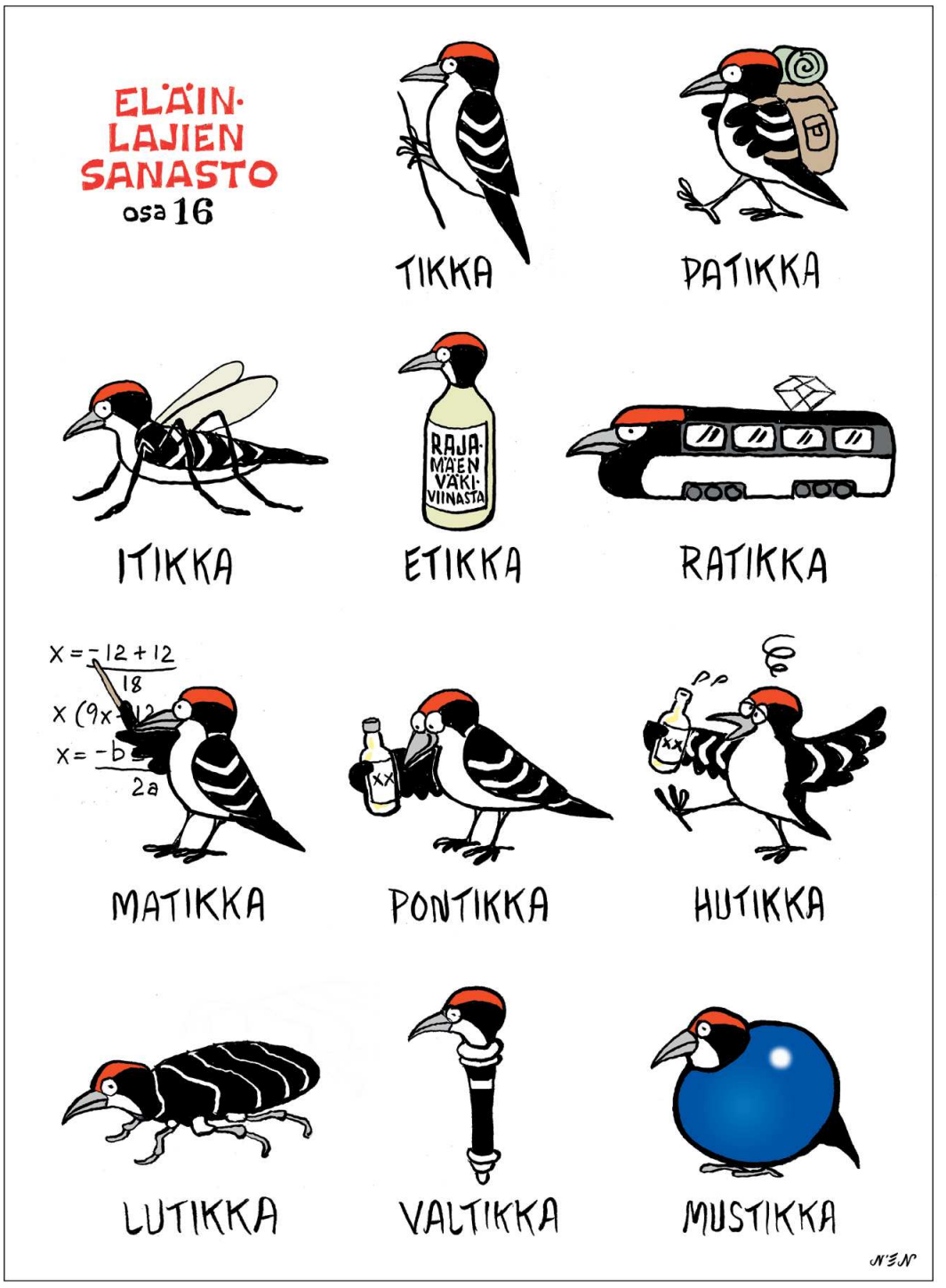

TEHTÄVIÄ

6. **Pohtikaa ryhmässä, milloin englannin käyttö on turhaa ja milloin sitä taas voi olla hyvä käyttää suomen kielen rinnalla. Voitte käyttäkää apuna esimerkkejä Facebookin *Turhaa englantia* -ryhmästä, joka on syntynyt Yleisradion vuonna 2015 käynnistämän kampanjan innoittamana.**

Summer Deals: Katso top 10 must havea!

Kun to-dot eivät odota. Red Bull antaa siivet.

Intersport Joutsensillan Running Weekend

All natural -tuotteissamme luonnollisuus näkyy ja maistuu

Saunastore avaa ensimmäisen kivijalkashowroomin Suomeen

(mainoslauseita)

Kuva Miska Rantasen kirjasta *Kukkiva syyspervo ruukussa.* 2013.

(ravintolan ilmoitus)

TEKSTIN
KIELELLISET VALINNAT

Eri kielissä on usein erilaisia vastineita tutuille sanonnoille. Miten kuvan sanonta kääntyisi jollekin sellaiselle kielelle, jonka hallitsette?

Tehdä kärpäsestä härkänen

To make a mountain out of a molehill

ALOITUSTEHTÄVÄ

1. **Keskustelkaa yhdessä, milloin ja miksi lukijan huomio erityisesti kiinnittyy tekstin ilmaisutapaan. Käyttäkää pohdintojenne tukena esimerkkejä A–D.**

A

Modus vivendi

Istun ja tuijotan hiljaa,
tummuu ympäri yö.
Sen siis vaivaista viljaa,
suo elon suottatyö.

Tusina tuttuja osta,
sanoihin sanoja myö,
naamiotas älä nosta, –
kauppa se leiville lyö.

Tunnolle kapalo kaavan,
tuskalle kapulavyö –
näyttämätöntä haavan
ei susi sutta syö.

Otto Manninen, *Säkeitä.* 1905.

B

Oikeudenkäymiskaari
7 LUKU (30.5.1980/396)
Turvaamistoimista (22.7.1991/1065)
4 § (31.1.2013/119)

Turvaamistoimesta päättää 1 ja 2 momentissa säädetyn sijasta markkinaoikeus, jos pääasia on oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain (100/2013) 1 luvun 4 §:n 1 momentin 1–10, 13 tai 15 kohdassa taikka 2 momentissa mainitussa laissa markkinaoikeuden toimivaltaan kuuluvaksi säädetty riita-asia taikka mainitun lain 1 luvun 6 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu asia ja pääasian oikeudenkäynti on vireillä markkinaoikeudessa tai sen käsittely markkinaoikeudessa on päättynyt eikä muutoksenhakua varten säädetty aika ole kulunut umpeen. Markkinaoikeus päättää turvaamistoimesta myös, jos mainittua pääasiaa koskeva oikeudenkäynti ei ole vielä vireillä.

Lähde: http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000#L7

C

Kieliopin käsitteet ja teksti

LUKIJAT EIVÄT USEINKAAN kiinnitä huomiota lukemiensa tekstien rakenteeseen ja kieleen, vaan mielenkiinto kohdistuu siihen, mitä tekstissä sanotaan. Se, miten asiat ilmaistaan, on kuitenkin aivan yhtä tärkeää. Niin puhutun kuin kirjoitetun tekstin tavoite ja merkitys tarkentuvat tekstin **kielellisiä valintoja** erittelemällä ja tulkitsemalla. Se, mitä sanotaan ja miten asiat ilmaistaan, liittyvät aina erottamattomasti toisiinsa.

Kielen analyysin perustan muodostavat kieliopin käsitteet eli sanaluokat, verbien ja nominien taivutus sekä lauseenjäsennys. Kieliopin käsitteitä voi hyödyntää myös tekstien yksityiskohtaisessa analyysissa:

1. substantiivit biologista tai sitä jäljittelevää sanastoa
2. kuvailevia ja luokittelevia adjektiiveja
3. paljon passiivimuotoisia verbejä
4. subjektina eläinlaji

MERIKARHU *Ursus Navita*

(1) Puujalkaisten heimoon *(Lignipedici)* kuuluva (4) merikarhu lienee ainoa tunnettu (1) eläinlaji, jonka (3) tiedetään harjoittavan jonkinlaista (1) viljelyä. Maailman seitsemää merta kyntävä (4) merikarhu kasvattaa pääasialliseksi (1) ravinnokseen (2) herkullisia, rasvaisia (1) merimakkaroita ja viljelee toisinaan myös (2) karkeita kaskuja. (2) Kehittyneempien (1) populaatioiden (3) tiedetään myös lypsävän (1) merilehmiä. Muiden karhulajien tapaan (4) merikarhut ovat lisäksi (2) erinomaisen taitavia kalastajia. (1) Merikarhua ei tule kuitenkaan sekoittaa esimerkiksi (1) harmaakarhuun, sillä merikarhu on eri karhu – sallinette.

Merikarhun ulkoisia tuntomerkkejä ovat runsas karvoitus, ahavoitunut ja parkkiintunut kuononseutu sekä jäntevät, lihaksikkaat raajat, joita monesti peittää musta kuviointi. Ne rakentavat itselleen kelluvan, lauttamaisen pesän hylkytavarasta eivätkä mielellään ankkuroidu pitkäksi aikaa rannikon läheisyyteen. Ärsytettynä merikarhu on törkyturpainen. Joidenkin yksilöiden on huomattu elävän symbioosissa kiroilevan papukaijan kanssa. Merikarhut suorittavat kosiomenonsa monimutkaisella merkkilippusysteemillä ja lisääntyvät punaisten lyhtykrottien alueella.

Merikarhuja tavataan napa-alueita lukuun ottamatta kaikilla maapallon merillä. Ne talvehtivat mieluiten päiväntasaajan tienoilla. Auringonlaskuun purjehtineet ja ulosliputetut merikarhut asettuvat joskus asumaan autioille saarille tai avioliiton satamaan. Evoluutio on eriyttänyt eri seuduilla eläviä merikarhuja omiksi roduikseen; esimerkiksi Bengalinlahdella elää erityisen villi silmälappukarhukanta *(Ursus Navita cum corio oculari)*, joka hankkii valtaosan ravinnostaan ryöstelemällä. Haljun käytöksen syyksi arvellaan ammoin lahdella uponnutta rommikaljaasia, jonka lasti on liuennut ympäristöön. Ainoa rotu, jonka ihmisen on onnistunut kesyttää, on erityisen vähällä ravinnolla toimeen tuleva venäjänmerikarhu *(Ursus Navita Russiae)*.

Mikko Rimminen ja Kyösti Salokorpi, *Hämärä luonto. Aamunkoista yön tuhmaan lintuun.* 2001.

Humoristinen *Merikarhu*-teksti leikittelee tietotekstin konventioilla, mikä näkyy tekstin sisällössä, rakenteessa ja sananvalinnoissa. Teksti sisältää runsaasti biologia-aiheisia substantiiveja: *heimo, kanta, rotu, tuntomerkki, symbioosi ja populaatio*. Substantiiveilla luodaan myös huumoria. Sen sijaan, että puhuttaisiin *karvasta, nenästä* ja *tatuoinneista*, puhutaan *karvoituksesta, kuononseudusta* ja *kuvioinneista*. Ja mitä ovat tekstin *merilehmät*, entä *punaiset lyhtykrotit*?

Lisäksi tekstissä on runsaasti adjektiiveja, jotka ovat sekä kuvailevia että luokittelevia. Ne kertovat meille substantiivien tapaan merikarhujen ominaisuuksista. Tekstin mukaan merikarhut ovat *jänteviä, lihaksikkaita* ja *törkyturpaisia*.

Tietotekstille tyypilliseen tapaan tekstissä on myös paljon passiivimuotoisia verbejä: *tiedetään, arvellaan, on huomattu*. Passiivissa oleva verbi ei kerro tarkemmin, kuka tietää tai on huomannut. Tietosanakirja-artikkelin esitystapaa mukaillen teksti ei myöskään kerro yksilöistä vaan lajista. Tämä näkyy erityisen hyvin aktiivimuotoisten verbien subjekteista. Useimmissa tapauksissa subjektin pääsana on *merikarhu* tai niihin viittaava pronomini.

KIELIKIRJA:
Ydinkielioppi, s. 241–256.

KIELIOPIN KÄSITTEET TEKSTIN TULKINNAN APUNA

- **Sanaluokat:** Kuinka paljon substantiiveja, adjektiiveja ja verbejä tekstissä on? Millaisia ne ovat? Neutraaleja vai värikkäitä? Abstrakteja vai tarkkoja?
- **Verbien taivutus:** Tarkastele ensin, onko lauseen predikaattiverbi aktiivissa vai passiivissa. Jos verbi on passiivissa, mieti, miksi tekijä piilotetaan passiivin taakse. Paljastava on myös verbin modus: indikatiivissa asia ilmaistaan ikään kuin varmana, konditionaalissa ehdollisena.
- **Nominien taivutus:** Eri sijamuotojen määrä tai laatu ei yleensä auta tekstin kokonaistulkinnan tekemisessä, mutta yksittäisissä lauseissa pieni sijamuodon muutos voi olla merkityksen kannalta hyvinkin ratkaiseva. Lue siis tarkkaan.
- **Lauseenjäsennys:** Lauseen jäsentäminen paljastaa, mikä on valittu lauseen subjektiksi eli toimijaksi ja mikä objektiksi eli toiminnan kohteeksi. Saman tilanteen voi kuvata useasta eri näkökulmasta, minkä huomaa lauseen rakennetta analysoimalla: *Autoilija törmäsi pyöräilijään. / Pyöräilijä jäi auton alle.*

TEHTÄVIÄ

1. Analysoi eri sanaluokkien sanojen käyttöä Rosa Liksomin romaanikatkelmassa A ja Wikipedia-artikkelin katkelmassa B.

KIELIKIRJA: Sanaluokat, s. 245.

a. Ympyröi verbit. Vertaa tekstien A ja B verbejä toisiinsa.

b. Laatikoi adjektiivit. Vertaa tekstien A ja B adjektiiveja toisiinsa.

c. Alleviivaa substantiivit. Vertaa tekstien A ja B substantiiveja toisiinsa.

d. Miten romaaniteksti ja tietokirja-artikkeli poikkeavat vertailujen perusteella toisistaan tekstilajeina sananvalintojensa suhteen? Mihin eri sanaluokkien sanojen valinnalla teksteissä pyritään?

A Kun juna vitkahti liikkeelle, viereiselle raiteelle väsähtäneen veturin katolta pärähti lentoon hiirihaukka. Se kohosi kirkkaassa kuunvalossa korkeuksiin ja jäi leijumaan vihreän pilven alapuolelle. Taivaanrannan sinessä, sylinterimäisten asetehtaiden yllä kaarsi lentolaivue. Se jyrisi kohti kaupungin keskustaa, mursi äänivallin ja hävisi kerrostalometsän taakse. Junassa leijui raskas hehkuvan raudan haju.

Rosa Liksom: *Hytti nro 6.* 2011.

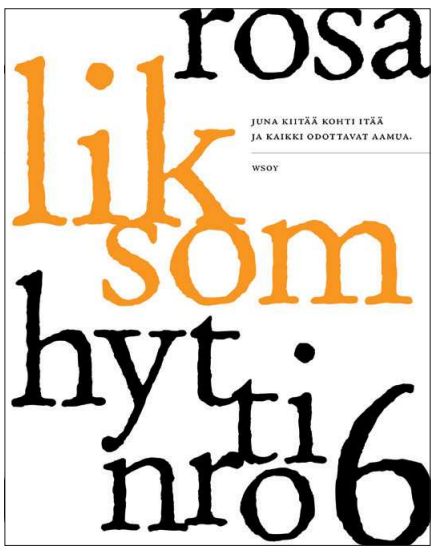

B Veturi on junan vetämiseen ja työntämiseen tarvittava kulkuneuvo, jonka tehtävänä on toisaalta tuottaa junan vetämiseen/työntämiseen tarvittavaa vetovoimaa ja toisaalta toimia veturimiehistön työtilana tarvittavine hallintalaitteineen.

Nykyaikaisen diesel- ja sähköveturin pääosat ovat telit, koriosat (joko erillinen runko konesuojineen tai itsekantava kori), koneisto, jossa vetovoiman kehittämiseen tarvittava pääkoneisto ja lisäksi erilaiset apukoneistot ja -laitteet, sekä erilaiset ohjaus- ja kommunikaatiolaitteet sisältävä ohjaamo. Vanhoissa veturityypeissä oli jäykkä runko pyörästöineen telikäytön sijaan. – –

Wikipedia (hakusana: veturi)

TEHTÄVIÄ

2. Eritelkää lehtiotsikoiden kieltä lauseenjäsennyksen avulla.

KIELIKIRJA:
Lauseen rakenne,
s. 254–256.

a. Jäsentäkää parin kanssa uutisotsikot A–D.

A. *Välimerellä pelastettiin tuhansia siirtolaisia*

B. *Italia pelastanut taas massoittain siirtolaisia Välimerellä*

C. *Laittomat siirtolaiset tukkivat Sardinian lentokentän*

D. *Kreikka aikoo lähettää laittomat siirtolaiset kotiin*

b. Ketkä on kuvattu uutisoidussa tapahtumassa aktiivisina toimijoina ja ketkä toiminnan kohteina?

c. Miten uutisotsikoiden kielellinen muotoilu vaikuttaa lukijan tulkintaan uutisen käsittelemästä aiheesta?

3. Tutkikaa pareittain 1800-luvun onnettomuusuutisen kieltä.

TEKSTIOPPI:
Uutisanalyysi ja uutisen kirjoittaminen,
s. 71.

> Salaman nopeudella levisi eilen aamulla kaupungissa tieto kamalasta onnettomuudesta, mikä edellisenä yönä oli tapahtunut Helsingin läheisyydessä ja missä useita kymmeniä ihmisiä oli menettänyt henkensä. Riennettiin eteläsatamaan saamaan lähempiä tietoja. Kaikkialla kaikui huuto: ”Runeberg on ajanut Ajaxin päälle, Ajax on uponnut.” Pelastuneita seisoo rannalla kertoen yön waiheita.
>
> Ritva Pallaskallion väitöskirjasta *Kertova tempus – Finiittiverbin aikamuodon valinta suomenkielisissä katastrofiuutisteksteissä 1860–2004*.

a. Mitä nykyuutisten ilmaisuun verrattuna vanhahtavilta vaikuttavia kielen ja tekstin rakenteen piirteitä havaitsette?

b. Muokatkaa uutinen sellaiseksi, että se vastaa kielellisesti ja rakenteellisesti esimerkiksi sanomalehden pääuutissivuilla julkaistua nykyuutista.

c. Otsikoikaa uutisenne.

Kielen kuvallisuus

SEKÄ ARKIPÄIVÄISESSÄ PUHEESSA että erilaisissa kirjoitetuissa teksteissä hyödynnetään **kielen kuvallisuutta** asioiden kuvaamisessa ja havainnollistamisessa: *”Yksi kunnostautuu kalkkiviivojen köntyksenä, toinen kiitää kuin kameli aavikolla, ja kolmas marmattaa murmelina maalissa.”* Kieli on itse asiassa aina jossain määrin kuvallista eli deskriptiivistä, koska se synnyttää mielikuvia ja mielleyhtymiä eli **assosiaatioita.** Esimerkiksi syömistä kuvaavat verbit *ahmia, mutustella* ja *nakerrella* kuvaavat hyvin erilaisia syömisen tapoja. Kuvallinen kieli vaikuttaakin aina tekstin sävyyn: on eri asia todeta *miehen istuvan iltaisin nojatuolissaan televisiota kriittisesti katsellen* kuin *miehenkörilään röhnöttävän laiskanlinnassaan töllötintä tiiraten*.

Suuri osa kielen kuvallisuudesta on niin arkipäiväistä, että sitä tuskin huomaa jokapäiväisessä kielenkäytössä. Esimerkiksi lehtiotsikoissa käytetään runsaasti erilaisia kielikuvia:

Vaasan Palloseuran nenä noussut jo pinnalle (Pohjalainen)
Liikenneministeriltä laihat eväät junalähetystölle (Aamulehti)
Akavan paketti riittää tuottavuusloikkaan (Aamulehti)
Ryppyjä rakkaudessa? (Savon Sanomat)
Kunnanvaltuustoja ei saa paisuttaa liikaa (Kaleva)
SKA:n tähtikenttä järjesti ilotulituksen (Helsingin Sanomat)

Väkeä pilvin pimein

Matti kukkarossa

Kaunokirjallisuudessa ja erityisesti runoudessa kielen kuvallisten keinojen käyttö on hyvin yleistä. Helena Anhavan nimetön runo kuvaa niitä tuntemuksia ja muistoja, joita rakkaan ihmisen poismeno jo aikuistuneessa lapsessa eli runon minässä aiheuttaa. Runon kuvallisuus vaikuttaa omalta osaltaan siihen, minkälaisia mielikuvia, tunteita ja muistoja runon lukijassa syntyy.

Kun se jolta sait elämän
on kivulla lähtenyt,
on kuin keinu pysähtyisi,
maailma humahtaisi kuulumattomiin.
Näet hiljaisen talon maisemassa,
lapset heinänkorkuisina sen edessä,
joku avaa vintin ikkunan,
pihlaja tekee marjaa.
Lähestyt sitä hitaasti järveltä päin
ja jokainen kahahdus,
tuoksu, suhina
repäisee väylät auki
lapsuuden kaikkiin kesiin.

Helena Anhava, *Kysy hiljaisuudelta itseäsi*. 1974.

TEKSTIOPPI: Kielikuvat, s. 29.

Runon lukija näkee silmiensä edessä runon puhujan kuvaaman maiseman, kuulee äänet ja haistaa tuoksut. Kuvallisuutta luovat **vertaukset** (*on kuin keinu pysähtyisi*), **metaforat** (*sait elämän, kivulla lähtenyt, maailma humahtaisi kuulumattomiin*) ja **personifikaatiot** (*pihlaja tekee marjaa, jokainen kahahdus / tuoksu, suhina / repäisee väylät auki*). Ne synnyttävät mielikuvia ja havainnollistavat runon minän kokemusta ja tunteita. **Kuvailevat** eli **deskriptiiviset** sanat (*suhina, kahahdus*) vaikuttavat myös äännetasolla, koska noiden sanojen äänteissä on se äänimaailma, jonka lukija voi mielikuvissaan kuulla ja tunnistaa kesäisessä järvimaisemassa. Myös **alkusoinnut** eli **allitteraatiot** (*kuin keinu, kaikkiin kesiin*) rakentavat tekstiin äänteellistä merkitystasoa, koska ne vaikuttavat tekstin rytmiin ja samalla merkitykseen.

TEHTÄVIÄ

1. Tutkikaa sanomalehtien otsikoiden kielikuvia.

a. Nimetkää sanomalehtien otsikoissa käytetyt kielikuvat A–K.

b. Arvioikaa otsikoiden toimivuutta sanomalehdessä.

A. *Mistä sinä vuolisit säästöjä?*

B. *Puoluelehdet ovat ahtaalla*

C. *Musiikillisesti siirryttiin syville vesille*

D. *Euro sukelsi Ranskan lainamyynnin jälkeen*

E. *Teatteriesitys tuli iholle*

F. *Joukkotappelu poikii paljon paperityötä*

G. *Lopettakaa hössötys: kirja ei kuole*

H. *Itsenäisyys on joukkuelaji*

I. *Taiteesta punottu turvaverkko*

J. *Lentoteknisen opin kehto*

K. *Suomi jyrää MM-parketilla*

TEKSTIOPPI: Kielikuvat, s. 29.

2. Laatikaa pareittain virkkeitä, joissa käytätte kielikuvia.

TEKSTIOPPI: Kielikuvat, s. 29.

a. Keksikää virkkeitä, joissa ilmaisette seuraavia asioita kielikuvin:

A. epäonnistua / jokin epäonnistuu

B. kuolla

C. olla ihastunut tai rakastunut

D. hermostua

E. olla juovuksissa

b. Vertailkaa kielikuvianne ja niiden tyylieroja. Mitä niistä voisi käyttää asiatekstissä?

c. Pohtikaa lopuksi, miten kielikuvien käyttö vaikuttaa asioiden ilmaisemiseen.

TEHTÄVIÄ

3. **Kokeilkaa erilaisten kielen keinojen tuottamista.**

TEKSTIOPPI: Kielen keinojen analyysi, s. 24.

a. Muodostakaa pari tai pienryhmä.

b. Lukekaa teksti *Matkakohteena Rooma* ja pohtikaa samalla, miten sen ilmaisutapaa voisi kielen keinoja hyödyntämällä monipuolistaa.

c. Muokatkaa tekstiä mielenne mukaan muuttamalla ilmaisua kuvalliseksi erilaisin keinoin. Voitte vaihtaa, poistaa tai lisätä sanoja, kielikuvia tai kokonaisia lauseita. Sanajärjestystä ja lauseiden paikkaa saa myös muuttaa, mutta periaatteena on, että muokkauksen jälkeenkin teksti edelleen kuvaa Roomaa turistikohteena.

d. Vertailkaa laatimianne tekstejä ja niiden kieltä. Miten kielelliset valinnat vaikuttavat tekstin merkitykseen ja sävyyn?

Matkakohteena Rooma

Matkakohteena Rooma on kiinnostava. Se on vanha kaupunki. Siellä on historiallisia kohteita. Vatikaani on suosituin kohde. Pietarin kirkon katolle on moni matkustaja kiivennyt ja nähnyt hienot näköalat. Colosseum kuuluu pakollisiin kohteisiin myös, samoin katakombit. Ne ovat oikeastaan melko pelottavia kohteita.

Turistit usein viettävät Roomassa aikaansa vain kävelemällä kaduilla tai Tiberjoen varrella, istumalla katukahviloissa tai vaikkapa Espanjalaisilla portailla. Ruoka on Italiassa hyvää, joten ei saa myöskään unohtaa varata aikaa ravintolakäynneille ja ruokaostoksille. Roomasta on helppo ostaa tuliaisia, koska siellä on paljon erilaisia kauppoja.

Suositeltava matkakohde Rooma on niille, jotka pitävät kaupunkikohteista, ovat kyllästyneet rantakohteisiin tai luulevat, että ovat jo nähneet kaiken, mitä maailmassa on näkemisen arvoista. Rooma on ikuinen kaupunki – myös matkakohteena.

4. **Vertailkaa pienryhmissä Eino Leinon runoa *Hyvä on hiihtäjän hiihdellä* ja Aaro Hellaakosken runoa *Suksilaulu*.**

TEKSTIOPPI: Kielikuvat, s. 24.

a. Vertailkaa runojen sanastoa ja kielikuvia. Minkälaiseksi hiihtäminen runoissa kuvataan?

b. Minkä vertauskuvaksi hiihtämisen voi mielestänne tulkita Leinon runossa, entä Hellaakosken?

Hyvä on hiihtäjän hiihdellä

Hyvä on hiihtäjän hiihdellä,
kun hanki on hohtava alla,
kun taivas kirkasna kaareutuu –
mut hauskempi hiihtää, kun ruskavi puu,
tuul´ ulvovi, polku on ummessa
ja tuisku on taivahalla.

Hyvä on hiihtäjän hiihdellä,
kun ystävä häll´ on myötä,
kun latu on aukaistu edessään –
mut parempi hiihdellä yksinään,
tiens´ itse aukaista itselleen
ja yksin uhmata yötä.

Hyvä on hiihtäjän hiihdellä,
kun tietty on matkan määrä,
kun liesi viittovi lämpöinen –
mut sorjempi, uljaampi hiihtää sen,
joka outoja onnen vaiheita käy
eikä tiedä, miss' oikea, väärä.

Ja hyvä on hiihtäjän hiihdellä,
kun riemu on rinnassansa,
kun toivo säihkyvi soihtuna yöss´ –
mut käypä se laatuun hiihtää myös
hiki otsalla, suurissa suruissa
ja kuolema kupeellansa.

Eino Leino, *Hiihtäjän virsiä*. 1900.

Suksilaulu

Suksien sihinä hangen
rytmissä riemukkaassa
puoliksi ilmassa
puoliksi maassa
käärmeenä lentäin
lintuna matain
tuolle puolen
tuttujen ratain

hankien veistos
marmorimattona mailla
valon ja varjon
herkkyys vertoja vailla

suksi sen tuntee
hangen pintojen sulon

hangen neitseys tuntee
suksimiehen tulon:

liukuva käsi
iholla valkealla
ystäväsi
hengityksen alla.

Aaro Hellaakoski, *Jääpeili*. 1928.

Kielen keinoja tekstin eri tasoilla

TEKSTIOPPI: Kielen keinoja tekstin eri tasoilla, s. 23.

TEKSTEISSÄ VOIDAAN EROTTAA erilaisia kielellisiä tasoja, jotka kaikki vaikuttavat tekstin merkitykseen. Kielen keinoja eli tekstuaalisia tehokeinoja analysoidessa voi edetä tekstikokonaisuuden tasolta lause- ja sanatasolle sekä edelleen äännetasolle.

KIELEN KEINOJA TEKSTIN ERI TASOILLA

TEKSTIN TASO
- tekstilaji
- otsikointi
- kappalejako
- toisto
- intertekstuaalisuus
- rinnastukset
- vastakkainasettelut
- sävy
- jne.

ÄÄNNETASO
- äännemaalailu
- rytmi
- sointuisuus
- intertekstuaalisuus
- jne.

LAUSETASO
- virkkeiden pituus
- lausetyypit
- sanajärjestys
- retoriset kysymykset
- kuvakieli
- puhuttelu, huudahdus
- välihuomautukset
- välimerkit
- intertekstuaalisuus
- toisto
- jne.

SANATASO
- deskriptiiviset sanat
- plus- ja miinussanat
- nimeäminen
- luettelointi
- erisnimi yleisnimenä
- eufemismit
- synonyymit
- vahvistussanat
- kielikuvat
- intertekstualisuus
- toisto
- jne.

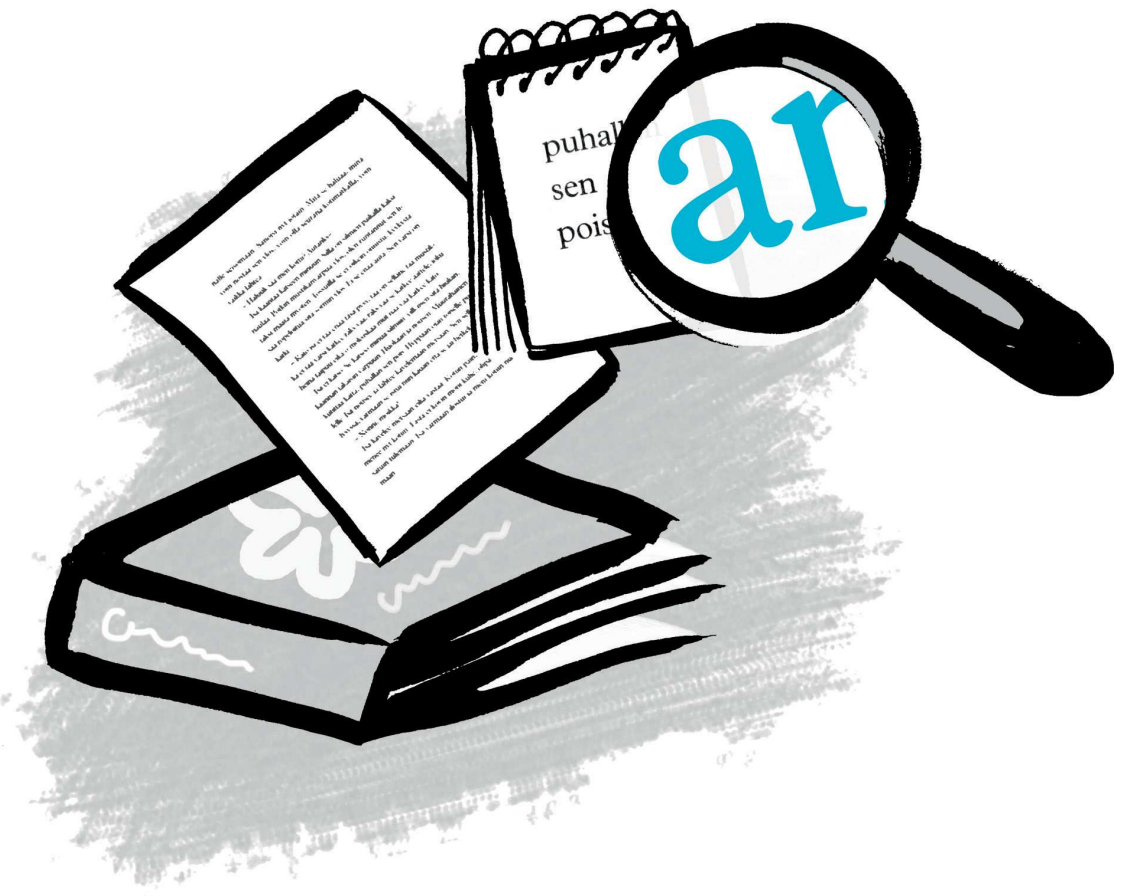

TEHTÄVIÄ

1. **Eritelkää tekstuaalisten keinojen käyttöä tekstin eri tasoilla Juhani Lindholmin tekstissä *Kun yö käärii pakettinsa umpeen* (s. 64). Tehkää marginaalimerkintöjä tarkkailtavista asioista.**

TEKSTIOPPI: Kielen keinojen analyysi, s. 24.

a. Tarkastelkaa tekstin otsikkoa sekä tietoja tekstin kirjoittajasta, julkaisupaikasta ja -ajasta. Mitä tekstilajia teksti voisi edustaa näiden tietojen pohjalta?

b. Millaisiin osiin tekstin voisi jakaa sisältönsä perusteella?

c. Miten kappalejako palvelee tekstin sisällön jäsentelyä?

d. Miten virkkeiden pituus tekstissä vaihtelee, ja mikä merkitys sillä on tekstin tunnelman ja painotusten kannalta?

e. Missä tekstin kohdissa kirjoittaja käyttää erityisen kuvailevaa sanastoa tai kielikuvia? Miten ne vaikuttavat tekstin sävyyn?

f. Miten tekstissä käytetään eri aikamuotoja, ja miten niiden käyttö vaikuttaa tekstin merkitykseen?

g. Millaisia rinnastuksia ja vastakohtia teksti sisältää? Pohtikaa, miksi kirjoittaja rinnastaa juuri nämä asiat.

h. Miten tekstissä käytetään hyväksi äänteitä rytmin synnyttämisessä? Kiinnittäkää huomiota erityisesti pitkien vokaalien käyttöön ja alkusointuihin.

i. Pohtikaa, miten kirjoittajan tekemät tekstuaaliset valinnat tekstin eri tasoilla tukevat tekstin tavoitetta.

2. **Lukekaa lukiolaisen Juhani Lindholmin tekstistä *Kun yö käärii pakettinsa umpeen* (s. 64) kirjoittama tekstuaalisten keinojen analyysi (s. 65–66).**

a. Mitä tietoja kirjoittaja antaa pohjatekstistä ensimmäisessä kappaleessa?

b. Mikä on tekstin jäsennysperiaate?

c. Millaisia havaintoja kirjoittaja on tehnyt tekstuaalisista keinoista ja niiden vaikutuksista äänne-, sana- ja lausetasolla? Entä koko tekstin tasoilla?

d. Verratkaa kirjoittajan tekemiä havaintoja niihin havaintoihin, joita itse teitte Juhani Lindholmin tekstistä.

Minä rakastan
Palstalla tunnetut ihmiset paljastavat rakkautensa kohteen.

Kun yö käärii pakettinsa umpeen

Suomentaja Juhani Lindholmin ystäviä ovat vivahteet, aika ja sanat.

Iltataivas on syvän tummansininen ja pehmeä, kuin liikkumaton indigo-kangas, jonka keskelle on levinnyt hempeän vaaleansininen läikkä laimeaa mustikkamaitoa. Yksinäinen majava palailee risupesälleen ja puskee pientä vanaa peilityyneen Saimaaseen, josta taivaan hiipuvat yöpymisvärit heijastuvat. On lähes hiljaista, vain silkkiuikku röhkäisee niemenkärjen takana ennen kuin pulahtaa sukelluksiin ja katoaa näkyvistä.

Yhtäkkiä matalan ja mutaisen lahdenpohjukan perällä kurkipari pöyristyy ties mitä ja nostaa peninkulmaisen metelin. ”Kajaa-kla-kla, kajaa-kla-kla”, linnut huutavat ja kavahtavat lentoon niin että ruovikko rytisee. Pitkin sahalaitaisin siivin ne nousevat kuin pommikonelaivue männynlatvoja hipoen, pitkät jalat vakaajina vaappuen ja tummeneva ilta sulissa suhisten, ja pian ne häipyvät itään yli graniittijyrkänteiden ja järvenselkien, riistapolkujen ja vanhojen lehmihakojen jättäen jälkeensä vain himenevän, vivahteista sakean hiljaisuuden, jota rantakalliolle rakennetut röykkiöhaudat kuuntelevat yhtä mykkinä kuin ovat kuunnelleet kolme vuosituhatta.

Kun yö käärii pakettinsa umpeen, jää aika humisemaan lapinraunioiden vaiheille – aika, jota kukaan ei voi koskettaa, mutta jolla muutosten tahtia mitataan.

Sen valtaan alistuu peruskallio, sen valtaan alistuu hiilen kiertokulku luonnossa, sen valtaan alistuvat jumalat ja ihmiset. Kun rantojen varhaiset asukkaat muokkasivat täällä elinehtojaan pronssisin, kivisin, luisin ja puisin työvälinein, he ymmärsivät maisemasta enemmän kuin me kävellessämme sen yli seitsemän peninkulman saappain navigaattori kädessä. Heillä oli tuhat tuohta ja miljoona mahlaa, vaikka heillä ei ollut tarpeeksi numeroita niiden laskemiseksi. Heidän maailmansa oli täynnä vivahteita.

He kokosivat kiviä kasoiksi vainajien kunniaksi ja lauloivat kaipaustaan, tietämystään ja käsityksiään kaikkeudesta, johon aika pakenee. He eivät osanneet kirjoittaa, mutta pukivat uskomuksiaan, tunteitaan ja havaintojaan sanoiksi, joita opeteltiin ulkoa. Heidän kivi-, pronssi- ja rautakautisesta kertomusperinteestään on onnistuttu kokoamaan vain etäisiä, monien eri suunnilta tulleiden vaikutteiden läpi suodattuneita kaikuja, mutta niistäkin saatiin aikaan Kalevala, Kanteletar ja Suomen kansan vanhat runot, jossa on kolmekymmentäneljä paksua osaa ja satatuhatta erilaista tekstiä.

Muinaiskalevalainen kansa heitti kielen kuin pyyntiverkon maailmansa päälle, ja mitä tiheäsilmäisemmäksi tuo verkko muodostui, sitä tarkemmin heidän maailmansa ääriviivat siitä näkyivät. He oppivat kuvaamaan elämäänsä ja lisäksi luomaan sanojen avulla mahdollisia maailmoja, jolloin kävi selville, että asiat saattaisivat olla toisinkin. Tässä on meidänkin aikamme kirjallisuuden kemiallinen kaava – sen, jota kansalliskirjailijat kirjoittavat ja josta kääntäjät tekevät maailmankirjallisuutta. Värien ja vivahteiden kirjo, joka mahtuu päivän ja yön, mustan ja valkoisen, ruman ja kauniin, puhtaan ja likaisen väliin, voidaan tavoittaa harjaantumalla tarkastelemaan asioita eri näkökulmista ja aikaperspektiiveistä, tekemällä ajatuskokeita ja käyttämällä mielikuvitusta – ja käyttämällä kielen loputtomia voimavaroja kaiken tuon vangitsemiseen. Silloin yön peite laskeutuu hellästi saarten ja salmien ylle ja vivahteet uivat uniin.

Vivahteet, aika ja sanat ovat ystäviäni. Suhteellisuudentaju on niistä rakennettu. Vanha karjalainen sananlasku sanoo: ”Kiel on pien kappale, mut paljon saap aikaa.”

Juhani Lindholm, Helsingin Sanomat 23.1.2011.

Tekstuaaliset keinot Lindholmin esseessä

Vivahteet, aika ja sanat paljastuvat suomentaja Juhani Lindholmin rakkauden kohteiksi esseessä ”Kun yö käärii pakettinsa umpeen”, joka on julkaistu Helsingin Sanomissa 23.1.2011. Kirjoitus on julkaistu lehdessä osana sarjaa, jossa tunnetut ihmiset kirjoittavat rakastamistaan asioista, joten sen tavoite on esitellä ja perustella kirjoittajansa rakkauden kohde. Lindholmin rakkaus niin kieleen ja sen vivahteisiin kuin aikaan ilmeneekin paitsi tekstin sisällössä myös tekstuaalisissa valinnoissa.

Essee koostuu seitsemästä kappaleesta. Niistä kaksi ensimmäistä rakentuvat laveasta luontokuvauksesta, kolmas ja seitsemäs ovat painokkaan lyhyitä ja loput keskittyvät ajankulun kuvaamiseen. Tekstin alussa lukijan mieleen piirtyy tarkka maisemakuva suomalaisesta yöstä, jossa hiljaisuus vaihtuu mekkalaksi, kun kurkipari ”kavahtaa lentoon”. Teksti on kuvailevaa ja sanat deskripitiivisiä: kurjet lähtevät liitoon ”matalasta ja mutaisesta lahdenpohjukasta”, ja majava palailee pesälleen, joka on nimenomaan risuista tehty. Sävyerotkin vaikuttavat vaikutelman syntymiseen. Majava ”palailee” eikä ”palaa” pesäänsä; matkanteko on verkkaista ja vähittäistä eikä välttämättä suoraviivaista.

Kirjoittaja maalaa sekä terävän kuvan että äänimaiseman. Mitkä tahansa linnut eivät vain lähde lentoon; paljastetaan, että ne ovat kurkia, että ne ennen nousuaan ”pöyristyvät ties mistä” ja että ne nousevat ilmaan ”kuin pommikonelaivue”. Lukija voi kuulla mielessään lentoonlähdön äänet: siipien viuhunnan, kun kurjet ”kavahtavat lentoon”, heinän suhinan ”ruovikon rytistessä” sekä lintujen huudon: ”Kajaa-kla-kla kajaa-kla-kla.” Yksityiskohtainen luontokuvaus ilmentää suomen kielen rikkautta ja sen lukuisia vivahteita samoin kuin tekstissä viljalti esiintyvät suuret lukusanat, jotka synnyttävät mielikuvan kielen massiivisuudesta: ”Heillä oli tuhat tuohta ja miljoona mahlaa.” Maisemalliset ”järvenselät” ja historiallisia yhteyksiä muodostavat ”pommikonelaivueet” rakentavat liitoskohdan juuri suomen kieleen.

Kun esseen kappaleista valtaosa koostuu polveilevista virkkeistä ja kuvailevasta tekstistä, kolmas ja seitsemäs kappale ovat niitä lyhyempiä. Lyhyet kappaleet vaikuttavat tekstin rytmiin ja saavat kokonaisuuden kannalta erityistä painoa. Yhdestä virkkeestä rakentuva kolmas kappale kääntää kirjoituksen näkökulman: kun luontokuvausta sisältävät kaksi ensimmäistä kappaletta kuvastavat Lindholmin rakkautta kieleen, kolmannen kappaleen jälkeen kuvaus kohdistuu rantojen varhaisiin asukkaisiin ilmentäen ajan kulkua ja kirjoittajan kiintymystä aikaan. Siirtyminen ajan käsittelyyn heijastuu aikamuotoon, kun preesens vaihtuu imperfektiksi neljännessä kappaleessa

Kirjoituksen viimeinen, muutamasta lyhyestä lauseesta koostuva kappale tiivistää ja toistaa tekstin jo ingressissä esiintyvän sanoman. Painokkuutta sille antavat lyhyiden lauseiden ja murreasuisen sananlaskun lisäksi yksikön ensimmäisen persoonan omistusmuoto, sillä kerronta vaihtuu aivan lopussa minä-muotoiseksi: ”Vivahteet, aika ja sanat ovat ystäviäni.”

Esseen jälkimmäisessä osassa kirjoittaja keskittyy kuvaamaan rakkauttaan aikaan. Osin tämä tapahtuu sananvalintojen keinoin: ”peruskallio” ja ”hiilen kiertokulku” edustavat jotakin vanhaa ja ikiaikaista. Vastakkainasettelu rantojen varhaisten asukkaiden ja nykyihmisen välille rakentaa jännitteen nyky- ja esihistoriallisen ajan välille: ”– – he ymmärsivät maisemasta enemmän kuin me kävellessämme sen yli seitsemän peninkulman saappain navigaattori kädessä.”

Esseessä esiintyy runsaasti kielikuvia, erityisesti vertauksia: tekstin ensimmäisessä virkkeessä iltataivas on ”kuin liikkumaton indigo-kangas”, ja toisessa kappaleessa kurjet nousevat lentoon ”kuin pommikonelaivue”. Kirjoituksessa on lisäksi muutamia personifikaatioita: elottomalle yölle annetaan inhimillisiä ominaisuuksia, kun se ”kääriipakettinsa umpeen”, ja toisen kappaleen lopussa ”rantakallioille rakennetut röykkiöhaudat kuuntelevat”. Kielen kuvallisten keinojen käyttö tekee tekstistä eloisaa ja konkreettista sekä korostaa lisäksi tekstin läpikäyvää teemaa: rakkautta kieleen ja sen vivahteisiin.

Toisto ja luettelot toistuvat neljännessä ja viidennessä kappaleessa. ”Sen valtaan alistuu” -rakenne kertautuu kolmesti neljännen kappaleen ensimmäisessä virkkeessä, ja viisi peräkkäistä virkettä alkaa monikon kolmannella persoonalla ja sen eri sijamuodoilla: ”Heidän maailmansa oli täynnä vivahteita.” Rantojen varhaiset asukkaat lauloivat ”kaipaustaan, tietämystään ja käsityksiään” kaikkeudesta ja pukivat sanoiksi ”uskomuksiaan, tunteitaan ja havaintojaan”. Kertomusperinteestä saatiinkin kasaan ”Kalevala, Kanteletar ja Suomen kansan vanhat runot”. Toistuvat lausemuodot ja rakenteet luovat tekstiin jylhää vakuuttavuutta ja rytmiä. Lisäksi rytmiä tekstiin tuovat sellaiset allitteraatiot kuin ”kirjallisuuden kemiallinen kaava” ja ”ruovikko rytisee” sekä vastakohtien luetteleminen: ”Värien ja vivahteiden kirjo, joka mahtuu päivän ja yön, mustan ja valkoisen, ruman ja kauniin, puhtaisen ja likaisen väliin – –.”

Lindholmin esseessä monipuolinen tekstuaalisten keinojen käyttö tekstin kaikilla tasoilla perustelee ja konkretisoi kirjoittajan rakkauden kohdetta, joka tiivistyy esseen päättävään sitaattiin: “Kiel on pien kappale, mutta paljon saap aikaa.”

TEHTÄVIÄ

3. Miten Petri Tammisen tekstin *Meillä päin asuu vielä miehiä ja naisia* (s. 67–68) kielelliset keinot vaikuttavat tekstin tulkintaan?

TEKSTIOPPI: Kielen keinojen analyysi, s. 24.

a. Lukekaa teksti ja alleviivatkaa kohdat, joissa kiinnitätte huomiota tekstin kieleen.

b. Ryhmitelkää alleviivauksenne siten, että poimitte esimerkkejä tekstin eri tasojen kielellisistä valinnoista (= 1. tekstikokonaisuuden taso, 2. lause-, 3. sana- ja 4. äännetaso).

c. Valitkaa testistä vähintään kolme kohtaa, jotka ovat mielestänne jollakin tavalla kielellisesti ja sisällöllisesti erityisen onnistuneita.

d. Vertailkaa valintojanne. Mitkä kohdat Tammisen tekstistä nousevat suosituimmiksi? Minkälaisia kielen keinoja niissä on käytetty?

e. Pohtikaa, miten kirjoittajan tekemät kielelliset valinnat vaikuttavat lukukokemukseenne.

4. Kirjoita teksti, jossa erittelet ja tulkitset Rimmisen ja Salokorven tekstin *Merikarhu* (s. 53) kielellisiä valintoja tekstin eri tasoilla.

TEKSTIOPPI: Kielen keinoja tekstin eri tasoilla, s. 23.

Meillä päin asuu vielä miehiä ja naisia

Petri Tamminen
Kirjoittaja on vääksyläinen kirjailija. Teksti on lyhennelmä puheenvuorosta Lahden kirjailijakokouksessa.

Jokainen yliopiston ohikin kävellyt tietää, että on vanhanaikaista erotella ihmiset miehiin ja naisiin. Sukupuoli on pelkkä kokemus, mielentila. Kaikki muu on kuulemma myyttiä, kaikki ne piirteet, joita pidimme miehekkyyden ja naisellisuuden tunnusmerkkeinä ovat opeteltuja tai rakennettuja. Saattaa sitten olla. Mutta jos kampuksen kahvilassa norkoileva post-gender-hippi nyt luulee, että taistelu on ohi ja myytit purettu, niin kannattaisi tehdä vielä maakuntamatka ja poiketa vaikkapa meillä päin.

Meillä päin miehen pitää olla eleetön ja itsevarma kuin pienkoneen pilotti: ”Tapahtui mitä tapahtui minä lennän konetta.” Vaatimus on julma, kohtuuton ja kiinnostava. Ei sukupuolimyyttejä saa purkaa. Se on sama kuin ottaisi urheiluhullulta pois maajoukkueen, sanoisi että tästä lähtien kansalaisuus on pelkkä kokemus ja että jokainen pelaa vain omasta puolestaan.

Siihen aikaan kun autot olivat vielä huonoja, meidän suvulla oli tapana viettää juhannukset ja muut juhlapyhät yhdessä. Naiset istuivat tuvassa ja juttelivat menneistä kesistä, miehet seisoivat pihalla eivätkä puhuneet mistään. Lapsi sai juosta näiden kahden todellisuuden välillä.

Juoksen pihan ja tuvan väliä edelleen. Ja edelleen mies ja nainen näyttävät minusta puhuvan eri kieltä. Puhun nyt miehistä ja naisista meillä päin.

Meillä päin naiset sanovat ”meillä päin”. Mies sanoo ”mun talo, mun piha, mun poika, mun pojanpoika”. Sanoo vain vaikka hän olisi elänyt 45 vuotta avioliitossa.

Meillä päin naiset määrittelevät itsensä ulkoa päin. He nimeävät jonkin olemassa olevan ryhmän ja ilmoittavat sitten kuuluvansa siihen: ”Minä en ole kenkälaatikkoihminen.” Lausetta ei voi kääntää miehen kielelle, se katoaa käännettäessä olemattomiin. Toisen vastaavan naislauseen, ”Minä en ole jouluihminen.”, voi sen sijaan kääntää: ”Joulu ei toimi.” Meillä päin mies ei määrittele itseään vaan aina maailman.

Naiset käyttävät meillä päin kepeästi sanaa ”ehkä”, yhtä kepeästi kuin miehet käyttävät sellaisia ilmauksia kuin ”aivan varmasti” ja ”ei millään”.

Eräässä konttorissa meillä päin naiset miettivät, miten he saisivat miespuolisen pomonsa kuuntelemaan. He keksivät, että heidän pitää lopettaa kaikki puheenvuoronsa ilmaisuun: ”Ja tämä asia on sataprosenttisesti näin.”

Nainen kestää huomion ja uskaltaa antaa sitä.

Nainen kestää huomion ja uskaltaa antaa sitä: ”Ai kun ihana väri sun hiuksissa, sopii tosi hyvin sulle.” Repliikki on autenttinen, meillä päin linja-autossa kuultu. Jos miehet matkustaisivat meillä päin linja-autolla, he eivät kehuisi siellä toistensa hiuksia. Jos he ylipäätään kehuisivat toisiaan, he tekevät sen niin, että eivät voi jäädä kehumisesta kiinni: ”Meinaaksä myydä ton auton, kun sä sitä niin hienoks fiksaat.”

Naiset luovat todellisuutta puhumalla, miesten mielestä todellisuus on luotu jo. Miehet haluavat tiivistää tämän todellisuuden ja lopettaa senkertaisen keskustelun ja kaikki tulevatkin keskustelut. Antero Mertaranta on päässyt lähelle tällaista tiivistystä: ”Se on siinä.” Pyhyyden metafyysisille rajoille on päässyt Teppo Numminen, joka Ruotsille hävityn olympiafinaalin jälkeen lausui: ”Tämä on nyt tässä.”

Kaikkein mieluummin miehet vaikenisivat kokonaan, meillä päin. He uhoavat hiljaa mielessään, että huomenna en sano kenellekään muuta kuin päivää ja näkemiin. Nämä päätökset eivät pidä,

maailma virittää miehille aina uuden ansan, houkuttelee heidät vastaamaan, selittelemään.

Näitä ansoja miehet pakenevat, kun he menevät kalaan, metsään urheilukisoihin, paikkoihin jossa on mielekästä olla puhumatta. Nuoret miehet sulkeutuvat autoonsa ja ajavat, ajavat vain. Kaikkein innokkaimmat ajavat niin kauan, että päätyvät rallikilpailuihin ja formularadoille. He halusivat kauas pois, ja he päätyivät lehdistötilaisuuteen kertomaan miljoonille televisionkatsojille, miten kisa meni ja miltä nyt tuntuu.

Kirjailijankin pitää osata puhua. Itsestään selvänä pidetään että kirjailija kykenee siihen, että kirjan kirjoittaminen pätevöittää puhumaan tästä kirjasta.

Minä en osaa puhua. Arkisetkin keskustelutilanteet hermostuttavat minua, tunnen että tämä ei pääty nyt hyvin. Niin kuin ei päätykään: lauseeni ajautuvat umpikujaan tai hiipuvat olemattomiin.

Tunnen sitä paitsi teeskenteleväni: jos keskustelunaihe on yksinkertainen, teeskentelen kansanmiestä, jos se on filosofinen, teeskentelen fiksua.

Sitä todellista omaa itseä, jonka ihminen niin mieluusti tunnistaisi ja löytäisi, en ole puhuessani koskaan tavoittanut.

Onneksi kirjoittaminen ei ole puhumista. Joskus kirjoittaminen tuntuu vaikenemiselta. Niin kuin pelaisi misääriä, korttipeliä, jossa voittaa ottamalla mahdollisimman vähän tikkejä.

Kirjoittamisen haaste ei ole minulle sosiaalinen vaan geometrinen: ajatus on kolmiulotteinen, lause on jana. Siihen janaan ajatuksen pitäisi mahtua. Menee tunkemiseksi. Suurin osa jutuista katoaa tässä tunkemistyössä.

Tällaisellakin ilmaisutavalla on onneksi juurensa, luonnollinen esikuvansa. Kun miehet meillä päin juovat viinaa, heidän ilmaisunsa syvenee. Se saa lyyrisiä, aforistisia sävyjä.

Olen kirjoissani usein lainannut näitä vähäpuheisia, humalassa kukan lailla avautuvia miehiä. Heidän aforismiensa poiminta on ankaraa työtä, siinä joutuu sietämään pitkät aamuyön tunnit ja kohtaamaan monia hankaliakin tilanteita, ambulanssin ja poliisin vierailuja. Meillä päin miehet eivät halua kahinoida amatöörien kanssa vaan hälyttävät siihen tarkoitukseen ammattilaisia.

Vuosien kokemuksen jälkeen olen oppinut imitoimaan hiljaisten miesten ilmaisua ja tuottamaan vastaavia ajatelmia omin päin, sisätiloissa. Kirjoittaminen on pelottavaa, mutta kun lauseiden alta kultaa lapsuudesta tuttujen hiljaisten miesten hiljainen ääni, teksti vaikuttaa minusta niin yksinkertaiselta, että uskallan sitä kirjoittaa.

Petri Tamminen, Helsingin Sanomat 19.6.2009.

KUVA
TEKSTINÄ

Esko Männikkö, *Savukoski*. 1994.

ALOITUSTEHTÄVÄ

1. **Minkälaisia kuvia ladataan yleisimmin sosiaalisen median sovelluksiin? Miksi? Minkälaiset kuvat herättävät eniten keskustelua?**

2. **Pohtikaa yhdessä, miksi Mari Hokkasen taidekuva on nimeltään *Shooting Star.***

Mari Hokkanen, *Shooting Star.* 2012.

Kuvan lukeminen

KUVA VOIDAAN MÄÄRITELLÄ tekstiksi, ja tämän vuoksi voidaan puhua kuvan lukemisesta. Kirjaimet ja kuvat kuuluvat kuitenkin eri merkkijärjestelmiin, joten niiden ”lukeminen” on erilaista. Kuvanlukutaito kehittyy samaan tapaan kuin taito puhua eli huomaamatta ja vaistomaisesti, koska elämme voimakkaasti visuaalisessa eli kuvallisessa kulttuurissa. Kuvanlukutaitoa voi myös jatkuvasti kehittää, kuten luku- ja kirjoitustaitoa.

TEKSTIOPPI: Kuvakin on teksti, s. 17.

Kuvan merkityksen ymmärtäminen edellyttää huomion kiinnittämistä sekä kuvan kontekstiin että niihin valintoihin, joita kuvantekijä on tehnyt tavoitteeseensa pääsemiseksi. Usein kuvassa on viittauksia ja vihjeitä, jotka johdattelevat katsojan ajatukset pohtimaan erilaisia tulkintoja. Oman tulkintansa kuvasta voi perustella erittelemällä kuvan yksityiskohtia ja niistä syntyviä mielikuvia, tunteita ja ajatuksia.

TEKSTIOPPI: Konteksti, intertekstuaalisuus ja moniäänisyys, s. 11.

Varsinkin **taidekuvissa** on usein tärkeää poissaoleva eli se, mitä ei ole kuvattu mutta minkä olemassaolon katsoja oivaltaa kuvaa tarkastellessaan. Taidekuvat eroavat muista kuvista myös siksi, että usein niillä on nimi, joka on avain tulkintaan.

Kuva on aina viesti: joskus selvä ja yksiselitteinen, toisinaan monitulkintainen. Kuvan äärellä voi herätä kiinnostavia kysymyksiä siitä, miksi kuva on sellainen kuin se on, miten monella eri tavalla sitä voi tulkita ja mikä on ollut kuvantekijän tavoite kuvaa suunnitellessa. Kuvat haastavat tulkintoihin ja keskusteluihin erilaisten tulkintojen mahdollisuudesta.

Iltalehti 21.10.2013.

▶▶ *Lapset poseeraavat graffititaiteilija Banksyn luomuksen edessä New Yorkissa Yhdysvalloissa.*

TEHTÄVIÄ

1. **Keskustelkaa oheisista kuvista A–E.**

TEKSTIOPPI:
Kuva-analyysi, s. 18.

a. Mitä kuvat esittävät? Mitä niillä mielestänne halutaan sanoa?

b. Mitä kuvan lajia ne edustavat? Millaista tekniikkaa käyttäen ne on tehty?

c. Miten kuvan merkitys mahdollisesti muuttuu, jos se julkaistaan eri paikoissa, esimerkiksi taidegalleriassa, kadunvarsikylttinä, lehden kansikuvana tai T-paidassa?

A

Outi Heiskanen ja Janne Laine, *Unen maa.* 2011.
© Kuvasto 2015

B

Pekka Jylhä, *Vavisten ja kunnioittaen.* 2005.

C

Ismo Hölttö, *Nainen ja tyttö Hakaniemen torilla.* 1967.

D

Risto Suomi, *Runoilijan postinkantaja.* 2012

© Kuvasto 2015.

E

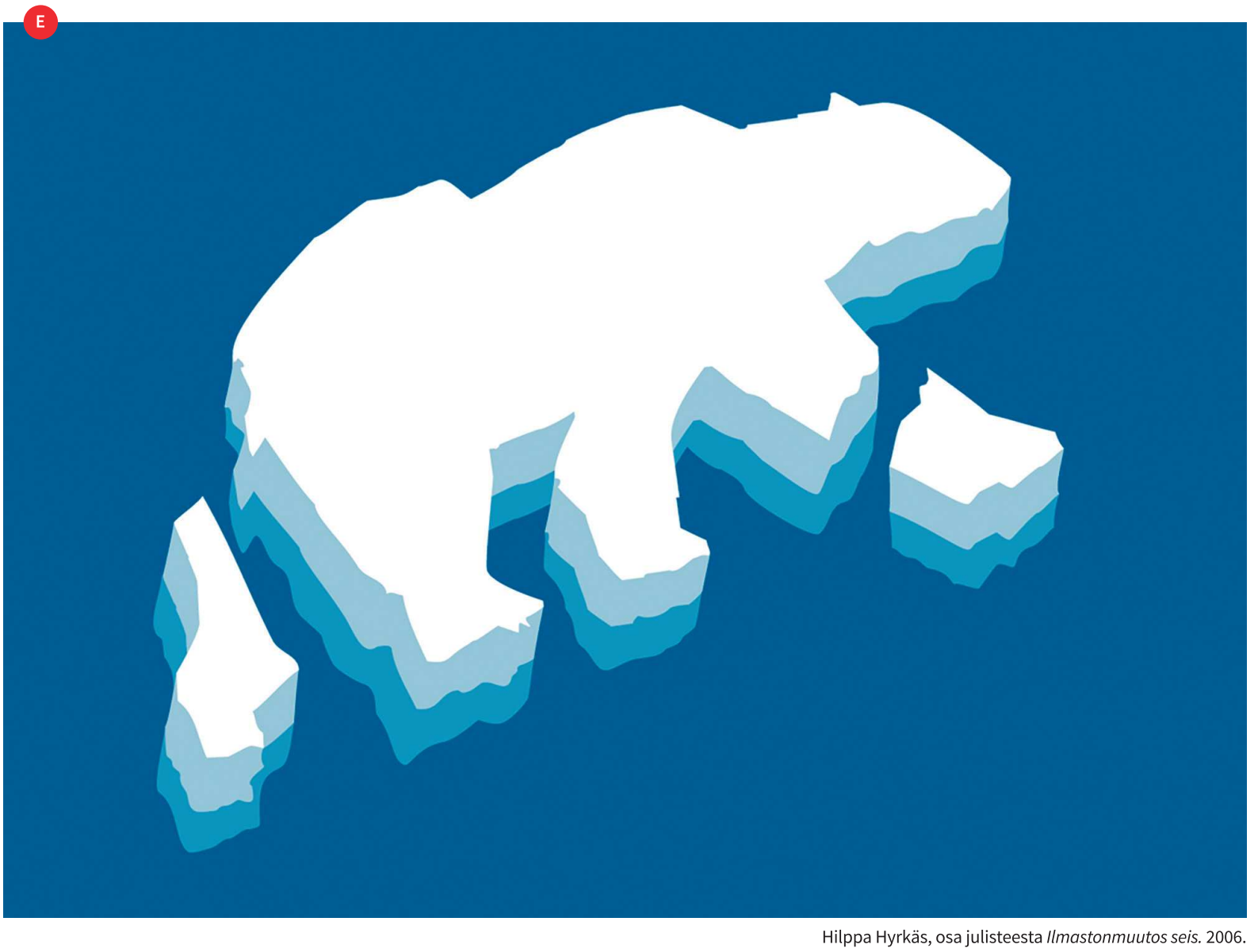

Hilppa Hyrkäs, osa julisteesta *Ilmastonmuutos seis.* 2006.

TEHTÄVIÄ

2. Pohtikaa pienryhmissä, mikä tekee valokuvasta kiinnostavan tai vaikuttavan.

a. Hankkikaa mahdollisimman paljon tietoa oheisista valokuvista A–E (kuvaustilanteesta, kuvaajasta, kuvauksen kohteena olleista, kuvien tulkinnoista jne.).

b. Keskustelkaa pienryhmässänne, mikä kuvissa A–E on tehnyt niistä maailmanlaajuisesti tunnettuja.

A

Hukkuneena löytynyt syyrialainen pakolaispoika Turkin rannikolla 2.9.2015.

B

9-vuotias tyttö pakenee napalmpommin tuhoja Vietnamissa 8.6.1972.

C

▶▶ *Työmiehiä Rockefeller Center RCA -rakennuksen rakennustyömaalla New Yorkissa 20.9.1932.*

D

▶▶ *Marilyn Monroe. 1954.*

E

▶▶ *Palava tornitalo eli World Trade Center 11.9.2001, kun terroristit hyökkäsivät Yhdysvaltoihin.*

TEHTÄVIÄ

3. Tutkikaa, vertailkaa ja arvioikaa erilaisia kuvia 3–5 hengen pienryhmissä.

a. Etsikää verkosta tai lehdistä kuvia, jotka ovat mielestänne kiinnostavia. Muodostakaa ryhmät niin, että kukin ryhmä keskittyy omaan kuvalajiinsa. Lajeja voivat olla esimerkiksi

- maalaukset
- grafiikka
- graffitit
- valokuvat
- uutiskuvat
- mainoskuvat.

b. Valitkaa ryhmissä kolme mielestänne parasta kuvaa ja esitelkää kuvavalintanne muille. Perustelkaa, miksi valitsitte juuri nuo kuvat.

4. Miksi Jan van Eyckin muotokuva *Arnolfinin perhe* (1434) on jäänyt maalaustaiteen historiaan?

a. Tutustukaa pareittain tai pienryhmissä Jan van Eyckin kuuluisaan muotokuvaan *Arnolfinin perhe* (1434) ja selvittäkää erilaisia lähteitä hyväksi käyttäen, miten teosta on tulkittu ja miksi sitä pidetään merkittävänä maalaustaiteen historiassa. Merkitkää muistiin käyttämänne lähteet.

b. Keskustelkaa teoksesta ja siihen liittyvistä tulkinnoista kokoamalla yhteen eri ryhmissä hankitut tiedot. Vertailkaa käyttämiänne lähteitä ja niiden monipuolisuutta. Mitkä olivat parhaita lähteitä? Miksi?

c. Pohtikaa, miten maalauksen taustojen tunteminen vaikuttaa tulkintaanne siitä.

Jan van Eyck, *Arnolfinin perhe.* 1434.

Kuva-analyysin kirjoittaminen

TEKSTIOPPI: Kuva-analyysi, s. 18.

KUVA-ANALYYSI ON TEKSTI, jossa eritellään ja tulkitaan kuvaa, sen sisältöä ja muotoa: mikä on kuvan viesti tai sanoma, mihin kuva pyrkii, kertooko kuva mahdollisesti tarinan, minkälaisia mielleyhtymiä se herättää? Kuvan tulkinta on viime kädessä vastaamista kysymykseen siitä, mitä kuva kertoo maailmasta, ihmisistä ja elämästä.

Jo kuva-analyysin suunnitteluvaiheessa päätetään, missä järjestyksessä kuvaa esitellään ja eritellään. Alussa kirjoittajan on esiteltävä huolellisesti kuvan pohjatiedot ja kerrottava, mitä kuva esittää. Tavoitteena on kirjoittaa teksti, joka rakentuu niin, että lukija voi ymmärtää, miten kirjoittajan tulkinta kuvasta on syntynyt. Kuvaa eritellessään kirjoittajan on myös huolehdittava siitä, että kuvan sisältöä referoidaan tarpeeksi. Myös kuvan ilmaisukeinojen erittely liitetään tulkintaan siten, etteivät yksittäiset havainnot jää irrallisiksi.

TEHTÄVIÄ

1. Tarkastelkaa lukiolaisen kirjoittamaa kuva-analyysia (s. 79–80) Ilkka Halson taidekuvasta *Theatre II* .

a. Mitä tietoja kirjoittaja antaa analysoitavasta kuvasta aloituskappaleessa?

b. Miten hyvin kirjoittaja mielestänne onnistuu pukemaan sanoiksi kuvan sisällön?

c. Mitä asioita käsitellään missäkin kappaleessa?

d. Mitä kuva-analyysiin liittyvää terminologiaa kirjoittaja on tekstissään käyttänyt?

e. Minkälaisilla ilmaisuilla kirjoittaja osoittaa tekstissään sen, että hän esittää omia tulkintojaan?

f. Mitä mieltä olette kirjoittajan tulkinnasta? Esittäkää muita mahdollisia tulkintavaihtoehtoja.

Ilkka Halso, *Theatre II*. 2008.

Synkän tulevaisuuden keidas

Ilkka Halson taidevalokuva *Theatre II* (2008) on osa hänen teoskokoelmaansa Museum of Nature. Näyttelyn taidekuvilla Halso kuvaa tulevaisuuden maailmaa, missä ihmisen toimet ovat tuhonneet luonnon. Nimi *Museum of Nature* viittaa siihen, miten jatkuvasti katoava luonto on muuttumassa vain muistoksi menneisyydestä. Luontoa joudutaan suojelemaan museossa. Näyttelyn kuvissa Halso yhdistelee sulavasti valokuvausta, kuvamanipulaatiota ja 3D-grafiikkaa.

Theatre II -teoksessa on keskeisessä osassa rehevä mänty, joka kasvaa suuren, todennäköisesti pyöreän hallin keskellä. Kiviset penkit ympäröivät puuta. Penkit on aseteltu niin, että niillä istuva henkilö katsoo suoraan puuta kohti. Puuta kiertää myös kivilaatoista tehty polku, josta haarautuu symmetrisesti polkuja hallin ulkoreunoille.

Valoa halliin tulee suuresta, pyöreästä puun yläpuolella olevasta aukosta. Katossa on myös pienempiä aukkoja ringissä, ja hallia kiertävät vihreää valoa kuultavat ikkunat. Hallin katossa kulkee metallisia palkkeja, jotka hallin tukemisen lisäksi korostavat vaikutelmaa hallin pyöreydestä ja puun symmetrisestä sijainnista keskellä tilaa. Lattiaa peittää huolellisesti aaltoilevaksi haravoitu hiekka, mikä tuo mieleen japanilaisen kivipuutarhan.

Taidekuvan valaistus ja asettelu ovat dramaattisia. Katon ikkunasta tuleva valo valaisee puun ja kuvan etualan voimakkaasti, kun taas hallin takaosa jää täysin varjoon. Hallin pyöreä muoto on teoksessa hyvin silmiinpistävä piirre, ja sama pyöreys toistuu kuvassa muuallakin. Kaikki hallissa olevat elementit ovat symmetrisesti ringissä keskellä olevan lehtipuun ympärillä.

Myös perspektiivin käyttö on teoksessa merkittävässä roolissa. Se tekee hallista hyvin avaran ja suuren tuntuisen. Kuvan värimaailma on melko hillitty, mikä tekee kuvasta hyvin rauhallisen. Levolli-

suutta lisää myös se, ettei mikään elementti kuvassa vaikuta olevan liikkeessä.

Kuvassa ei suoranaisesti ole mitään yksittäistä asiaa, joka viittaisi sen sijoittuvan tulevaisuuteen. Sen sijaan tunnelma, jonka se luo, on jollain tavalla futuristinen. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, miten Halso on yhdistänyt taidekuvassaan hyvin perinteikkään japanilaisen kivipuutarhan sekä modernin metallisen rakennuksen. Futuristista tunnelmaa luo myös kuvan täydellinen symmetria, joka tekee hallista hieman keinotekoisen oloisen. Kuvaa tutkiva voi myös ihmetellä, miksi tällainen valtava halli on rakennettu puun ympärille.

Teoksen nimi *Theatre II* kertoo siitä, miten tulevaisuudessa puusta on tullut esille pantava nähtävyys, jota ihmiset tulevat varta vasten katsomaan. Lehtipuu on asetettu aivan hallin keskelle huomion keskipisteeksi. Sitä ympäröimään on asteltu 16 penkkiä, joille voi istua katselemaan puuta, vähän niin kuin teatteriesitystä. Kuvassa ei kuitenkaan ole ihmisiä. Vaikka paikka on rakennettu puun ihailemista varten, ei sitä ympäröivillä penkeillä ole ketään. Tämä voisi kertoa siitä, miten ihmiset ovat unohtaneet luonnon ja miten se ei heitä ehkä enää kiinnosta.

Hallin sisustuksen tyyli on saanut vahvasti vaikutteita japanilaisesta kivipuutarhasta. Kivipuutarhan tyypillisiä piirteitä kuvassa ovat aaltomaiseksi haravoitu hiekka sekä kiviset polut ja penkit. Perinteisesti tällaiset puutarhat ovat pyrkineet kuvaamaan luonnon kauneutta ja ne ovat toimineet rauhoittavina meditaatiopaikkoina, usein myös uskonnollisessa merkityksessä. Mielestäni tila onkin rakennettu luonnon kauneuden säilyttämiseksi ja kunnioittamiseksi ja paikaksi rentoutua. Japanilaisilla elementeillä on myös varmasti haluttu korostaa vanhojen perinteiden arvoa.

Mielenkiintoinen seikka kuvassa on se, miksi puu ja sitä ympäröivät asiat on sijoitettu sisätilaan. Tietyllä tavalla hallin synkkä katto ja metallisuus pilaavat kuvan luonnollisuuden vaikutelmaa. Sisätilan valintaan voisi olla syynä esimerkiksi se, ettei puu pärjää enää ulkona, koska sille sopivat kasvuolosuhteet ovat jo ehkä tuhoutuneet. Silmiinpistävää on myös se, ettei hallin ikkunoista näe ulos. Tämä voisi kertoa siitä, että hallin ulkopuolinen maailma näyttää niin lohduttomalta, ettei sen haluta näkyvän sisälle. Puuta ympäröivää aluetta ei ole valaistu juuri lainkaan. Tämän takia puu erottuu suorastaan alttarimaisena tumman ja metallisen hallin keskellä. Puu kuvaa luontoa, joka toimii lohtua antavana keitaana keskellä synkkää, teollista tulevaisuutta.

Halso ottaa teoksellaan kantaa luonnonsuojelun tärkeyteen. On pyrittävä estämään luonnon täydellinen tuhoutuminen, jotta elossa olevaa luontoa, kuten teoksen puuta, ei tulevaisuudessa tarvitse suojella ja asettaa näytteille museonähtävyytenä. Ihmisten on saatava kokea luonnon kauneus ja monimuotoisuus muuallakin kuin keinotekoisissa, teatterimaisissa halleissa.

TEHTÄVIÄ

2. Harjoitelkaa pareittain kuva-analyysin aloituskappaleen kirjoittamista ja arviointia.

TEKSTIOPPI:
Kuva-analyysi, s. 18.

a. Valitkaa analysoitavaksenne yksi kuva (maalaus, valokuva tai piirroskuva) joko tästä kirjasta tai muualta.

TEKSTIOPPI:
Aineiston käyttö, s. 138.

b. Keskustelkaa yhdessä kuvan mahdollisista tulkinnoista.

c. Kootkaa lista asioista, jotka teidän mielestänne on oltava kuva-analyysin aloituksessa, niin että teosta näkemätön saa mahdollisimman selvän käsityksen siitä, mitä kuvassa on.

d. Kirjoittakaa parin kanssa kuva-analyysin aloitus sen pohjalta, miten olette kuvaa eritelleet ja tulkinneet.

e. Muodostakaa 3–4 parin ryhmät, joissa luette vuorotellen kirjoittamianne aloituksia näyttämättä kuvaa, josta olette kirjoittaneet. Tarkastelkaa lopuksi kuvia yhdessä ja arvioikaa, kuinka hyvin kukin pari onnistui aloituksessaan herättämään kuulijan mielenkiinnon ja kertomaan, mitä kuvassa on.

3. Suunnitelkaa kuva-analyysin kirjoittamista pareittain.

TEKSTIOPPI:
Kuva-analyysi, s. 18.

a. Keskustelkaa, miten tulkitsisitte alla olevaa Annika Dahlstenin ja Markku Laakson valokuvaa *Katutura, Namibia*, Mari Hokkasen valokuvaa *Shooting Star* (s. 70) tai jotakin sivun 72–73 tehtävän 1 kuvista A–E. Hakekaa tulkintanne avuksi tietoa kuvan tekijöistä. Myös kuvan nimi voi olla vihje kuvaa tulkitsevalle.

b. Laatikaa yhdessä miellekartta, johon kokoatte kaikki havaintonne kuvasta.

c. Suunnitelkaa, missä järjestyksessä asioista kirjoittaisitte ja miten tekstinne etenisi.

d. Pohtikaa, miten otsikoisitte analyysinne.

e. Esitelkää suunnitelmanne muille ja keskustelkaa yhdessä tulkinnoistanne.

Annika Dahlsten ja Markku Laakso, *Katutura, Namibia*. 2012.

TEHTÄVIÄ

4. **Kirjoita kuva-analyysi Yongzhi Chun valokuvasta *Monkey Training for a Circus*. Otsikoi valitsemasi näkökulman mukaan.**

TEKSTIOPPI:
Kuva-analyysi, s. 18.

Yongzhi Chu, *Monkey Training for a Circus*. 2012.

KURSSIN KOKOAVIA

TEHTÄVIÄ

TEHTÄVIÄ

1. **Onko englannin kieli syrjäyttämässä suomen kielen? Kirjoita teksti, jossa hyödynnät Pauli Kallion ja Christer Nuutisen *Kramppeja ja nyrjähdyksiä* -sarjakuvaa sekä Laura Niemen blogitekstiä *Excuse me, voisinko saada palvelua kotimaisella kielellä?* Otsikoi itse.**

TEKSTIOPPI:
Sarjakuva-analyysi, s. 89.
Aineiston käyttö, s. 138.

Suomen Kuvalehti, 47/2015.

Excuse me, voisinko saada palvelua kotimaisella kielellä?

Joissakin helsinkiläisravintoloissa englanti on valittu asiointikieleksi tyylisyistä.

Olen kiinnittänyt huomiota siihen, että monissa helsinkiläisissä trendiravintoloissa ja -kahviloissa yhdeksi asiointikieleksi on tietoisesti valittu englanti. Palvelua ei saa välttämättä lainkaan suomeksi: monet tarjoilijat puhuvat englantia, osa ilmeisesti äidinkielenään, ja verkkosivutkin saattavat olla englanninkieliset. Englannin käyttö tuntuu olevan jonkinlainen tyylikeino ja osa ravintolan imagoa.

On pakko myöntää, että minua hieman kismittää tuollainen englannin tietoinen suosiminen muiden kielten kustannuksella. Ensinnäkin se kummastuttaa siksi, että englanti ei ole yksi kotimaisista kielistä. Mielestäni on vinksahtanutta, että en voi kotimaassani asioida ravintolassa äidinkielelläni vain siksi, että siellä käytetään englantia periaatteen vuoksi.

Englanti – tai tarkemmin lingua franca -englanti – on ikään kuin oletuskieli, eikä missään kerrota, millä kielellä palvelua voi saada. Muistan, kun ensimmäisen kerran menin tällaiseen ravintolaan ja aloitin asiointitilanteen suomeksi. Hämmennyin, kun tarjoilija pyysi minua toistamaan saman englanniksi.

Toisella kerralla kävi puolestaan niin, että kokemuksestani viisastuneena kerroin pöytävarauksestani heti aluksi englanniksi. Pian kuitenkin huomasin, että tällä kertaa minua palveleva tarjoilija osaakin suomea. Tunsin oloni jälleen hiukan nolatuksi.

Taustalla lienee oletus siitä, että kaikki asiakkaat osaavat englantia – ja useimmat varmasti osaavatkin. Mielestäni asiakkaiden pitäisi kuitenkin ensisijaisesti saada päättää se kieli, jolla he haluavat palvelua. Nyt kieli on valittu heille etukäteen.

Toiseksi olen turhautunut siihen, että englantia pidetään usein muodikkaampana tai ajanmukaisempana kuin muita kieliä. Miksi juuri englannin puhumisesta on tullut näissä ravintoloissa yksi trendikkään tyylin osatekijä? Eikö esimerkiksi suomi ole riittävän tyylikäs kieli? Entä oikeuttaako trendikkyys siihen, että ravintolan työntekijöiltä ei tarvitse odottaa vuosienkaan jälkeen sellaista suomen kielen taitoa, jolla he selviäisivät työnsä rutiininomaisista vuorovaikutustilanteista? Vastaava käytäntö olisi tuskin mahdollinen esimerkiksi Ranskassa.

Olen turhautunut siihen, että englantia pidetään usein muodikkaampana tai ajanmukaisempana kuin muita kieliä.

Puhun mielestäni ihan hyvää englantia enkä jännitä sen puhumista. Ymmärrän myös sen, että ravintola-alalla henkilökunta voi vaihtua usein ja kaikki englantia puhuvat työntekijät eivät välttämättä ehdi oppia uutta kieltä työnsä ohessa. Ehkäpä siksi englanti on helppo valita asiointikieleksi myös tietoisesti.

Siitä huolimatta ravintolaillallinen tai kahvihetki olisi minulle miellyttävämpi kokemus, jos tarjoilija vaikkapa puhuisi aluksi alkeistason suomea ja vaihtaisi tarpeen vaatiessa englantiin. Sekin jo riittäisi, että hän tervehtisi suomeksi. Nyt kokonaisvaikutelma jää kalseaksi, vaikka palvelu olisi ystävällistä ja ruoka maukasta.

En tiedä, olenko äidinkieleni puolustamisessa tavallista konservatiivisempi. Mielestäni nämä ovat kuitenkin juuri niitä pieniä valintoja, jotka vaikuttavat kotimaisten kielten käyttöalaan ja elinvoimaisuuteen. Lisäksi ne vaikuttavat ihmisten kieliasenteisiin. Englanti ei suinkaan ole ainoa kieli, jossa on keinoja trendikkyyden ilmaisemiseen – ja eikö se ole tyylikeinona sitä paitsi jo vähän out?

Laura Niemi, Kotus-blogi 31.3.2015.

TEHTÄVIÄ

2. **Kirjoita teksti, jossa pohdit suomen kielen asemaa ja tulevaisuutta koulutuksen, työelämän ja tieteen kielenä.**

TEKSTIOPPI:
Yleisohjeita kirjoittajalle, s. 129.

a. Lue sivun 87 katkelma suomen kielen tutkija Pirkko Nuolijärven vuonna 1999 pitämästä esitelmästä *Suomen kielitilanne 2000-luvulla* ja poimi siitä hänen ajatuksiaan suomen kieliyhteisössä 2000-luvulla tapahtuvista muutoksista.

b. Vertaa Kyösti Niemelän artikkelin *Aksentilla puhuttu suomi kaikaa työpaikoilla* (s. 88–89) sisältöä Nuolijärven esittämiin ajatuksiin.

c. Suunnittele ja kirjoita teksti, jossa hyödynnät annettuja aineistoja. Voit hankkia myös muita lähdetekstejä käyttöösi. Otsikoi itse.

3. **Mistä koostuu nykysuomalainen identiteetti? Tutustu artikkeliin *Yhtenäiskulttuuri katosi jo aikoja sitten* (s. 90–91) ja pohdi tekstissäsi myös, mikä tekee sinusta suomalaisen. Otsikoi itse.**

4. **Timo Rautavan artikkelissa *Ei se tavara vaan ne ihmiset* (s. 92–94) on käytetty hyväksi tutkimustietoa suomalaisten arvoista. Vertaa esseessäsi omia arvojasi artikkelin esittämiin päätelmiin suomalaisten arvoista. Otsikoi itse.**

5. **Keittiömme on kansainvälistynyt: pesto, guacamole ja sushi ovat löytäneet tiensä suomalaiseen ruokapöytään. Mitä suomalaisia ruokalajeja tai ruoka-aineita kannattaisi mielestäsi viedä ja markkinoida ulkomaille? Hanki itse lähdeaineistoa aiheesta ja viittaa siihen tekstissäsi. Otsikoi itse.**

6. **Kirjoita kuva-analyysi vapaasti valitsemastasi maalauksesta tai valokuvasta. Voit myös kirjoittaa analyysin jostakin tämän oppikirjan kuvasta. Otsikoi itse.**

TEKSTIOPPI:
Kuva-analyysi, s. 18.

Suomen kielitilanne 2000-luvulla

– – 2000-luvullakin tarvitaan siis monenlaisia kielioloja koskevia ratkaisuja. Haluaisin muistuttaa meitä kaikkia siitä, että muuttuipa maailma miksi tahansa, meidän täällä asuvien on löydettävä ratkaisut siihen, käytetäänkö näitä kieliämme monipuolisesti vielä 2000-luvullakin. Se on Suomen monikielisen kieliyhteisön vaativa tehtävä. Kukaan ei pakota meitä antautumaan englannille eikä kukaan käske meitä suomenkielisiä tallaamaan muiden Suomessa puhuttavien kielten oikeuksia.

Kukaan ei tiedä, mitä suomen kieliyhteisölle tapahtuu 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. 1900-luvun kehityskulun perusteella rohkenen aavistella joitakin kehityslinjoja.

Suomessa vanhastaan puhuttujen kielten kaupungistuminen ja taajamoituminen jatkuu. Alueelliset erot säilyvät niin, että leimallisimmat ja suppea-alaisimmat variantit [kielimuodot] jatkavat väistymistään, mutta aluepuhekielet pitävät pintansa. Oulu erottuu edelleenkin Tampereesta, Helsinki kummastakin. Maaseudulla asuvien puhujien määrä vähenee edelleen. Suomi painottuu entistä enemmän Uudellemaalle, akselille Helsinki–Tampere ja Helsinki–Turku sekä Oulun seudulle.

Lapsuudesta saakka kaksikielisten määrä lisääntyy, mikä koskee sekä enemmistö- että vähemmistökielten puhujia. Erityisesti Uusimaa ja suuret kaupungit ovat yhä monikielisempiä.

Suomi toisena kielenä -kielimuotojen määrä ja kirjo lisääntyy, erityisesti Uudellamaalla ja Hämeessä, mutta myös muualla. Suomen kielen kokonaisilme saa siten uusia piirteitä.

Venäjä vakiintuu Suomen kolmanneksi suurimmaksi ja viro neljänneksi suurimmaksi kieleksi.

Englannin vaikutus suomen erikoiskieliin ja erityisesti niiden puhuttuihin kielimuotoihin lisääntyy.

Eri koulutusalojen ratkaisut vaihtelevat: Yhtäältä luonnontieteissä ja tekniikassa suomen kieli jää englannin jalkoihin, toisaalta humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla nämä kielet elävät hyvässä sovussa. Korkein opetus jakautuu pahimmillaan kahtia, ja sitä kautta lisääntyy kansalaisten kielellinen eriarvoisuus. On myös mahdollista, ettei tällaista kahtiajakautumista tapahdu.

Monikielinen yhteisö lisää aitoa kiinnostusta eri kieliin ja muiden kuin suomen- ja ruotsinkielisten henkinen panos lisääntyy Suomessa kaiken aikaa. Jos ensikieliä [yksilön ensin oppima kieli, jota ei kuitenkaan välttämättä määritellä hänen äidinkielekseen] kohdellaan hyvin, Suomi rikastuu sekä henkisesti että aineellisesti.

2000-luvun kielipolitiikka on hyvin monisyistä ja koskettaa kaikkia elämänaloja. Kielipolitiikka ei ole vain lainsäädäntöä tai kielenohjailua, ylätason ratkaisuja, vaan se on arkista työtä ja ihmisen huomioon ottamista. Hallinnollisin päätöksin kieliä ei voi kahlita eikä ohjailla, mutta väestö-, koulutus-, asuntopoliittisista ja muista ratkaisuistamme riippuu paljolti se, onko suomalainen yhteiskunta kielellisesti tasa-arvoinen vai lisäämmekö eriarvoisuutta sekä suomenkielisen väestön että Suomen muiden kielten puhujien keskuudessa. Meillä on kaksi vaihtoehtoa: Meistä riippuu, joutuuko suomen kieli vitriiniin ja museoesineeksi ja lopulta patologisen mielenkiinnon kohteeksi vai onko se edelleen elävä ja monipuolinen, käyttöalaltaan laaja kieli. Meillä kaikilla on mahdollisuus omilla toimillamme vaikuttaa myös siihen, että kaikkien suomalaisten ensikieli – kielestä riippumatta – olisi 2000-luvulla hyvän huolenpidon kohteena. Kieli ei elä käyttämättä, kieliyhteisö valitsee, mutta me kaikki olemme sen kieliyhteisön jäseniä ja meillä on tässä asiassa sananvaltaa. – –

Pirkko Nuolijärvi
Esitelmä vuodelta 1999.

Aksentilla puhuttu suomi kaikaa työpaikoilla

Jos murteet ovat katoamassa Suomesta, niin aksentit lisääntyvät vauhdilla.

Yhä useampi Suomessa puhuu suomea vieraana kielenä, ja suomalaisilla työpaikoilla puhutaan yhä useammin jotain muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia.

Monilla työpaikoilla joudutaan miettimään, mitä kieltä puhutaan milloinkin ja kenelle. Kukin työpaikka ja kukin työntekijä luo omat kielelliset käytäntönsä..

Yksi on kuitenkin selvää: työyhteisön merkitys vieraskielisten suomen oppimiselle on suuri.

”Työpaikka on usein luontevin ympäristö tutustua kantaväestöön”, kertoo maahanmuuttajasiivoojien suomen oppimista tutkinut tutkija **Maiju Strömmer** Jyväskylän yliopistosta.

Kun **Vladlen Melechko** tuli kymmenen vuotta sitten Suomeen Valko-Venäjältä, hän ei käytännössä puhunut lainkaan suomea. Ensimmäisessä siivousalan työpaikassa kaikki hoitui englanniksi.

Tällä hetkellä Melechko työskentelee laivavastaavana SOL Palveluissa ja johtaa laivasiivousta. Hänellä on noin sata alaista.

Hän puhuu englantia niille alaisilleen, jotka eivät osaa suomea.

Silloin mukaan tulevat usein eleet. ”Yritän näyttää, mitä haluan heidän tekevän.”

”Tiedän myös, kuka puhuu hyvin englantia ja kuka ei, ja voin puhua nopeasti tai hitaasti.”

Suomalaisille matkustajille Melechko puhuu suomea, ruotsalaisille matkustajille englantia.

”Joskus vanhempi matkustaja ei puhu englantia, ja silloin yritetään löytää laivalta henkilökuntaa, joka puhuu ruotsia.”

Vaikka miehen kielitaito on kymmenessä vuodessa kehittynyt, niin joskus täytyy edelleen siirtyä suomen puhumisesta englantiin.

”Palaverissa tai toimistolla voi käydä niin, etten tiedä, miten jokin asia pitäisi sanoa. Silloin voin sanoa sen englanniksi, ja sitten se sanotaan minulle takaisin suomeksi.”

Melechko suosii aina suomea.

”Ihmiset kysyvät joskus, haluanko puhua englantia. Sanon, että en.”

Laivasiivousta johtava Vladlen Melechko puhuu päivittäin ainakin neljää kieltä: suomea, englantia, venäjää ja puolaa. Menossa on hyttien siivous Viking Linella.

Nepalilaisen **Agrawal Shrawan Kumarin** ensimmäinen työhaastattelu siivousalalle sujui englanniksi. Kesällä 2008 Kumar siirtyi Skanska Talonrakennukselle rakennusmieheksi ja puhuu siellä nykyään englantia ja – suomea.

”Yleensä puhun mieluummin englantia, koska en ymmärrä kaikkia suomen sanoja.”

Työnjohtajan kanssa Kumar puhuu englantia ja joidenkin työkavereidensa kanssa suomea. Hän on ehtinyt oppia, kenelle puhua mitäkin kieltä.

”Hyödyllisintä on puhua niiden kanssa, jotka eivät puhu lainkaan englantia. He yrittävät opettaa minua. Jos sanon väärin, he korjaavat, että älä sano noin, sano näin.”

Näitä keskusteluja käydään niin työmaalla kuin työpaikan ruokapöydässä.

Monet ammattitermit sanotaan suomeksi, vaikka koko muu lause olisi englantia. Esimerkiksi rälläkkä tai sitomakone ovat työpaikalla aina rälläkkä ja sitomakone. Kaikki eivät edes tietäisi, mitä ne olisivat englanniksi.

Kyösti Niemelä
Helsingin Sanomat 20.9.2015.

Näin autat työkaveria oppimaan suomea

- Paras paikka oppia suomea on tuttu, suomea käyttävä työyhteisö.
- Puhu rauhallisesti, toista ja varmista, että viesti meni perille.
- Puutteellista suomea oppii kyllä ymmärtämään, kun alkaa tuntea työkaveria paremmin.
- Joidenkin puhetta voi olla aluksi haastavaa ymmärtää, mutta jo parin viikon jälkeen voi löytyä yhteinen kieli ja kommunikoimisen tapa.
- Sama koskee aksentteja. Niitäkin alkaa ymmärtää, kun kuulee niitä riittävän kauan.
- Joillakin työpaikoilla käytetään myös suomesta suomeen tulkkausta, jolloin maahanmuuttajan suomea ymmärtävä työkaveri tulkkaa työnohjaajalle, mitä maahanmuuttaja haluaa sanoa.
- Juttele paljon esimerkiksi taukojen aikana, jotta vieraskielinen saa harjoitusta.

Vinkit antoi tutkija Maiju Strömmer.

Yhtenäiskulttuuri katosi jo aikoja sitten

Suomessa sukupolvi voi jakaa samat kokemukset, mutta niitä ylittävää kulttuuria ei ole paljon.

Kun Yleisradio ilmoitti lopettavansa Ajankohtainen kakkonen -uutisohjelmansa, virisi keskustelua siitä, ollaanko Suomessa taas pyyhkimässä kansallista muistia. Onhan ohjelmaa lähetetty vuodesta 1969 asti.

Ohjelman tuottaja **Reeta Kivihalme** luonnehti sitä ”hieman jo aikansa eläneeksi” brändiksi. ”Nyt täytyy katsoa uusia keinoja lähestyä yleisöjä”, hän sanoi.

Eikö yli neljänkymmenen vuoden perinteellä ole arvoa? Eikö siitä luopuminen rapauta yhtenäiskulttuuriamme? Vai onko sellaista ikinä ollutkaan?

Jos Suomessa on ollut yhtenäiskulttuuria eli laajaa yhteistä arvo- ja kokemusmaailmaa, sellainen vallitsi sodan jälkeen.

”Silloin valtiollinen joukkoviestintä hoiti sivistystehtävää laajasti ja tehokkaasti”, sanoo sosiologi, professori **Pertti Alasuutari**.

Mediakulttuurin professori **Mikko Lehtonen** ei ole varma, oliko kulttuuri tuolloinkaan kovin yhtenäinen: ”Meillä on ollut porvarillista kulttuuria, työväenkulttuuria ja maalaiskulttuuria.”

”Joukkoviestimet ja etenkin televisio purkivat sotien jälkeen aiempaa jakautuneisuutta, mutta toisaalta pian jakauduttiin taas, esimerkiksi korkea- ja populaarikulttuurin osalta.”

Yhteisiä kokemuksia toki saatiin, jälleen mediasta.

”Ehkä silloin oltiin yhtenäisimmillään, kun luettiin **Väinö Linnan** *Tuntematonta sotilasta* 1954 ja *Täällä Pohjantähden alla* -romaaneja vuosina 1959–62”, Lehtonen pohtii. ”Eeppisiä elokuviakin on ollut, samoin televisiosarjoja.”

Mitään erityisen suomalaista mediarituaaleissa ei ole.

Siinä, missä suomalaiset yhä tuijottavat vuosittain televisiosta itsenäisyyspäivän vastaanottoa, Yhdysvalloissa keräännytään amerikkalaisen jalkapallon loppuottelun ääreen ja Ruotsissa katsotaan Nobel-juhlallisuuksia.

Nämä asiat ovat yhdistäneet suomalaisia

Televisio Televisio kerää yhä suuren osan suomalaisia äärelleen, ja katselu on viime vuosina pysynyt suunnilleen samana: yli kymmenvuotiaat katsovat televisiota noin kolme tuntia päivässä.

Toisaalta katselu keskittyy koko ajan vanhempiin, ja aktiivisimpia ovat yli 65-vuotiaat.

Yhä on kuitenkin mahdollista koota television ääreen yli kaksi miljoonaa suomalaista samaan aikaan.

Näin käy, kun Yle esittää itsenäisyyspäivän vastaanottoa.

Viihdeohjelmista *Putousta* seurasi vuonna 2014 liki kaksi miljoonaa katsojaa. Myös muu viihde kuten *Tanssii tähtien kanssa* ja *Vain elämää* kerää helposti puolitoista miljoonaa katsojaa samaan aikaan ruudun ääreen.

Pelit Pelitutkija **Mikko Meriläinen** ajoittaa nykyisen pelikulttuurin synnyn 1980-luvulle, kun Commodore 64 -tietokone ja tätä seuranneet Nintendon 8-bittiset NES-konsolit yleistyivät.

Vuonna 2009 Rovion Angry Birds teki kuitenkin pelaamisesta valtavirtaa myös keski-ikäisten keskuudessa.

Viimeisimmän pelaajabarometrin mukaan aktiivisesti kerran kuussa tai useammin digitaalisia pelejä pelaa 52,5 prosenttia suomalaisista.

Pelejä ei siten voi enää pitää marginaalisena kulttuurina, Meriläinen toteaa.

Leikit Lapset leikkivät pitkälti samoja leikkejä kuin sata vuotta sitten, kertoo Vantaan kaupungin lastenkulttuurin päällikkö **Reeli Karimäki.** Hän valmistelee leikeistä folkloristiikan väitöskirjaa Helsingin yliopistoon.

”Leikeillä on usein vain vähän eri nimet, ja niihin otetaan vaikutteita myös ympäröivästä maailmasta sekä mediasta.”

Esimerkiksi hippa on tunnettu historiassa hyvin monella eri nimellä.

Yhtenäiskulttuurin sijasta pitäisikin ehkä puhua sukupolvikokemuksista. Pienessä Suomessa ne korostuvat: kun yhteiskunta ei ole kovin jakautunut, muutama ikäluokka jakaa elämässään hyvin samat kokemukset.

Tällöin syntyy myös vahvoja tuntemuksia, kun jokin itselle merkityksellinen ei olekaan toisen ikäisistä tärkeää – kuten murhe Ajankohtaisen kakkosen kohtalosta osoittaa.

”Kun olin nuori, pidin sukupolvikuilua itseni ja vanhempieni välillä suurimpana ihmiskunnan historiassa”, Mikko Lehtonen muistaa. ”Nyt opetan Tampereen yliopistossa 1990-luvulla syntyneitä nuoria ja tajuan, että ero heihin on vielä suurempi.”

Silti Suomessa on joitain sukupolvia yhdistäviä kokemuksia, kuten rippikoulu. ”Nykynuoret kokevat sen hyvin samankaltaisena kuin vanhempansa”, kirkkososiologian yliopistonlehtori **Kati Niemelä** kertoo.

Rippikoulun käyminen on jopa suositumpaa kuin kirkkoon kuuluminen: sen käy 82 prosenttia 15-vuotiaista, kun evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluu noin 75 prosenttia väestöstä.

Rippikoulun suosio kuitenkin laskee suurissa kaupungeissa. Helsinkiläisistä 15-vuotiaista sen käy enää noin 60 prosenttia.

Myös lukeminen pitää pintansa. Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus 2009 kertoo, että 75 prosenttia yli kymmenvuotiaista on lukenut ainakin yhden kirjan tutkimusvuoden aikana.

Tutkija **Riitta Hanifi** pitää tuloksia edelleen paikkansapitävinä, sillä muutokset ajankäytössä ovat hitaita.

Lukeminen on esimerkki myös siitä, että käyttäytymisessä on sekä äkkimuutoksia että pysyvyyttä, Mikko Lehtonen sanoo.

”Ennen painettu kirja koettiin hyödylliseksi ja tekniset vempaimet viihteeksi. Nyt ne, jotka käyttävät työkseen tietokoneita, ottavat painetun kirjan käteensä saadakseen siitä rentoutusta.”

Elokuvat Kaikkien aikojen katsotuimmat elokuvat Suomessa ovat kotimaisia. Vuonna 1955 julkaistu **Edvin Laineen** *Tuntematon sotilas* on kerännyt 2,8 miljoonaa katsojaa. Toiseksi sijoittuu **Toivo Särkän** vuonna 1941 ohjaama *Kulkurin valssi* 1,5 katsojalla. **James Cameronin** vuonna 1998 ohjaaman *Titanicin* on Suomessa nähnyt hieman yli miljoona katsojaa.

Penkkiurheilu Viime vuonna Suomen kymmenen katsotuimman ohjelman listalla oli peräti viisi urheiluun liittyvää ohjelmaa. Eniten kiinnosti jääkiekko. Suomen ja Kanadan kohtaamista olympiakaukalossa seurasi 1,8 miljoonaa katsojaa. Urheilua seurataan myös pääosin suorana lähetyksenä.

Saunominen Saunojen määrä Suomessa on kasvanut huomattavasti kahdessakymmenessä vuodessa, kun huoneistokohtaiset saunat ovat korvanneet taloyhtiöiden saunat – tosin juuri nyt suunta voi olla taas päinvastainen. Joka tapauksessa Suomessa on noin 3,2 miljoonaa saunaa.

Saunominen on kuitenkin vähenemässä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen viime syksynä tekemän selvityksen mukaan lapsiperheet saunovat vähemmän kuin kaksikymmentä vuotta aiemmin.

Alkoholinkäyttö Suomalaisten ja viinan suhde on aina ollut tiivis, eikä siihen näytä tulevan muutosta.

Päinvastoin: Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tuore tutkimus kertoo raittiuden vähentyneen ja säännöllisen juomisen lisääntyneen.

Nuoret aloittavat juomisensa myöhemmin, mutta juovat heti täysi-ikäisyyden saavutettuaan vanhempien lailla.

Suvi Ahola ja Pauliina Grönholm, Helsingin Sanomat 18.2.2015.

Ei se tavara vaan ne ihmiset

Suomalaisuus lisää suomalaisten onnen tunnetta, mutta tärkeimpiä ovat työ, terveys, perhe ja ystävät.

Perhe, muut ihmissuhteet, kohtalainen toimeentulo ja terveys ovat suomalaisen onnen peruspilarit, sanovat **Kai Torvi** ja **Pentti Kiljunen**. Myös luonto ja siitä nauttiminen ovat tärkeä onnen lähde.

Torvi ja Kiljunen kartoittivat suomalaisten onnellisuutta Elinkeinoelämän valtuuskunnan tutkimuksessa, joka julkaistiin nelisen vuotta sitten. Samansuuntaisia tuloksia on saatu monissa tutkimuksissa.

Maaliskuussa ilmestyy Evan tuore selvitys suomalaisten tyytyväisyydestä, mutta siinä ei ole erikseen kysytty onnellisuudesta.

Onnellisuuden vaikea yhtälö -tutkimuksessa neljä viidestä oli sitä mieltä, että on onni ja etuoikeus saada olla suomalainen.

Tämä usko on Evan yli 20 vuotta kattavan tutkimussarjan mukaan ollut koetuksella varsinkin lamavuosina. Vuoden 1990 jälkeen vain kolme viidestä vastaajasta uskoi suomalaisuuden onnea tuovaan voimaan.

Nykyinen taantuma näyttää Kiljusesta sellaiselta, ettei se kovin paljon vaikuttane onnelisuuskokemuksiin. ”Kaikki muu jurnutus voi kyllä lisääntyä”, hän sanoo.

Talouskriisi ja siitä seuraavat ongelmat voivat Kiljusen mukaan johtaa siihen, että ihmissuhteet ja sosiaalinen elämä saavat taas enemmän painoa onnen lähteinä. Niin on käynyt ennenkin.

”Lama lähentää, irtiotot vähenevät, ja halutaan nojata yhteisön suureen selkään”, Kiljunen sanoo. ”1990-luvun alun tulokset kertoivat, että sosiaaliset suhteet ja perhe ovat perimmäisiä suojapaikkoja vaativaa ja väärämielistä maailmaa vastaan.”

ONNEA EI VOI OSTAA

Neljä viidestä suomalaisesta sanoi vuoden 2005 tutkimuksessa olevansa onnellinen. Yllättävää oli tutkimuksen tekijöiden mielestä varsinkin se, että hyvät tulot, varakkuus ja korkea elintaso eivät paljon painaneet onnen lähteinä. Suomessa vielä uskotaan sanontaan, ettei rahalla saa onnea. Ja jos onni on ostettua, se on kyllä väärennös.

Aikaisemmissakin tutkimuksissa on havaittu, ettei korkeasta elintasosta kovasti perusteta edes talouden heilahdellessa.

”Terveys, kohtalainen toimeentulo ja hyvät perhesuhteet ovat tärkeitä, mutta kaksi ensimmäistä paljolti vain välinearvoina: ilman niitä ei voi nimittäin purjehtia ja kokea saariston kesäisiä maisemia ja viriävää tuulta, jonka myötä matkanteko alkaa saada vauhtia.”

Kai Torvi, 55, erikoissuunnittelija

”Keskeinen ja jotakuinkin takuuvarma onnen tunteen lähde on – kerron silläkin uhalla, että elämäni paljastuu kovin rajoittuneeksi – työ. Tunnen nopeasti syyllisyyttä ja itseni huonoksi ihmiseksi, jos en ole rääkännyt itseäni tarpeeksi. Köyhää, mutta kivaa.”

Pentti Kiljunen, 58
pienyrittäjä

Onnellisuuden osatekijät: kuinka tärkeitä eri asiat ovat onnellisen elämän edellytyksinä?

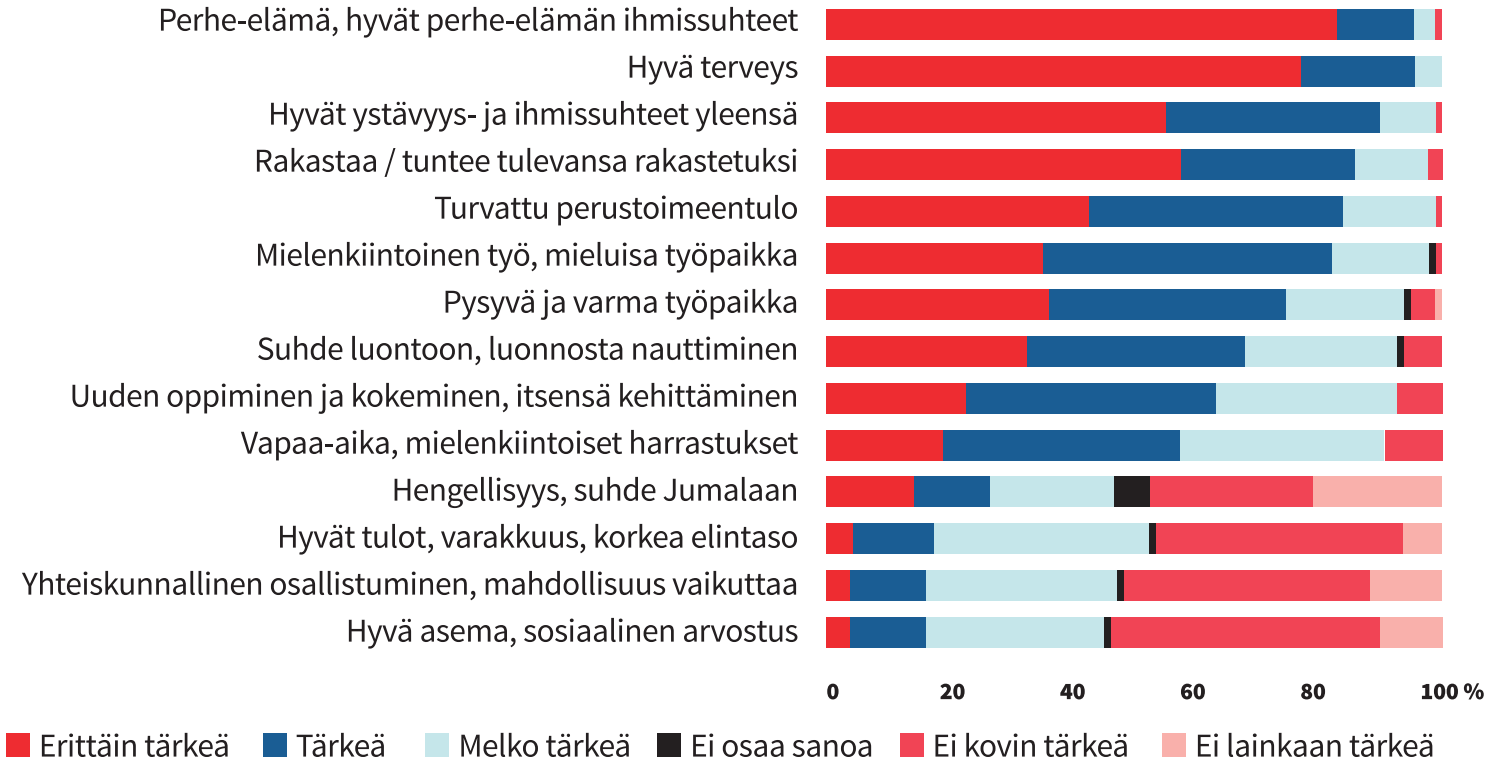

Nousukaudella vuonna 2005 yli puolet oli sitä mieltä, että pahoinvointi kasvaa, jos taloudellista hyvinvointia tavoitellaan vielä lisää. Vielä useampi oli sitä mieltä lamavuonna 1992. Tutkijoiden tulkinnan mukaan kulutusjuhliin hullaantuessaankin ihmiset kritisoivat sitä, että aineellinen elintaso on nostettu ylimmäksi tavoitteeksi.

STATUS EI KIINNOSTA

Suomalaiseen onneen riittää turvattu tai vakaa perustulo. Tähän vaatimattomaan onneen voi lama toki vaikuttaa. Jos toimeentulo on uhattuna, se herkästi järkyttää onnen peruspilareita, muun muassa perhesuhteita.

”Sanotaanhan, että kun köyhyys tulee sisään ovesta, rakkaus menee ulos ikkunasta”, Torvi muistuttaa.

Suomalaiset eivät piittaa myöskään statuksesta eli yhteiskunnallisesta asemasta eivätkä sosiaalisesta arvostuksesta.

Tulosten tulkinnassa pitää kuitenkin olla kriittinen, tutkijat muistuttavat. Menestymistä korostavassa yhteiskunnassa voi olla vaikeaa myöntää olevansa onneton, saati luuseri.

Itsemurhaluvut, sairastavuus, alkoholismi, väkivaltaisuus, perheiden hajoaminen ja monet muut indikaattorit osoittavat, että onnettomiakin suomalaisia on paljon.

Erityisesti taloudellisten näkökohtien vähättely herättää kysymyksiä. Ovatko suomalaiset tekopyhiä, kun koko kansa unelmoi kuitenkin viikosta toiseen lottomiljoonista?

Timo Rautava, Helsingin Sanomat Teema 1/2009.

Hakemisto

A

aihe *15*
alkusointu eli allitteraatio *58*
allitteraatio eli alkusointu *58*
aloituskappale *19*
arvostelu *9*
assosiaatio eli mielleyhtymä *57*
arabia *31, 42*

D

deskriptiiviset eli kuvailevat sanat *58, 62*

E

elokuva-analyysi *20*
enemmistökieli *35, 40, 47*
ensikieli *87*
etäsukukieli *35*

I

identiteetti *27, 41*
ideointitekniikka (tekstin) *18–20*
Itämeren alueen kielet *35*
itämurteet *41*

J

jaksotus eli kappalejako *19*
julkistaminen (tekstin) *14*
jäsentely *19*
jäsentelytavat *19*

K

kaksikielinen *31*
kansalliskieli *27*
kantakieli *35*
kappalejako eli jaksotus *19*
kielellinen valinta *53*
kielen keinot *62*
kielen kuvallisuus *57*
kielikuva *57–58*
kielimuoto *38, 41–42, 87*
kieliopin käsitteet *53–54*
kielisukulaisuus *35*
kirja-arvostelu *9*
koheesio eli sidosteisuus *19*
konteksti *71*
kuva-analyysi *78*
kuvailevat eli deskriptiiviset sanat *58*
kuvan lukeminen *71*
kuvan tulkinta *78*

L

lopetuskappale *19*
lähisukukieli *35*
länsimurteet *41*

M

metafora *58*
mielleyhtymä eli assosiaatio *57*
monikielinen *31–33, 87*
muokkaaminen (tekstin) *24*
murre *41*

O

otsikko *24*
otsikointi *24*

P

palaute *24*
personifikaatio *58*
puheenvuoro *8*
puhekieli *41-42*

R

rakenne (tekstin) *19*
rinnakkaiskielisyys *47*

S

slangi *41*
sidosteisuus eli koheesio *19*
somali *32, 42*
sukukieli *35*
suomalais-ugrilaiset kielet *35*

T

taidekuva *71*
tehtävänannon analyysi *15*
tekstin muokkaaminen *24*
tekstin rakenne *19*
tekstin viimeistely *24*
tekstuaaliset tehokeinot *62*

U

uhanalainen kieli *35*
uralilainen kielikunta *35*

V

vertaus *58*
virallinen kieli *27*
vähemmistökieli *27, 31, 35, 47*
venäjä *32, 42, 87*
viimeistely (tekstin) *24*
viittomakieli *27*
viro *35, 87*

Y

yksikielinen *31*
yleiskieli *41*

Ä

äidinkieli *27, 31*

Kuvalähteet

s. 23 Antgor/Fotolia
s. 25 The Cockerel, 1940 (gouache, w/c & pencil on paper) Private Collection;
(add.info.: Le Coq; painted in Varengeville-sur-Mer;); Photo © Christie's Images © Kuvasto 2015
s. 28 Kalle Kervinen / HS
s. 32 Johanna Kokkola
s. 34 Arja Orbinski / Sanoma Pro Oy
s. 39 Jussi Nukari/Lehtikuva
s. 41 Veikko Somerpuro, IHME-nykytaidefestivaali
s. 43 Antti Tuisku, Antti Tuiskun viralliset Facebook-sivut (www.facebook.com/anttituiskuofficial)
s. 44 Sciencephoto/MVphotos (ylh.), Pekka Nieminen / Lehtikuva
s. 45 Martti Kainulainen / Lehtikuva (ylh.vas.), Risto Puranen / Vastavalo, Jari Lam / Sanoma Pro Oy (alh.)
s. 48 Ulkoministeriö
s. 49 Nen
s. 50 Miska Rantanen
s. 52 Jarkko Lindblad
s. 55 Istockphoto
s. 61 Mikko Karjalainen / Vastavalo
s. 64 Outi Ritvanen / Vastavalo
s. 67 Leena Koskela
s. 69 Esko Männikkö
s. 70 Mari Hokkanen
s. 71 Carlo Allegri / Reuters / Lehtikuva
s. 72 Didrichsenin taidemuseo, kuva Rauno Träskelin © Kuvasto 2015 (ylh.), Pekka Jylhä
s. 73 Ismo Hölttö (vas.), Risto Suomi © Kuvasto 2015, Hilppa Hyrkäs (alh.)
s. 74 Dogan News Agency / AFP Photo / Lehtikuva (ylh.), AP Photo / Nick Ut / Lehtikuva
s. 75 Lewis W. Hine / ullstein bild via Getty Images (ylh.), Bettmann / Corbis / All Over Press (vas. alh.),
Bill Turnbull / NY Daily News Archive via Getty Images
s. 77 Bridgeman Art Library
s. 79 Ilkka Halso
s. 81 Annika Dahlsten ja Markku Laakso
s. 82 Yongzhi Chu
s. 84 Pauli Kallio ja Christer Nuutinen
s. 89 Liisa Takala
s. 92 Ocean / Corbis / All Over Press
s. 93 Sanoma Pro Oy (ylh.), Laura Reunanen / Sanoma Pro Oy